

1/2020

23. ročník

cena 40 Kč

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY

Z obsahu:

Topol černý v CHKO Poodří

Nešťastné a výjimečné události na Libavsku

Bývalý lihovar v Bartošovicích

Květinová lávka v Odrách

Flascharův důl u Oder

POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

www.casopispoodri.cz

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64627870) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou, Správou chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková,
MVDr. Kateřina Křenková, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Oblá 11, 709 00 Ostrava – Mariánské Hory

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Printo spol. s r. o., Ostrava

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR, registrační číslo: MK ČR E 12812

ISSN 1803-2338

Vychází dvě čísla ročně.

Cena jednoho čísla: 40 Kč, roční předplatné: 80 Kč

Objednávky na adrese redakce.

XXIII. ročník, č. 1/2020

Titulní strana obálky: Flascharův důl – dobývací komora ve štole Nový Svět C (Foto Marek Audy, 2019).

Tato strana: Z Polanského lesa (Foto Radim Jarošek).

Ceník reklamy v POODŘÍ

Umístění na 3. nebo 4. straně obálky (černobílá) formát: A4 – 2 500 Kč, A5 – 1 000 Kč

Redakce si vyhrazuje právo na odmítnutí požadavku na reklamu, úpravu ceny (např. při opakované reklamě ve více číslech apod.) resp. řešení formou protislužby (např. propagací POODŘÍ v jiném periodiku).

Redakce děkuje za finanční příspěvek na tisk tohoto čísla:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jakubčovice nad Odrou, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Libhošť, Mankovice, Proskovice, Pustějov, Stará Bělá, Stará Ves nad Ondřejnicí, městyso Suchdol nad Odrou, městu Odry.
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné.

Obsah

Co se to s tím lesem děje? Jiří Veska	4	Památná lípa J. A. Komenského ve Fulneku Josef Pavlíček	55
Jmenuje se topol černý – znáte? Jan Klečka	5	Kamenné klenuté mostky v Butovicích Ludvík Kudla	56
Nástupkyně „Staré jedle“ v údolí Něčinského potoka Místa k zamyšlení Radim Jarošek	9	Květový med z Oderských vrchů Od včelařského kroužku po rodinné včelaření Vendula Jarošová	57
Úpravy čapích hnízd v Poodří Patrik Molitor	11	Květinové klenoty z Poodří Michaela Pěčková Kamasová	58
Nešťastné a výjimečné události na Libavsku v dobových novinách (1850–1945), 1. část Jana Krejčová	14	Moje místo má svůj příběh... Alena Lustigová	60
Osudy Františka Wiltsche z Oder Květoslav Wiltsch	26	Kdyby tak Odra mohla vyprávět Alena Lustigová	61
Bývalý lihovar a rafinerie lihu v Bartošovicích Jan Šádek, Radim Jarošek	29	Liebisch 1938–1945 aneb Libhošť v třetí říši Petr Horák	62
Via exulantis. Práce na turistickém zpřístupnění cesty exulantů ze severní Moravy do lužického Herrnhutu Jáchym Pantálek	34	Počasi prvního pololetí roku 2020 Petr Dobeš	63
Josef von Eichendorff na Libavé Marek Bohuš	36	K nejstarším dějinám Výškovic Petr Lexa Přendík	65
Květinová železná lávka v Odrách Emil Mateiciuc	40	Nový kříž v Bernarticích nad Odrou Ilona Stavínohová	67
Zámek Nová Horka – památková obnova a zpřístupnění veřejnosti Andrea Kožuszniková	50	Flascharův důl Alena Zemanová	69

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

v příspěvku o Flascharově dole u Oder na konci tohoto čísla zamíříme do podzemí Poodří. Je to zvláštní pocit při vstupu do dobovky; po několika krocích se nacházíme v jiném světě – nahlížíme do zkamenělého dna pravěkého moře. Jsme v době nepředstavitelně časově vzdálené, v prostředí obývaném živočichy dávno vyhynulými a pozorujeme geologické procesy, které v dnešní době nemají obdobu. Tehdy, někdy v mladších prvohorách, se začalo mořské dno nezadržitelně měnit, zdvihal a vrásnit v bezejmenné pohoří. Cesta k současné podobě krajiny byla ještě dlouhá, ale základ byl položen.

Vše dobré přeje
Radim Jarošek

Co se to s tím lesem děje?

Jiří Veska

Také máte pocit, že poslední dobou se všechno jaksi mění rychleji a překotněji, než tomu bylo dřív? A že je docela jedno, s jakým měřítkem na tyto změny nahlížíme? Na planetární úrovni se vědci snaží rozklíčovat příčiny „šestého masového vymírání druhů“, či přijít na způsob, jak zastavit nebo se poprat s globální klimatickou změnou. Střídavě žerou plameny obrovské plochy lesa na jižní i severní polokouli. Na naší české hroudě (resp. středoevropské) zažíváme dosud nepoznaný „infarkt“ lesních porostů a to hlavně těch převládajících – tedy smrkových. Oslabený lesní organismus pak berou útokem armády dřevozravého hmyzu, houby, nekrózy a plísně, navíc s podporou bořivých vichřic a orkánů atakující les ze zálohy. Zkusme přivřít oko ještě víc a zaostřit na lesy v CHKO Poodří. Zjistíme, že otázka „Co se to s tím lesem děje?“, je na místě i na tomto relativně malém území.

Zastoupení jehličnatých dřevin, které u nás aktuálně prohrávají boj se suchem a následně s různými druhy kůrovcovitých brouků, je v Poodří naštěstí téměř nulové. Bohužel o podobný bludný kořen

zakoply i lužní listnaté lesy. Největším problémem je zde chřadnutí jasanů, které je přičítáno tzv. „chalaře“. Jedná se houbu, zavlečenou do Evropy pravděpodobně začátkem 90. let 20. století až z východní Asie. Ani v případě jasanu není náhoda, že se nejbolestněji projevují škůci a choroby na dřevinách, které jsou dlouhodobě pěstovány v nesmíšených jednodruhových porostech. Rychlost, s jakou se jasanové porosty rozvrací, je přinejmenším srovnatelná s kůrovcovou kalamitou u smrku. Proti vzduchem se šířícím sporám nevinně vypadající bílé houbičky však prakticky neexistuje žádná možnost ochrany. V lesích CHKO Poodří je jasan jednou z hlavních hospodářských dřevin podobně jako smrk v celorepublikovém měřítku. Své problémy ale mají i další dřeviny hojně využívané místními lesními hospodáři. Zvláště lípy, topoly a vrby zápasí s „upírným“ jmelím, olše s plísní olšovou a javory začíná ohrožovat eutypelová korová nekróza. Pohled na rozvrácené lesní porosty pak může být doslova žalostný.

Na druhou stranu však můžeme na výše popsané změny nahlížet i optimističtěji. Jak v případě smrku,

Interiér porostu v přírodní rezervaci Kotvice – les směřující svým vývojem k pralesu (Foto autor).

tak i u jasanu a dalších dřevin se objevují největší škody především v nesmíšených, stejnověkových a prostorově homogenních porostech. Rychlost, s jakou se nesmíšené, stejnověkové a prostorově homogenní porosty rozvrací, je mimo jiné výsledkem dlouhotrvajících zaběhaných „lesnickohospodářských kolejí“. Pěstovat les jako žito už zkrátka v budoucnu asi nepůjde. Současný stav, který je často přičítán pouze rozměrům přírody, by se dal přirovnat spíše k očištnému ohni, do kterého ovšem ze všech celé generace lesníků přifoukávaly a zatím ani foukat nepřestaly.

CHKO Poodří má (podobně jako ostatní chráněná území) ovšem pověstné eso v rukávu. Eso, které zatím není moc vidět, respektive není stále mezi odborníky, lesníky i laickou veřejností doceněno. Jsou to kousky lesa s přirozenou dřevinnou skladbou a strukturou, zvláště pak ty lesní porosty, které jsou ponechány samovolnému vývoji. Příroda má svobodnou vůli, jak zde bude hospodařit, i když je stejně jako okolní lesy hospodářské konfrontována s přemnoženou zvěří, kalamitními druhy hmyzu či se zcela novými zavlečenými chorobami. A možná právě proto jsou tyto přírodní laboratoře (jak zřizované rezervace už za První republiky nazýval slovatný profesor Alois Zlatník) o to cennější. Z celého území CHKO Poodří je aktuálně téměř 13% lesů (cca 108 hektarů) evidováno v tzv. bezzásahovém režimu. Většina připadá do správy Lesů české republiky, s. p. Mezi nejcennější a největší lokality patří přírodní rezervace Polanský les a národní přírodní rezervace Polanská niva. Do režimu samovolného vývoje však náleží i některé lesní pozemky ve správě Agentury ochrany přírody a krajiny České republiky – např. bývalá zámecká obora v přírodní rezervaci Kotvice. V Poodří zatím nelze mluvit o pralesích jako takových, o řadě lokalit však můžeme říci, že již k „pralesovatění“ svým vývojem směřují. Jedním z ukazatelů a nejdůležitějších parametrů přirozenosti lesa je zastoupení, množství a charakter tlejícího dřeva v porostu. Jeho objem se v průběhu času a střídání vývojových fází sice významně mění, i obyčejného člověka však na první

pohled v rezervacích zaujmou mohutné trouchnivějící pahýly, souše či mechem a rostlinami porostlé padlé kmeny, po kterých by se dalo lesem procházet, aniž by bylo třeba šlápnout na zem. Lidé se po návštěvě takového lesa obvykle názorově přikloní buď ke skupině obdivovatelů té krásy anebo se během přeskokování kmenů chytají za hlavu a přemýšlí, kdo mohl dopustit tolik shnilého dřeva v lese bez užitku a ještě aby o něj člověk packal.

Závěrem by tedy bylo vhodné uvést doznání, že cílem výše uvedených řádků je přesvědčit tu druhou skupinu o významu ochrany bezzásahových lesních porostů. Dříví, které zde zdánlivě jen desítky let tleje, bez užitku rozhodně není. Zhruba třetina všech v lese žijících druhů je na něm přímo závislá. Pro biodiverzitu lesa má naprosto zásadní význam, neboť se dlouhodobě stává domovem, potravou, či substrátem pro stovky druhů organismů. Při intenzivnějších rozpadech je dalším užitek popadaných kmenů zhoršení prostupnosti pro spárkatou zvěř, která jinak vytrvale brzdí svým okusem odrůstání přirozené obnovy dřevin. V lužních lesích je prostorově, věkově a druhově členitá struktura vznikající přirozeným dožíváním stromů zárukou zdravého lesního ekosystému. Mnohem pružněji se pak může přizpůsobit i překotně se měnícím podmínkám. Bezzásahovým režimem navíc garantujeme lesu vyloučení těžebních zásahů a rozložené dřevo se tak stává opět součástí přirozeného koloběhu živin.

Dopřejme prosím i té naší přírodě alespoň fragmenty území, kde se může tak nějak rozeběhnout libovolným směrem, aniž bychom ji (my lidi), spoutávali svými představami o tom, jak to má podle nás dělat. A sobě naopak dopřejme úlohu pozorovatele a pokorného žáka, který se toho od paní Přírody má ještě hodně co učit.

Ing. Jiří Veska, Ph.D.

Kontakt: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří, jiri.veska@nature.cz

Jmenuje se topol černý – znáte?

Jan Klečka

Když se řekne „topol“ většině lidí se vybaví typické vysoké štíhlé stromy v řadě např. kolem fotbalového hřiště, stromořadí kolem napřímených koryt potoků v polích nebo kolem pozemků výrobních areálů. Vztah k těmto stromům bývá obecně spíše vlažný – nebývají impozantní, navíc se jim lámou větve, musejí se uklízet jejich „bavlnou“ opředená semena, dřevo je měkké, na běžné topení se moc nehodí... Pro běžného člověka zkrátka stromy spíše 2. kategorie. V těchto případech se ale jedná o uměle vyšlechtěné kultivary a křížence, hojně využívané při výsadbách v 50. až 60. letech 20. století.

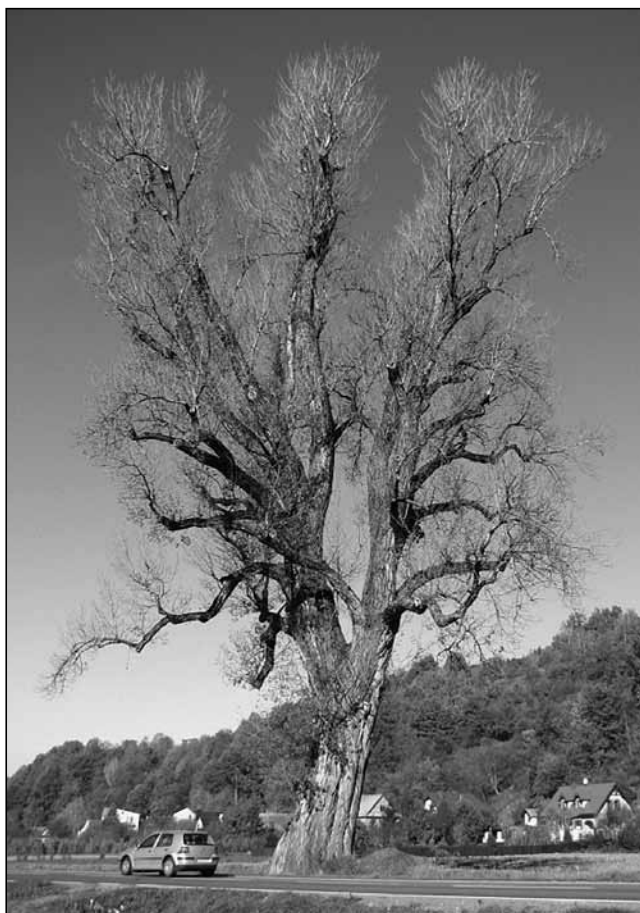
Méně jsou v povědomí naše původní druhy topolů, v Poodří především topol černý – strom impozantního vzhledu, skromný a odolný, který přesto z naší krajiny postupně mizí.

Označení „impozantní“ se na staré jedince tohoto druhu skutečně hodí. Přesto, že se přirozeně dožívá obvykle jen cca 150 let, s výškou až 40m a průměrem kmene až 2m patří k největším stromům u nás. Silnými, ohnutými nebo zvlněnými větvemi a boulovitým kmenem s hluboce rozbrázděnou borou působí divoce.

Právě tím se velmi liší od většiny zmíněných kultivarů. U mladých stromů, u kterých tyto výrazné

Topoly, jak jsou obecně v povědomí – výsadba uměle zkřížených topolů z 60. let (Foto Eva Mračanská).

Dospělý topol černý je v krajině výraznou dominantou. Snímek z centrálního Polska (Foto Piotr Gach).

tvary ještě nejsou vyvinuty, je pro určení potřeba využít další znaky. Jedním z nich jsou pupeny vyhnuté špičkami ven.

Špičky pupenů vytočené směrem ven (na obrázku dole) jsou jedním z poznávacích znaků domácího topolu černého (Foto Jan Klečka).

Naopak, že se v konkrétním případě jedná o kultivar, spolehlivě potvrzuje výskyt jmelí v koruně. Kříženci bývají jmelím napadeni velmi často, na černém topolu jeho výskyt zaznamenán dosud nebyl. S jistotou lze ale čistotu genofondu potvrdit jedině genetickou analýzou.

Domácím prostředím jsou pro topol černý luhy. Je to blízký příbuzný vrb, spolu s nimi původně tvořil porosty nejbližší hladiny řek. Bez problémů zvládá záplavy a to i při zátopě trvajících několik týdnů. Jen potřebuje vodu proudící, okysličenou, v bažinách nepřežije. Nevadí mu ani vymývání půdy

nebo naopak uložení nových nánosů. Pro vodu je přitom schopný si sáhnout hluboko, na polohy v okolí vodních toků proto není vázaný. Přizpůsobivý je i co do nadmořské výšky. Vyskytuje se od nejnižších údolí velkých řek až to výšek kolem 800m n. m. Na podmínky prostředí je tedy nenáročný, hlavní co potřebuje pro dobrý růst je dostatek světla.

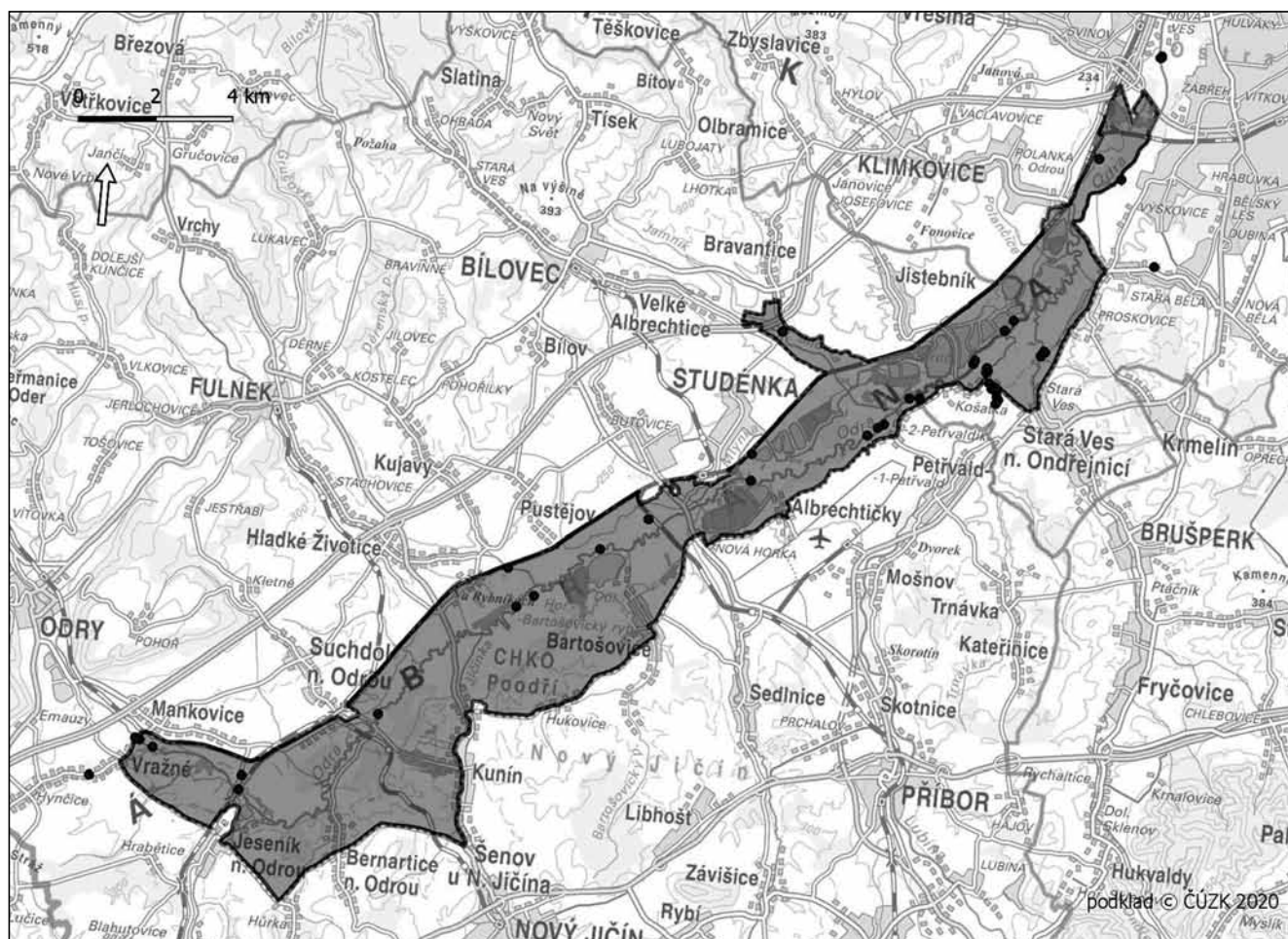
V krajině dnes topolů černých najdete obecně málo. Topolové dřevo pro výrobu dýh, překližek, dřevotřísek, celulózy se získává pěstováním vybraných sort a kultivarů ve specializovaných oblastech, jinak se lesní hospodaření zaměřuje na jiné druhy. Cíleně se tedy původní černé topoly v lesích prakticky nevysazují. Spontánně by se šířily v nivách, ty jsou ale maximálně využívány člověkem. I říční břehy bývají upraveny. Možnosti samovolného šíření jsou proto omezené. Za dožívající stromy nedorůstá náhrada, z krajiny postupně mizí.

V letech 2017 až 2019 probíhal na území CHKO Poodří orientační průzkum, který měl za cíl poskytnout představu o současném stavu zdejší populace topolu černého. Mapovány byly dospělé stromy, které svým celkovým vzhledem odpovídaly čisté, divoké formě původního druhu. Na celé ploše 82 km² jich bylo nalezeno 37.

Počítá se s jistou chybou mapování, nedohledáním všech jedinců. Zvláště mladší stromy nejsou svým utvářením tak nápadné, aby je bylo možno při plošném průzkumu dobře odlišit. Nicméně nepředpokládáme, že by jejich skutečný počet na celkově neblahé situaci něco výrazněji změnil.

Protože nepůvodních topolů je v krajině naopak mnoho a vzájemně se bez problémů dál kříží, nabízí se otázka, zda je vůbec naděje, aby se tu náš původní druh geneticky čistý vůbec udržel. Na toto téma byl prováděn výzkum. V semenech odebraných z potvrzených topolů černých se zjišťovala přítomnost genetické informace jiných druhů. Přesto, že pyl kříženců byl na lokalitě v době kvetení zcela jistě k dispozici, semena sledovaných topolů jeho geny obsahovala jen ojediněle. Tj. většina vyprodukovaných semen zůstala křížením nedotčena. Mechanismus, jak při opylování dojde k upřednostnění pylu vlastního druhu před jinými, zatím nebyl popsán. K totální erozi genofondu nicméně zřejmě nedochází.

Rádi bychom černé topoly do krajiny Poodří vrátili. Ukázalo se ale, že v žádné z lesních školek nejsou k dispozici vhodné sazenice. Podobně jako je tomu v lesním hospodaření, chtěli jsme i při výsadbách na nelesní půdě použít pokud možno původní materiál z dané oblasti. Ve školkách se

Výsledek mapování topolu černého v CHKO Poodří z r. 2019 – nalezeno 37 dospělých stromů.

V několika případech jsou vzrostlé topoly zachovány v blízkosti tradičních zemědělských usedlostí, tento roste ve Staré Bělé (Foto Jan Klečka).

Jen ojediněle byly zachovány vzrostlé stromy v blízkosti cest – příklad z Vražného u Oder (Foto Jan Klečka).

Topol jako působivá dominanta otevřené krajiny – nivní louky u Petřvaldiku (Foto Jan Klečka).

Dospělé topoly výrazně převyšují běžnou úroveň ostatních stromů, nezřídka i o 10 m. Proskovice (Foto Jan Klečka).

ale pěstují uznané klony nejbliže z Olomoucka, tj. už z geograficky odlišné oblasti jiného povodí.

Klonový archiv vybraných listnatých dřevin, mimo jiné topolu, vede Výzkumný ústav lesního hospodaření a meliorací. Ve svých školkách v Kunovicích pěstuje množství nejrůznějších klonů, které poskytuje k dalšímu množení pro účely lesního hospodaření, ale taky šlechtění a výzkumu. Pooderská populace topolu černého donedávna v tomto archivu zastoupena nebyla. V roce 2018 byly z vytipovaných stromů v Poodří odebrány prýty a založeny matečnice k produkci certifikovaného sadebního materiálu. V nejbližší době by původnost klonů mělo potvrdit ještě genetické testování. Zdroj materiálu původního černého topolu pro jeho obnovu je tedy dnes snad zajištěn. V letošním roce by měly být do Poodří dodány první sazenice k výsadbám.

Podobně jako jsou kůrovcem likvidovány smrky, mají dnes i vůdčí dřeviny listnatých lesů vážné

problémy. Jasany ve velkém likviduje houbové onemocnění *Chalara fraxinea*, vrby a lípy zatím hlavně u nás v kraji trápí jmelí, olše hynou plísní olšovou. V aktuálním lesním hospodaření se do budoucna počítá především s bukem a dubem, které dosud chorobami ani škůdci výrazněji netrpěly. Topoly, přestože odolné a skromné, se díky svým nárokům na světlo do zapojených porostů hodí spíš jen jako příměs. Nicméně do liniových výsadeb a ještě více jako solitery jsou pro svůj atraktivní vzhled a přitom daleko rychlejší růst zcela jistě velmi vhodné. Věřme, že se je i touto cestou podaří v naší krajině zachovat.

Mgr. Jan Klečka, Ph.D.

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, regionální pracoviště Správa CHKO Poodří

Kontakt: jan.klecka@nature.cz

Nástupkyně „Staré jedle“ v údolí Něčínského potoka Místa k zamyšlení

Radim Jarošek

„Stará jedla“ s výškou přes třicet metrů byla dominantnou (Foto převzato z Giernoth, 1962).

K přírodním pozoruhodnostem údolí Něčínského potoka patřila „Stará jedla“, která rostla na Jedlové lúce na okraji Vojenského újezdu Libavá (GPS: 49.7125519N, 17.6847375E).

Minulý čas je bohužel správný, v roce 1970 uschla, ale až do roku 1995 její vybělené torzo stálo. Pak se kmen vyvrátil, ležel ještě několik let, postupně se rozpadal, až si země strom vzala zpět.

Jedlová lúka ztratila svou dominantu; naštěstí ne natrvalo. Již v roce 1991 se ochránci přírody z Oder rozhodli odumřelý strom nahradit novými jedličkami. Proto zaškolkovali několik semenáčků jedlí bělokorych a v březnu 1991 jich dvanáct znovu vysadili u místa, kde původně „Stará jedla“ rostla. Všechny se tenkrát ujaly.

Jedle na snímku Miroslava Šustka z října 1966.

Dvojice nyníšších jedliček připomíná dvouvrcholovou „Starou jedli“ (Foto Radim Jarošek, září 2018).

Uběhlo dvacet devět let a z dvanácti jedliček zůstaly jen dvě, zato se mají k světu, dosahují výšky několika metrů a průměr kmene v prsní výšce mají asi 20 cm.

Kolem roku 2000 se začínali lesníci všimnout, že v lesích přibývá jedlí v podobě náletů semenáčků z dochovalých starých stromů. Dříve jedle ustupovaly. Naopak všudypřítomné smrky trpí v posledních letech suchem, václavkou a následnými bořivými větry. Není divu, nadměrné a neuvážené výsadby hospodářských monokultur v malých nadmořských výškách, kde by smrky přirozeně nerostly, se jednou musely projevit...

A tak možná, kdo ví, začíná renesance jedle. V Oderských vrších na strmých svazích údolí ještě mnohde najdeme věkovité jedle, které by mohly přispět k jejich obnově. Nezřídka jsou v podrostu

k vidění stovky jedlových semenáčků. Třeba potřebují jen trochu pomoci a času.

Je to zajímavá symbolika na Jedlové lúce – dvojice jedlí a vedle nich chřadnoucí smrček. Možná, že takto nenápadně začíná „cesta zpět“ od nyníšších smrčků k druhově přirozenějším lesům, v nichž významnou roli dříve hrály a snad v budoucnu zase budou hrát elegantní bělokoré jedle.

Vše ukážou další léta.

Literatura:

- GIERNOTH, J. W. (1962): *Die schöne Bergheimat der Oder* (Gesenge, Odergebirge, Kuhländchen – Eine Monographie des Oderursprungsgebiets). München-Stuttgart (foto jedle s. 220).
- LELEK, Petr (2006): Jedle v údolí Něžčinského potoka. *POODŘÍ* č. 2, s. 45–46.
- ŠUSTEK, František (1970): „Stará jedla“ na Něžčíně uschla. *Oderské vrchy* č. 1–4, s. 46–48 a zadní strana obálky (foto).

Úpravy čapích hnízd v Poodří

Patrik Molitor (text a foto)

Domnívám se, že představovat čápa bílého (*Ciconia ciconia*) by bylo zbytečnou záležitostí, jelikož se tento zástupce ptačí říše těší velké oblíbenosti, a to nejen mezi lidmi v Poodří. Toto tvrzení dokládá i počet pozorování druhu ve faunistické databázi České společnosti ornitologické *Birds.cz* z našeho kraje. Ročně je v ní registrována více jak tisícovka údajů. Tímto čáp bílý výrazně převyšuje všechny ostatní zaznamenané ptačí druhy (MOLITOR et MANDÁK 2018). Jeho návrat ze subsaharské Afriky (ŠTASTNÝ et HUDEC 2016) je vnímám jako jeden ze symbolů jara a zrození nového života. I proto jsou majitelé pozemků mnohdy tolerantní vůči nepořádku, který čáp v místě hnízdění dokáže způsobit. Dokonce jsou i takoví, kteří staví na vlastním pozemku stožáry s hnízdními podložkami, aby čápy přilákali.

Samotné hnízdo je úctyhodná stavba, která po řadě let užívání může dosáhnout váhy jedné tuny s výškou i průměrem přesahující dva metry (ŠTASTNÝ et HUDEC 2016). V případě, že je takovéto hnízdo umístěno na nestabilní podložce, stává se nebezpečným nejen pro samotné čápy, ale i všem, kteří se v okolí hnízda pohybují. Proto Slezská ornitologická společnost přistoupila v roce 2019 v rámci projektu České společnosti ornitologické – Krajina pro čápy, podpořeného Krajským úřadem Moravskoslezského kraje, ke snížení celkově čtyř hnízd. Z toho se dvě hnízda nacházejí v Poodří – ve Staré Bělé a v Polance nad Odrou.

Úpravy čapích hnízd se samozřejmě provádějí mimo dobu hnízdění, nejlépe v zimním období. Nejprve bylo sníženo čapí hnízdo ve Staré Bělé u křižovatky mezi ulicemi Mitrovická a Proskovická dne 18. 11. 2019. Před zásahem mělo hnízdo na výšku 80 cm a průměr 160 cm. Nutno dodat, že po obvodu bylo značně nestabilní. Po zásahu hnízdo dosahovalo výšky 30 cm a průměru 100 cm. Samotná úprava byla o to obtížnější, protože během odstraňování hnízdního materiálu došlo k vyrojení blíže neurčeného druhu hmyzu, který obsypal nejen konstrukci hnízda, ale i samotné ornitology.

Druhé hnízdo se nachází v Polance nad Odrou na křižovatce ulic U Rybníčku a K Polančici a upraveno bylo dne 3. 12. 2019. Dosahovalo větších rozměrů než ve Staré Bělé, na výšku 90 cm a v průměru 210 cm. Výsledkem úpravy bylo hnízdo o výšce 35 cm a průměru 185 cm. Celkově bylo z obou hnízd odvezeno přes 350 kg hnízdního materiálu v podobě kompostu, silných větví, rostlinného materiálu a drnů hlíny. V Polance nad Odrou byly nalezeny v hnízdě také plasty a provazy, kterou mohou být velmi nebezpečné pro čápata. V průběhu hnízdění může totiž dojít k omotání kolem jejich končetin a v nejhorším případě přivodit mladým čápům i smrt.

Po úpravě jsme čekali na návrat čápů bílých ze zimovišť, který zpravidla probíhá na přelomu března a dubna (ŠTASTNÝ et HUDEC 2016). První informace z hnízda ve Staré Bělé byla v databázi *Birds.cz* zveřejněna dne 17. 3. 2020 (ČSO 2020a), první pozorování hnízdního páru pak 3. 4. 2020 (ČSO 2020b). První zpráva o pozorování min. jednoho mláděte se v databázi objevila 27. 5. 2020 (ČSO 2020c). Čápi nakonec vyvedli dvě mláďata.

Smutnější informace jsou bohužel z Polanky nad Odrou, kde upravené hnízdo čápi letos neobsadili. Na vině není určitě samotná úprava hnízda. Už totiž v roce 2019 nebylo hnízdo trvale obsazeno a čáp se na něm vyskytoval spíše sporadicky (ANONYMUS 2019). Proto jsme doufali, že úprava hnízda čápy přiláká zpět, zatím se tak ale nestalo. Příčin může být hned několik. Od nezájmu čápů v dané lokalitě hnízdit až po smrt hnízdního páru. Nutno podotknout, že řada jedinců zahyne při střetu s elektrickým proudem z důvodu nárazu do vedení nebo i při samotném odpočinku (ŠTASTNÝ et HUDEC 2016). Podobnou situaci jsme řešili v blízkosti skládky v Ostravě-Hrušově. Naštěstí se nám s majiteli sloupů podařilo dojednat nápravu a čápi, stejně jako jiní ptáci, už v lokalitě nehynou.

Závěrem se sluší poděkovat všem zúčastněným stranám, které se na úpravách podílely. Obě upravená hnízda v Poodří se nacházejí na sloupech elektrického vedení a bez souhlasu a pomoci firmy ČEZ, a. s., by samotná realizace nemohla vůbec proběhnout. Nemalý dík patří také technickým službám za odvoz odstraněného materiálu z hnízda v Polance nad Odrou.

RNDr. Patrik Molitor

předseda Slezské ornitologické společnosti, pobočky České společnosti ornitologické v Ostravě, jejímž posláním je ochrana a výzkum ptáků na území Moravskoslezského kraje a okresu Vsetín.

Kontakt: sos.cso@seznam.cz, www.sos-cso.cz

Zdroje:

- ANONYMUS (BIRDLIFE INTERNATIONAL). 2019. Čápi – detail hnízda [on-line]. 25. 5. 2019, [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <<https://www.birdlife.cz/capi-detail-hnizda/?id=1215>>.
- ČSO. (ed.) 2020a. *Birds.cz: pozorování ptáků: čáp bílý* – *Ciconia ciconia* [on-line]. 17. 3. 2020, [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=8570159>.
- ČSO. (ed.) 2020b. *Birds.cz: pozorování ptáků: čáp bílý* – *Ciconia ciconia* [on-line]. 3. 4. 2020, [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=8628050>.
- ČSO. (ed.) 2020c. *Birds.cz: pozorování ptáků: čáp bílý* – *Ciconia ciconia* [on-line]. 27. 5. 2020, [cit. 2020-06-08]. Dostupné z: <https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=8839294>.
- MOLITOR, P., MANDÁK, M. (eds.) 2018. Materiály k avifauně severní Moravy a Slezska – 27: pozorování druhů z červeného seznamu v roce 2017. *Acrocephalus (Ostrava)*, 2018, č. 33, s. 53–75. ISSN 2464-7918.
- ŠTASTNÝ, K., HUDEC, K. (eds.) 2016. *Fauna ČR: sv. 31: Ptáci – Aves: díl I. 3.*, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Academia, 2016. ISBN 978-80-200-2575-3.

Fotoreportáž ze Staré Bělé

Nešťastné a výjimečné události na Libavsku v dobových novinách (1850–1945), 1. část

Jana Krejčová

Úvod

V tomto příspěvku bylo čerpáno především ze zatím nevyužitých novinových zpráv, které ale nemohly podchytit všechny události. Mnohem více zápisů o nešťastných koncích sebevrahů či obětí vražd apod. je v matrikách jednotlivých obcí. Nepřístupné matriky, týkající se území bývalého vojenského újezdu Libavá, jsou uloženy na matričním úřadu Újezdního úřadu vojenského újezdu Libavá. Další informace se najdou v archivních fondech, zejména v soudních spisech. Vesměs nejsou využity ani obecní a farní kroniky, jež by také mohly některé případy objasnit. Autorce nakonec ani tak nešlo o soupis celé plejády neštěstí, které lidi potkávaly, jejím záměrem bylo na tyto dávno zapomenuté osoby, ať už byly oběťmi či pachateli nebo strážci práva, vzpomenout.

V úvodu ke každé obci je uvedeno shrnutí a rozmezí let, ve kterém k výjimečným událostem došlo, dále pak následuje jejich chronologicky řazený přehled. Počty uváděných nešťastných událostí jsou orientační. V situaci, kdy vznikl požár, ale nakonec vyhořelo více domů, je téměř vždy uveden jeden, takže čísla nejsou zcela přesná. Nejčastějším zločinem byly loupeže, krádeže a loupežná přepadení. Okradenými byli občané v obci či mimo ni, zmíněny jsou i krádeže apod. provedené místními obyvateli na jiných místech či v místě bydliště.

Škála zde uvedených nešťastných událostí je opravdu široká. Noviny např. na počátku roku 1934 konstatovaly, že je na severní Moravě pozorován nápadný vzrůst sebevražd a že nemine dne, aby úřadům nebylo hlášeno dva i více případů úmrtí nebo těžkých zranění.¹⁾ Jen v prosinci 1934 se připravilo o život na padesát osob, poněvíc středního věku, z toho 29 mužů a 21 žen. Počátek ledna nasvědčoval tomu, že „sebevražedné epidemii“ nebylo na síle, neboť za prvních deset dnů překročil počet sebevražd na severní Moravě číslo dvacet. Příčiny sebevražd byly různé, v největším počtu případů šlo o nešťastnou lásku, v druhé řadě o hospodářské těžkosti v důsledku déletrvající nezaměstnanosti.

Smrtelná zranění nastávala při výkonu povolání (nejčastěji v lomech), hájení majetku při požáru, lidé umírali po zasažení bleskem, při kácení v lese či obecně při manipulaci se dřevem, utopili se či umrzli. Vážná zranění vyžadující nemocniční hospitalizaci byla různá, např. neúmyslné nebo i úmyslné postřelení.

Vraždy byly prováděny různým způsobem, např. zastřelením, bodnutím nožem, svrhnutím oběti

do potoka a podobně. Na Libavsku se vyskytl i zločin i smilstva a znásilnění. Požárů bylo nespočetně, v některých obcích hořelo buď často, nebo bylo požárem zničeno více domů a hospodářských stavení. V souvislosti s tím se vyskytovaly i oběti na životech.

V menším či větším rozsahu bylo zaznamenáno pytláctví, pátrání po nezvěstných osobách, rvačky, půtky, vyhrožování i s použitím násilí, pátrání po utečených vězňích, vyšetřovaly se např. podvody, zpronevěry, okrádání, ale i předstírané zločiny.

Dokonce někteří muži i ženy, příslušní do některé z libavských obcí, se dali na dráhu zločinu a dopouštěli se různých deliktů. Z Libavska pocházela celá řada zločinců, žádný ale nedosáhl takové „proslulosti“ jako Martin Lecián (1900–1927 popraven v Olomouci), snad mimo Štěpána Grunta. Je možné, že M. Lecián byl některému z nich vzorem.

S postupem času, a tudíž i s nástupem užívání kol a poté i automobilismu, se začaly objevovat i nehody způsobené řidiči automobilů a motocyklů a ubývalo neštěstí spojených s koňskými povozy.

Nové druhy vážných zranění si přivodili lyžaři, kteří navštěvovali nezalesněné hřebeny v okolí Velké Střelné, Varhoště, Jestřabí, Nepřívaz a Slavkova. Toto téma se nabízí pro další zpracování i v souvislosti s libavskými terény a vybavením jednotlivých sportovišť. Dále jsou popisována neštěstí všeho druhu, ale také jsou uvedena rozličná povolání, která dnes neexistují (slepičář, obchodník koňmi, různá řemesla), vzpomínají se zde mlynáři, Demelova továrna na hračky ve Městě Libavé, místní obchodníci, hospodští, a také i prostí rolníci a dělníci, kteří utrpěli nějaké příkoří či neštěstí nebo je sami způsobili.

Tato práce se nezabývá oběťmi souvisejících s vysídlováním oblasti či spojených s poutním ruchem (o tom v připravované publikaci o poutích na Starou Vodu), odchodem do Ameriky, hospodářskou krizí, chudobou a stávkami, politickými provokacemi či zvraty počasí a epidemiemi (tyfus, neštovice, spalničky, slintavka, kulhavka, mor a červenka vepřů, vzteklna, cholera drubeže). Těmto tématům se budeme věnovat v některých dalších příspěvcích.

Ze zápisů se dají vysledovat i cenové relace potravin, různého zboží a nemovitostí. V období obou světových válek pak zprávy o neštěstích v zázemí řídnu, tisk se věnoval zprávám z bojišť, hospodářským problémům, rekvizicím dobytka, kovů a podobně. Válečné události a s nimi

spojené ztráty na lidských životech jsme vzpomněli již dříve v souvislosti s válečnými památníky.

V některých obdobích nebylo výjimkou, že se z důvodu série zločinů Libavsko objevilo v tisku několik dní po sobě.

Srovnání v množství či druhu přestupků nebo neštěstí se nabízí např. se Svatým Kopečkem u Olomouce, kde se odehrála řada zločinů, ale i sebevražd, přepadení nebo náhlých úmrtí mimo domov.²⁾

Nejvíce zjištěných prohrěšků bylo zaznamenáno pochopitelně v největších obcích, tj. ve Městě Libavé a ve Velké Střelné, žádné nešťastné události nebyly zjištěny v Heřmánkách, což ovšem nevylučuje, že se tam nikdy nic zlého nebo nezákonného nepříhodilo.

Přehled epizod, které považujeme za nešťastné, začínáme rokem 1848, bohatým na politické události a následné změny. V roce 1850 byla zřízena např. okresní hejtmánství, okresní soudy a četnické stanice. Město Libavá se stalo sídlem okresního soudu, který byl první instancí soudní hierarchie. Rozhodoval ve věcech civilních a ve věcech trestních jen v případech jejich nízké nebezpečnosti (majetkové přestupky, krádeže, podvody, zpronevěry apod.). Některé obce Libavska spadaly pod působnost okresního soudu v Berouně (Moravském Berouně). Složitější případy byly postoupeny ke krajským soudům do Nového Jičína a Olomouce a nakonec i k zemským soudům v Brně či Opavě. Okresní soudy od roku 1951 nahradily tzv. lidové soudy, ale toto období se Libavska týká jen výjimečně. V místech okresního soudu byla věznice (trestnice, žalář), v obcích místní šatlava (arest, basa).

Porotci zasedající v soudech bývali losováni. Pocházeli z různých stavů a z různých obcí. Tak například v roce 1890 do funkce porotce u soudu v Novém Jičíně nastoupili rolník Franz Jordan ze Staré Vody, rolník Matthias Mück ze Slavkova, řezník Johann Schwarz z Města Libavé a rolník Franz Theimer ze Smilova.³⁾ V roce 1892 byl porotcem rolník Alois Wolfert z Luboměře pod Strážnou, v roce 1895 Johann Kluger, rolník v Rudoltovicích a roku 1901 rolník v Heroltovicích Englebert Rauskolb.⁴⁾

C. k. četnictvo vzniklo císařským nařízením z 8. června 1849, po vzniku republiky byla v roce 1920 jeho další činnost upravena zákonem. Na Libavsku fungovaly četnické stanice ve Městě Libavé, Velké Střelné a Rudoltovicích, ve kterých pod vedením velitele sloužilo několik mužů. V roce 1930 byla stanice i v Milovanech. Pátrací činnosti četnictva se musíme dodnes obdivovat. Některé obce si platily i obecního policajta. Ten znal každého občana a věděl, co může od něho čekat.

Posledním sledovaným rokem je rok 1945, výjimečně s přesahem do následujícího roku, kdy bylo původní obyvatelstvo Libavska odsunuto a na jeho místo přišli osídlenci a vzápětí armáda.

Poznámky:

Často zkomolená příjmení, zveřejněná v novinách, byla dle možností opravena. Některá z nich nebyla k roku 1946 již nalezena.

Pro přehlednost jsou poznámky řazeny za každou kapitolou (obcí).

1) Moravský večerník 12. 1. 1934, 9, 3.

2) Krejčová 2018.

3) Opavský Týdenník 27. 9. 1890, 76, 5.

4) Opavský Týdenník 27. 4. 1892, 33, 3. – Opavský Týdenník 27. 4. 1895, 33, 3. – Opavský Týdenník 4. 9. 1901, 69, 2.

Další roky nebyly sledovány.

Literatura:

Krejčová, Jana: *Místa naděje na Svatém Kopečku u Olomouce*. Statutární město Olomouc a Olomoucký kraj, Olomouc 2018.

Noviny:

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>

Opavský Týdenník

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>
Moravský večerník

Město Libavá (včetně předměstí Dřemovic)

V letech 1863–1947 se odehrály desítky nešťastných událostí nejrůznějšího druhu. Jde o nehody, které se staly na území Města Libavé nebo byly způsobené libavským občanem na jiném místě. Bylo podchyceno šestnáct sebevražd včetně pokusů, tři vraždy, dvacet tragických událostí skončilo úmrtím, jedenáct osob utrpělo těžké zranění či zešilelo, dvě ženy byly znásilněny, shořelo či bylo téměř zničeno devadesát sedm stavení, bylo provedeno třicet čtyři krádeží či loupeží, přišlo se na čtyři podvody, sousedskou rozepři a rvačku, jedna osoba byla přepadena a nebyl nalezen nezvěstný muž. Za různé přečiny byli souzeni tito libavští občané: Franz Heinisch, Josef Eigner, Josef Krätschmer, Karl Preiss a Franz Walter.

Největší obec na Libavsku byla sídlem okresního úřadu, okresního soudu s věznicí a četnické stanice. Ta byla umístěna na náměstí v domě č. 76, v předměstí Dřemovicích byla obecní šatlava na rychtě. Kolem roku 1920 na četnické stanici sloužili velitel Johann Lachnit, Anton Wolf, Heinrich Hübl a Ernst Krcmar. Obec si platila městského strážníka, kterým v předválečném období byl Franz Dörrich.

Na úvod malý exkurs do vzdálenější minulosti. Dne 26. října 1731 vypukl velký požár u usedlíka Schmida a rozšířil se na sedm městských domů, sladovnu, patnáct domkářských chalup, dům městského písaře a strážníka a obecními domky. Při druhém požáru téhož roku shořelo šestadvacet domů.¹⁾ Mnoho domů shořelo i v roce 1862, v dubnu roku 1863 oheň zachvátil jedenačtyřicet domů, které byly ušetřeny od minulého požáru.²⁾ O katastrofě psaly i noviny vydávané ve Vídni, Štýrském Hradci (Graz, Rakousko) a Innsbrucku (Innsbruck, Rakousko). Byla vyhlášena peněžní sbírka, příspěvky přijímalo místodržitelství, okresní úřady,

policejní ředitelství v Brně a obecní rady v Brně, Olomouci a Jihlavě a libavský okresní úřad. Žádalo se i o potraviny, oblečení a jiné movité věci. Znovu ve Městě Libavé vypukl oheň 1. května 1863, který zničil dům spolu s hospodářskou budovou a dvěma kusy dobytka. Vznikl neznámým způsobem.³⁾ Škoda se odhadovala na asi 2.500,- florénů.

Následuje výčet příhod ve sledovaném období.

Krejčovský pomocník Ferdinand Potsch se 2. dubna 1883 vrátil domů opilý. K ránu vypadl z okna ve čtvrtém(!) poschodí a zabil se.⁴⁾

Oheň mohl propuknout, když 15. listopadu 1888 hodil zapálenou krabičku zápalek na laň vyčnívající po střechou domu č. 303 Floriana Frömmela tehdy šestnáctiletý Franz Heinisch, tkalcovský učeň v Libavé.⁵⁾ Dům od požáru zachránil Raimund Müller. S Fr. Heinischem se konal proces u c. k. krajského soudu v Olomouci.

Obyvatelé Města Libavé se živilo především tkalcovstvím, ale někteří docházeli i do břidlicových dolů. Poté, co 27. března 1886 přinesli domů mrtvého Johanna Reschneho (Jan Režný, dům č. 140), zavaleného v lomu A. Bonnerta ve Městě Libavé, uspořádal soudní adjunkt Leopold Geistet(!) sbírku pro pozůstalou vdovu a sedm polosírotků.⁶⁾ Nešťastník byl pochován kooperátorem P. Vincencem Kolářem 1. dubna. Dožil se pouhých 49 let a sedmi měsíců.⁷⁾ Zасыpaní byli celkem čtyři dělníci, tři z nich byli těžce raněni. Lom měl výšku dvanáct metrů a šířku pět a už těsně před neštěstím, které způsobilo zhroucení stěny, spadl shora velký kámen.⁸⁾

Dle tisku se 17. března 1896 ranou z revolveru zastřelil arcibiskupský lesník Jan Smolka.⁹⁾ Zanedlouho 9. července 1896 četníci ve Městě Libavé zatklí jistého Streita, podezřelého z vraždy dvouletého dítěte majitele sladovny v Tršicích, která byla surovým způsobem vykonána v tršickém lese.¹⁰⁾ Individuum, zavalitý muž divokého vzezření, napadlo a oloupilo i manželku továrníka paní Čepkovou. Jinde se psalo, že byl dopaden u Štěpánova a pocházel z Libavé.¹¹⁾ Streit byl odsouzen k trestu smrti provazem, rozsudek vykonal vídeňský kat na dvoře trestnice v Novém Jičíně 4. prosince 1896.¹²⁾

Dva dny po sobě hořely zemědělské usedlosti 18. a 19. října 1899.¹³⁾ Hasiči našli za komínem na půdě hořícího domu spáleného muže, na něhož padlo podezření, že oba ohně založil. Byl v něm identifikován osmačtyřicetiletý Karl Hoffmann, ševcovský pomocník původem ze Staré Vsi u Rýmařova. Byl pohřben P. Aloisem Michalíkem 20. října 1899.¹⁴⁾

Následovala řada smutných konců. Dne 29. ledna 1902 zemřel na akutní otravu alkoholem tkadlec Johann Schwarz z domu č. 123. Narodil se 22. října 1871 ve Městě Libavé, měl tedy 30 let, tři měsíce a jeden týden. Pohřben byl 31. října.¹⁵⁾ Šestapadesátiletý zedník Stephan Preiss z Města

Libavé byl v únoru 1900 nalezen mrtvý na kolejích železniční tratě u Budišova nad Budišovkou.¹⁶⁾ Dne 20. července 1902 zemřel v důsledku chronického alkoholismu v sedmapadesáti letech místní chudý Franz Thomas z č. 232.¹⁷⁾ V Hodolanech (Olomouc-Hodolany) spáchali sebevraždu v červenci 1902 manželé Bartoschovi z Karlových Varů.¹⁸⁾ Otec sebevraha Wilhelma sice žil ve Městě Libavé, ale z nějakého důvodu odmítl se pohřbu zúčastnit. Adolfka, dvouletá dcerka domkáře Adolfa Grögera z Města Libavé č. 234 a jeho manželky Marie, spadla 10. července 1902 do hrnce s vařícím mlékem a tak se opařila, že druhého dne zemřela. Pohřební obřady 13. července vykonal kooperátor P. Josef Lutz.¹⁹⁾ Dne 26. prosince 1902 zemřel v 57 letech vrchní finanční úředník Franz Gröger, svobodný, žijící v č. 57. Upil se, pohřeb se konal o dva dny později.²⁰⁾ Na klíce u dveří se 21. května 1903 oběsil 22letý tkadlec hedvábí Josef Hartel, svobodný syn Antona Hartla, nádeníka ve Městě Libavé a jeho manželky Otilie.²¹⁾ Na hřbitov ho 23. května doprovodil P. J. Lutz. Nešťastník, žijící s rodiči v č. 174, se dožil pouhých 21 let, devíti měsíců a 25 dní. A v roce 1904, 6. srpna, se oběsil hospodář Alois Gromes, Byl synem Floriana Gromese, rolníka ve Velké Střelné a jeho manželky Apollonie, rozené Böhm. Narodil se 6. července 1841 ve Velké Střelné, měl tedy 63 let a dva měsíce, oženil se 11. května 1869 tamtéž, jeho manželka se jmenovala Josefa. Pochován byl 8. srpna, kněz není uveden, pohřbíval ho hrobník.²²⁾

Blesk 17. srpna 1905 zapálil stavení Franze Schnircha, škoda obnášela kolem 1.000,- Kč, dům byl pojištěn na 2.100,- Kč.²³⁾ Berní kontrolor Edmund Schubert, který byl na návštěvě u svých příbuzných, náhle zešílel a musel být převezen do olomoucké zemské nemocnice.²⁴⁾

Antonia Kandler, rozená Blaschke z č. 49, se 11. března 1908 nešťastnou náhodou utopila, 13. března ji na libavském hřbitově pochoval P. J. Lutz. Narodila se 22. 1. 1844 ve Městě Libavé, měla 64 let, jeden měsíc a 19 dnů.²⁵⁾

Jedenadvacetiletý čeledín Johann Tieppner z Města Libavé se svým kumpánem v září 1908 za Velkou Bystřicí přepadl a znásilnil dívku.²⁶⁾ J. Tieppner sice tvrdil, že o ničem neví, ale jeho poškrábaný obličej ho usvědčil. Za dva roky, 2. července 1909 se třiatdvacetiletý mladík téhož jména (uvedený jako mlynářský pomocník) koupal v řece Moravě nedaleko Olomouce. Utopil se a ještě 2. července nebyla jeho mrtvola nalezena.²⁷⁾ Dne 14. září 1909 se oběsila Karolina Glier z č. 121, vdova po Johannu Glierovi ze Smilova, dcera Floriana Kirniga ze Smilova a jeho manželky Klary, dcery Floriana Madera. Narodila se 7. června 1839 ve Smilově, měla tedy 70 let, tři měsíce a sedm dnů. Dne 16. září ji na hřbitově ve Městě Libavé pochoval P. Ladislav Vávra.²⁸⁾

Dvaasedmdesátiletá nádenice Karoline Agel z č. 149 se utopila 8. prosince 1909. Prala v libavském potoce prádlo a spadla do vody.²⁹⁾ Byla dcerou Ignaze Agela a jeho manželky Severiny, narodila se 14. května 1839 v Heroltovicích, do Města Libavé se vdala v roce 1867. Pochoval ji kooperátor P. L. Vávra.

Dne 28. července 1911 večer sjel zaměstnanec majitele mlýna v Domašově (nad Bystřicí) Franzla Adolf Schenk s vozem mezi Městem Libavou a Heroltovicemi ze silnice a utrpěl zranění lebky.³⁰⁾ Byl 30. července pohřben P. L. Vávrou v Libavé. Narodil se v Podlesí Johannovi a Josefě Schenkovým 14. května 1891, v době úmrtí měl 20 let, dva měsíce a 14 dní.

Dobrý skutek, který se nevyplatil, udělal v prosinci 1911 Adolf Habel, který přibral na vůz Karla Režného, nádeníka z Města Libavé.³¹⁾ Vozka cestou usnul a K. Režný toho využil, sebral mu kabát s obnosem 134,- K a zmizel. Byl odsouzen na deset měsíců těžkého žaláře. Sedmadvacetiletý Rudolf Schwarz z Města Libavé po krádeži, které se dopustil 3. dubna 1912 v Opavě, uprchl, ale nakonec byl přece jen zadržen.³²⁾ Byl u něho nalezen ostře nabitý revolver, troje hodinky, mezi nimiž jedny dámské s dlouhým řetízkem a šest zástavních lístků na hodinky a prsteny. Z ukradených 120,- K mu zůstal již jen zbytek. Sebevraždu 26. května 1912 spáchal Stefan Bartel, syn Paula Bartela a Marie Theresie rodem Seidenberger. Dne 30. května byl pochován P. Johannem Lutzem. Narodil se 12. listopadu 1874 ve Městě Libavé, 21. září 1903 se oženil. Měl 37 let, sedm měsíců a 14 dní.³³⁾

Mezitím hořelo, a to v Dřemovicích u rolníka Petra Polzera.³⁴⁾ Oheň koncem března 1912 založila Aloisia Polzer z Města Libavé, byla zatčena a souzena. Způsobená škoda ve výši 6.000,- K byla z necelé poloviny krytá pojištěním. V lese u Nepřívaz byla 9. srpna 1912 nalezena mrtvola ve značném stupni rozkladu.³⁵⁾ Byl v ní zjištěn měsíc pohřešovaný Josef Kolb z Města Libavé.

Ne vše noviny zaznamenaly. Sebevraždu oběšením spáchal 26. února 1913 ženatý Franz Schnirch, usedlý ve Městě Libavé v č. 31, syn Josefa Schnircha a Marie, rozené Burgath. Pochován byl 28. února P. L. Vávrou na libavský hřbitov. Měl 56 let a osm dnů, narodil se ve Městě Libavé 18. února 1857.³⁶⁾

Olomoucký list Našinec přišel s radostnou zprávou, že ve Městě Libavé porodila manželka tesařského mistra Johanna Dörricha dva chlapce a holčičku.³⁷⁾ Matka i děti měly být údajně zdravé. Avšak ne vždy jsou novinové zprávy seriózní, bylo tomu tak dříve a je tomu tak i dnes. Děti přišly na svět v č. 177, první Hermine Sophie se narodila 26. března 1914. Podle matričního záznamu se až o dva dny později na svět dostal chlapec Johann a holčička Adelheid, všechny děti rodila porodní bába Theresie Tögel a pokřtil je kooperátor

P. Johann Lutz. Nenarodili se tedy dva chlapci a holčička, ale naopak.

Bohužel děti postupně zemřely, a tak se prvotní radost změnila v hluboký žal. Jako první 7. dubna 1914 zemřela Adelheid, a to již týden před zveřejněním novinové zprávy. O dva dny později ji pohřbíval P. J. Lutz. Hermine Sophie zemřela 12. srpna 1914, 14. srpna ji pochoval libavský kooperátor P. Josef Pírek. Druhorozený Johann zemřel 30. srpna 1914, pochován byl 1. srpna P. J. Lutzem. Matka přežila.³⁸⁾

Dne 2. října 1918 vyčerpáním zemřel na cestě z Města Libavé do Staré Vody 59letý pomocný klempíř Ernst Philipp (narozen v Olomouci 19. srpna 1861, syn Antona Philippa, obuvníka v Olomouci, a jeho manželky Pauliny, dcery Franze Waisera). Na hřbitově ve Městě Libavé ho pochoval kooperátor P. Václav Jakubík.³⁹⁾

Ve stavu pomatení se 27. března 1921 oběsila Franziska Schenk, manželka hospodáře Franze Schenka, dcera Floriany Lehnerta, zedníka ve Městě Libavé a jeho manželky Josefy, dcery Alberta Demela. Bylo jí 34 let, 11 měsíců a 14 dnů. Narodila se 13. dubna 1886 ve Městě Libavé, svatbu slavila 3. března 1919. Na hřbitově ve Městě Libavé ji pochoval 29. března libavský farář P. K. Kolsdorf.⁴⁰⁾ Nedopatřením si 23. srpna 1922 v č. 278 prostřelil hlavu Alfons Zimmer, syn Adolfa Zimmera, agenta ze Chválkovic (Olomouc-Chválkovice) a jeho manželky Anny, rozené Theimer. Byl na místě mrtev. Pohřeb se konal 28. srpna ve Městě Libavé. Chlapce, který měl sedm let, devět měsíců a 28 dnů (narodil se 26. září 1913 ve Chválkovicích), pochoval kooperátor P. V. Jakubík.⁴¹⁾

Třikrát trestaný čeledín Franz Walter z Města Libavé se vloupal do domu J. Janáka ve Městě Libavé a odcizil 30kg sádla a 30kg slaniny, škoda činila 1.000,- Kč.⁴²⁾ Jinou loupež spáchal patrně poštovní kočí Franz Pitsch v poštovních voze, jedoucím z Města Libavé do Domašova.⁴³⁾ Odcizil z něho pytel s obnosem 24 tisíc korun. Zanedlouho, v březnu 1925, byl ve Městě Libavé zatčen dlouho hledaný šedesátiletý podvodník V. Šrom.⁴⁴⁾ V říjnu téhož roku se vloupal do domu rolníka Seidlera zloděj, ale nic neodcizil, odradil ho štěkot psa.⁴⁵⁾ Byl vypátrán a zatčen. Koncem listopadu 1925 vyhlásilo četnictvo pátrání pro Pavle Jemelkové z Města Libavé, která se dopustila různých deliktů.⁴⁶⁾ Posledním případem v roce 1925 byla zase krádež, ta se odehrála u rolníka Dreiseitela.⁴⁷⁾ Zloděj beze stopy zmizel i s 2.700,- Kč na hotovosti a vkladní knížkou na 2.200,- Kč.

U soudu skončila rozepře mezi sousedy Eignerovými a Hausnerovými.⁴⁸⁾ Dne 1. března přišli k domu Rosalie Eigner dělník Johann Hausner se svou ženou a začali holí bít sousedčina psa až do krve. Žena psa chránila, tak do ní Hausner strčil a ta upadla na zem. Ospravedlňoval svůj

čin tak, že sousedčin pes roztrhal jeho manželce zástěru.

Zvláštní příhoda se stala v březnu roku 1926. Do Města Libavé přišel muž, který dům od domu prosil o kus chleba. Uvedl, že je těžce nemocný a prosil, aby ho někam uložili.⁴⁹⁾ Spokojil by se i s chlévem. Ale všude chudáka odbyli. A tak neznámý, ve kterém byl později zjištěn Albert Dorner z Příbora, se doplážil za město a na silnici zemřel vysílením. Četnictvo učinilo na obecního tajemníka, který nařídil četníkovi, aby chudáka vyvedl za obec, trestní oznámení. Pro opomenutí pomoci nemocnému člověku byla před soud poslána řada rolníků a dokonce i starosta.

Pětkrát trestaný libavský holičský pomocník Wilhelm Hartel v dubnu 1926 okradl místního stolaře Ernesta Benera o náčiní v hodnotě přes 300,- Kč a dalšího nejmenovaného obchodníka.⁵⁰⁾ Byl zatčen. Hostinský Franz Krätschmer půjčil ve stejnou dobu obchodnímu cestujícímu z Prostějova 300,- Kč, které již pak nikdy neviděl.⁵¹⁾ Na podvodníka bylo podáno trestní oznámení. Četnictvo v květnu 1925 předalo soudu jistou Annu Richterovou, která okradla rolníka Antonína Kukulku ve Městě Libavé o několik tisíc korun.⁵²⁾ Výše zmíněný W. Hartel, t. č. ještě na svobodě, kradl ještě u libavského okresního zvěrolékaře židovského původu Nathana Österreichera, jeho služce Fr. Frieslinger sebral v červnu 1926 peněženku se 400,- Kč, zlatý prsten a zánovní boty v ceně 130,- Kč.⁵³⁾ Ještě v tu dobu se podařilo uprchnout dvěma vyšetřovaným Eduardu Hamrechovi a Františku Kučovi z věznice okresního soudu ve Městě Libavé.⁵⁴⁾ Strašnou smrtí odešel v srpnu 1926 topič v Polzerově pile ve Městě Libavé J. Kolbe, který spadl do popelníku, naplněného rozžhaveným popelem.⁵⁵⁾ Případ byl předán četnictvu. Rovněž v srpnu 1926 popadl hostinský a řezník Franz Krätschmer nůž a napadl svého bratra Johanna v jeho domě.⁵⁶⁾ Povolil až pod tlakem tří bodáků a byl předán soudu.

Posledním známým případem toho roku byla krádež v domě rodiny Kernů. Čtyřicetkrát trestaný Josef Eigner z Města Libavé navedl pro tuto loupež svého syna, ještě školáka Josefa a jeho spolužáka Ferdinanda Schenka.⁵⁷⁾ Ti odnesli za několik set korun skvostů a šatstva. Všechny neminul spravedlivý trest.

V noci na 1. dubna 1927 bylo Josefu Olierovi z uzamčeného chlívků ukradeno těžší ze dvou prasat v ceně 300,- Kč.⁵⁸⁾ Na místo činu byl povolán policejní pes Azor z Moravského Berouna, který sledoval pachatelovu stopu až do cikánského tábora Jana Burianského. Podezření padlo na Antonína Krausa(!) z Kunovic u Uherského Hradiště a J. Burianského. Rovněž v noci, a to na 10. května byl spáchán pokus vloupání do ohnivzdorné pokladny rolnické družstevní mlékárny v Městě Libavé.⁵⁹⁾ Pachatel vnikl dovnitř pomocí různých

pácidel, prohledal všechny zásuvky v kanceláři, ale nic nenašel. Byl vyrušen a 22.275,- Kč, které byly uloženy v pokladně, nestačil sebrat. Nezanechal po sobě žádné stopy.

Dne 14. ledna 1928 vypukl na půdě domu Aloise Krätschmera ve Městě Libavé oheň, který zničil střechu a chlévy.⁶⁰⁾ Shořela větší zásoba píce a čestnáct slepic. Celková škoda činila 55.000,- Kč a byla kryta pojištěním. Četnictvo chovalo důvodné podezření, že oheň byl založen.

Ze zoufalství nad bídou pramenící z nemožnosti obživy se v polovině ledna 1929 oběsil 70letý tkadlec Julius Batuczka.⁶¹⁾ V mládí se slušně užíval ze své práce u domácího stavu, doba se ale změnila a on se na stará kolena již nemohl vyučit jinému řemeslu nebo vykonávat nádenickou práci. Obchodník s koňmi Alois Potsch přišel v únoru 1929 o dům, vyhořel v den, ve kterém vypovídal před soudem.⁶²⁾ Celková škoda činila asi 100.000,- Kč a četnictvo bylo přesvědčeno, že požár byl založen. Zloději navštívili v dubnu 1929 továrnu na výrobu hraček firmy Demel. Odtáhli od zdi těžkou pokladnu, kterou po několika hodinové námaze vypáčili a sebrali pouhých 35,- Kč, protože tam více peněz nebylo.⁶³⁾ Dne 28. července 1929, kdy byli všichni libavští hasiči ve Smilově, kde se konala hasičská slavnost, vypukl oheň v domě bednáře Mettera a v krátké době zničil celé stavení.⁶⁴⁾ Ve věznici krajského soudu v Olomouci byl ještě v květnu 1930 stále držen mnohonásobný zloděj a vrah Josef Schneider, který při zatýkání po útěku z věznice ve Městě Libavé zastřelil (není uvedeno kde) kováře a zatýkajícího jej četníka a policistu. Byl spoután v těžkých okovech a co nejlépe zabezpečen. I ranní procházku po nádvoří konal v doprovodu dvou dozorců s těžkými řetězy na ruku i nohu.⁶⁵⁾ Od 21. července 1930 byl nezvěstný šestnáctiletý Friedrich Gottlob z Města Libavé, který utrpěl menší zranění na ruce, a proto jej mistr, u něhož se učil, propustil.⁶⁶⁾ To chlapce tak rozhodilo, že se do práce ani domů již nevrátil.

Lupiči navštívili libavského klenotníka Josefa Kuttlera, a to dvakrát po sobě, v květnu a červenci 1930. Poprvé odnesli šperky v hodnotě 100.000,- Kč, podruhé za 25.000,- Kč.⁶⁷⁾ Pachatelé uprchli, předpokládalo se, že za hranice. Až v souvislosti s procesem Štěpána Grunta z Varhoště byl z loupeže obviněn libavský truhlář J. Pollak.⁶⁸⁾ Ten hodinář Kuttlerovi na objednávku vyloupil jeho závod a odcizil klenoty za 25.000,- Kč, z nichž si část nechal a ostatní dal „okradenému“. Po pár dnech opět v Městě Libavé hořelo, tentokrát u rolníka Stacha.⁶⁹⁾ Oheň za necelou hodinu zničil celou hospodářskou budovu, škoda byla vyčíslena na 60.000,- Kč. Jinou škodu utrpěla čtyřicetiletá Hedvika Agel z Města Libavé, která 5. srpna 1930 časně ráno mezi pátou a šestou hodinou kráčela po polní cestě do Budišova, kde měla nastoupit službu.⁷⁰⁾ Před Starou Vodou ji oslovil elegantně

Vyloupená pokladna novojičinské záložny ve Městě Libavé. Foto archiv Jindřich Machala.

oblečený mladý muž, který se záhy stal dotěrným. Děvče nechtělo přistoupit na jeho návrh, proto vytáhl pistoli a zároveň ji omámil asi chloroformem. Probudila se znásilněná až po třech hodinách. Dne 3. září 1930 jel šofér Alois Jakel z Města Libavé s nákladním autem přes Wilsonovo náměstí (dnešní Dolní) v Olomouci směrem ke Kateřinské ulici a tam přešel obchodnici Aloisii Blažkovou, která utrpěla vážné zranění na pravé noze.⁷¹⁾ Na A. Jakla bylo podáno trestní oznámení u soudu. Po polovině září dnů shořela stodola rolníka Schenka, a to se zásobami obilí a hospodářskými stroji.⁷²⁾ Škoda přesahovala 35.000,- Kč a byla kryta pojištěním. V prosinci minulého roku vypukl také v domku Czerwekových oheň, který zničil střechu a způsobil škodu 35.000,- Kč.⁷³⁾ V září 1930 u nich hořelo podruhé. Tentokrát vznikla opět větší škoda, ale četnictvo zjistilo na požářišti podezřelé okolnosti. Czerwek mimoto padělal na směnec podpisy a vylákal na spořitelně v Rudoltovicích 5.000,- Kč. Manželé Czerwekovi byli zatčeni a předáni soudu. Oheň střidal loupeže. Do kanceláře Záloženského spolku novojičinského vnikli v noci na 1. října 1930 lupiči a z ohnivzdorné pokladny ukořistili 70.000,- Kč.⁷⁴⁾

Do restaurace v Městě Libavé se vloupali v noci na 8. února 1931 neznámí lupiči a ukradli tam

Rekonstrukce vyloupení pošty. Foto archiv Jindřich Machala.

Štěpán Grunt (?). Foto archiv Jindřich Machala.

velké množství likérů, potravin a různých věcí.⁷⁵⁾ Kořist naložili do osobního auta a odjeli neznámo kam. Do jednoho z libavských hostinců přišlo 6. listopadu 1931 několik cikánů-hudebníků, spustili otřepané šlágry, proti čemuž se ohradil místní mladík Tögl.⁷⁶⁾ Jeden z hudebníků se na něj vrhl a bodal ho dýkou do hlavy a krku. František Benda přispěchal Töglovi na pomoc, ale skončil stejně. Oba smrtelně zranění mladíci byli odvezeni do nemocnice. Hrozná rodinná tragédie se odehrála 22. prosince téhož roku.⁷⁷⁾ Obchodník střížným zbožím a dvojnásobný vdovec Rudolf Richter, původem z Olomouce, se před časem potřetí oženil. Svoji mladou ženu uvedl do nového obchodu, který otevřel ve Městě Libavé. Novomanželka mu přinesla věnem 120.000,- Kč a zdálo se, že manželství je šťastné. Ale v uvedené datum byla žena nalezena ve svém pokoji s prostřelenou hlavou a R. Richter v obchodě oběšený.

V noci na 19. ledna 1932 se pokoušeli kasaři vylomit pokladnu konzumního a spořitelního spolku.⁷⁸⁾ V pokladně bylo asi 20.000,- Kč, ale lupiči byli

Narušená pokladna po loupeži v libavském obchodě. Foto archiv Jindřich Machala.

asi z práce vyrušeni, takže odešli s nepořízenou. Vzápětí, 1. února, přijela ráno obvyklá pošta a zřízenec pytel, ve kterém bylo asi 100.000,- Kč, hodil na zem poblíž výdejního okénka.⁷⁹⁾ V tom okamžiku přiskočil k okénku neznámý muž, rychle ho vytáhl, zamkl dveře od kanceláře a uprchl.

V březnu 1932 bylo zatčeno osm členů kasařské tlupy Štěpána Grunta, proces se konal v říjnu téhož roku.⁸⁰⁾ Jejich prohřešky jsou vyjmenovány v kapitole v další části věnované Varhošti, odkud zločinec údajně pocházel.⁸¹⁾

Dne 11. března 1932 došlo ve Městě Libavé k tragédii, která si vyžádala dva mladé životy.⁸²⁾ Šestadvacetiletý dělník bez zaměstnání Johann Gregor zastřelil svou o rok starší milenkou Teresii Lehnert, potom si sám prohnal kulku hlavou. Gregor se již dvakrát pokoušel o sebevraždu skokem pod vlak. Jednou mu byla ujeta noha, podruhé ruka. V roce 1932 ještě hořelo, a to sedm stodol naplněných sklizní, ve kterých byly uloženy i hospodářské stroje.⁸³⁾ Požár vznikl večer 9. října a za silného větru ohrožoval celé město. Chytla stodola rolníka Josefa Madera a oheň se v krátké době přenesl k Sophii Dörrich, Tomáši Macháčovi, Karlu Schnirschovi, Karlu Dörrichovi, Aloisi Seidlerovi a Ferdinandu Wernerovi. Přesto, že se na místo požáru dostavily ihned čtyři hasičské sbory, shořelo všech sedm stodol

do základů. Škoda byla odhadnuta na půl milionu korun. Hořela i obytná stavení, ale ta se podařilo zachránit. Zachráněna byla také velká motorová mlátička v ceně 100.000,- Kč. Oheň trval až do následujícího dopoledne. Četnictvo zjistilo, že požár byl založen. O pokračování vyšetřování nejsou zprávy.

Rok 1933 začíná 28. ledna krádeží.⁸⁴⁾ Nejen ve Městě Libavé, ale na celé severní Moravě řádila tlupa zlodějů, které se nedařilo dopadnout. Ta si vyhlédla i výkladní skříň obchodu s módním zbožím Rudolfa Richtera (snad syna před dvěma lety oběšeného Rudolfa Richtera), z níž odcizila velké množství šatstva, látek a jiného zboží v ceně přes 1.000,- Kč. Údajně již čtvrtá loupež v tomto závodě, při které pachatelé odnesli zase velkou kořist, byla provedena neznámými zloději 19. února.⁸⁵⁾ Ještě 30. ledna 1933 k večeru vypukl ve stodole Franze Schnirsche požár, který nabyl záhy velkých rozměrů, přes zásah hasičů škoda činila přes 60.000,- Kč.⁸⁶⁾ Obyvatelstvo si vzhledem k počtu požárů samo hlídalo svá stavení a stodoly. Přesto v noci na 7. února chytla stodola rolníka Josefa Reisse, škoda se vyšplhala na 50.000,- Kč.⁸⁷⁾ Do Města Libavé odjela četnická pátrací stanice z Olomouce, aby po pyromanovi zahájila pátrání.⁸⁸⁾

Duševně chorý, ale od nedávna ženatý Ferdinand Baier z Města Libavé, který byl ve finanční tísní, prohlásil že půjde k Hitlerovi a požádá ho o radu, jak se uživit.⁸⁹⁾ Zmizel 22. března 1933, zadržen byl 29. března v Německu, odkud byl poslán domů. Pak již byl neznámý, proto po něm bylo vyhlášeno pátrání, jehož výsledek neznáme. Dne 22. května byl v Olomouci chycen a předán do vazby Franz Walter příslušný do Města Libavé.⁹⁰⁾ Měl za sebou mnoho podvodů a krádeže asi dvaceti kol v Olomouci.

Na Libavsku a v jeho širokém okolí operovala zločinecká tlupa Štěpána Grunta. Jak bylo zjištěno při přelíčení konaném v červnu 1933 v Novém Jičíně, „hlavou i duší“ tlupy byl 41letý ženatý stolařský mistr Josef Pollak z Města Libavé.⁹¹⁾ Tam také byl „hlavní stan“ zločinců. „J. Pollak vedl dvojí život: Ve dne byl počestným a váženým občanem s nejlepší pověstí, který dokonce byl určitou dobu i obecním policejním komisařem, v noci byl lupičem a hlavním poradcem lupičské tlupy.“ Velmi důležitého člena získala tlupa v osobě 23letého svobodného poštovního zřízence Karla Preise z Města Libavé a 22letého šoféra Karla Waltra z nedalekého Herčivaldu. Snad první jejich akcí byl pokus o vyloupení pokladny Spořitelního a záloženského spolku v Herčivaldě 9. prosince 1929, další byla 1. října 1930 loupež v pobočce novojické spořitelny ve Městě Libavé, kde jim byla pomocnicí Selma Spáčilová (rozená Hendrichová) z Města Libavé. Dále uvádíme jen obce na Libavsku. Od 1. ledna 1931 již tlupa pracovala pod vedením Š. Grunta a hned v únoru se jim nepodařila loupež ve škole

ve Staré Vodě. Poté tlupa „udělala“ pokladnu v norberčanské Raiffeisence. Dne 10. listopadu 1931 vnikli její členové do obchodu Alfreda Sonnenscheina na náměstí ve Městě Libavé, následoval konzum dělnického tělocvičného spolku Vorwärts (Vpřed), tam ale selhaly hasáky. Při této nezdařené pokladní loupeži pomáhal též listonoš Karl Preiss, který do půlnoci hrál v hostinci, kde byl i konzum, s vedoucím obchodu K. Ludwigem taroky, aby lupiči mohli nerušeně pracovat. Následovala velká pokladní loupež ve Městě Libavé, o které je psáno výše. Pachatelé mívali na hlavě černé kukly a v ruce revolvery. Jejich činnost skončila 21. listopadu 1932, kdy těžce postřelili vozku Josef Gockerta z Domašova, převážejícího poštovní peníze. Proces se Š. Gruntem a jeho společníky trval několik dnů.

Po třech letech se vrátili zloději k hodináři Josefu Kuttlerovi.⁹²⁾ Tentokrát neznámý muž v noci na 26. června vypáčil dveře a odcizil jízdní kolo, několik dalekohledů, stříbrné a zlaté hodinky, několik stříbrných přiborů a jiné věci v ceně 10.000,- Kč. Na ukradeném kole potom odjel. Pachatele krádeže šperků v hodnotě přes 20.000,- Kč, které byly J. Kuttlerovi ukradeny 20. července 1933, se podařilo o dva roky později vypátrat.⁹³⁾ Ve čtveřici zlodějů nechyběl Josef Krätschmer z Města Libavé. Tato skupina prováděla v červnu roku 1933 vlakové loupeže na trati Olomouc – Krnov.⁹⁴⁾ Všichni byli zatčeni a odevzdáni k soudu. Dne 7. července 1933 se ve Městě Libavé objevilo několik cikánů, žebrali a při té příležitosti také kradli.⁹⁵⁾ Vloupali se do domu maloročníka K. Tschipka, jemuž odcizili mnoho šatstva v ceně 1.200,- Kč. Výměnkářce Gansové pak ukradli různé prádlo asi za 500,- Kč. Jedenadvacetiletý kovářský pomocník K. Krätschmer příslušný do Města Libavé chtěl využít na své cestě ze vzdálenější obce domů příležitosti k pohodlnějšímu cestování a naskočil na vůz, naložený těžkým nákladem fošen.⁹⁶⁾ Před Městem Libavou seskočil s vozu tak nešťastně, že spadl přímo pod něj a zadní kolo těžce naloženého povozu mu přejelo přes prsa. Nepřežil, úlomky rozdrčených žeber mu probodaly plíce. Vozka nenesl na neštěstí vinu, poněvadž o jeho přítomnosti na voze neměl ani tušení.

Z věznic ve Městě Libavé uprchl 7. srpna 1933 osmačtyřicetiletý Oskar Dunkler, který tam byl vyšetřován pro řadu odvážných podvodů.⁹⁷⁾ Prchal směrem k Olomouci a dopouštěl se nových přečinů. Dne 11. srpna se libavské četnictvo dozvědělo, že ve Městě Libavé prodává neznámý muž jízdní kola.⁹⁸⁾ Poněvadž v poslední době bylo na severní Moravě zcizeno na čtyři sta jízdních kol, bylo podezření, že jde o již hledaného zloděje. Muž četnictvu uprchl a zadržen byl až ve Slavoníně (Olomouc-Slavonín), kde bydlel. Jednalo se o vícekrát trestaného Josefa Klabíka. Někteří zloději se neštíteli oloupat ani staré osoby. Sedmadesátiletá Julie Širšová z Bělkovic u Olomouce

chtěla navštívit své příbuzné v Podlesí (Budišov nad Budišovkou-Podlesí).⁹⁹ Nechala se přesvědčit neznámým mužem ve vlaku, aby vystoupila v Domašově nad Bystřicí a dále aby šla pěšky. Muž ji doprovázel, v lese před Městem Libavou ji srazil k zemi, oloupil o 360,- Kč a zmizel. J. Širšová pak četnictvu ve Městě Libavé popsala jeho podobu. Série požárů pokračovala. Na jaře vzbudil mezi obyvatelstvem Města Libavé hrůzu neznámý žhář, který téměř každodenně zakládal požáry.¹⁰⁰ Ve čtrnácti po sobě jdoucích dnech hořelo ve Městě Libavé celkem desetkrát, aniž se podařilo žháře dopadnout. Po čtvrtletní pauze hořelo třikrát, znovu byla přestávka až do 9. září 1933, kdy byly založeny najednou dva požáry, a to u rolníka Hofmanna a Lehnerta. Jejich stodoly lehly popelem až do základů. Obyvatelé si utvořili ochranný výbor a střídali se v hlídání.

Pěťadvacetkrát trestaný Ferdinand Fischer (jinde Freund), a jeho pomocnice a manželka Marie, byli zatčeni koncem listopadu 1933 ve Městě Libavé, v jehož okolí provedli deset krádeží.¹⁰¹ F. Fischer byl podomním obchodníkem, ale ke krádeži využíval každé příležitosti, mj. vykradl i vrchního četnického strážmistra P. Drápka. Manželé byli posláni do soudní vazby. Zároveň vyšla zpráva o tom, že libavská četnická stanice vyhlásila pátrání po devětadvacetiletém soukromém úředníkovi H. Schenkovi, který svého zaměstnavatele podvedl o 48.000,- Kč a zmizel. Byl malé postavy a nosil brýle se silnými skly.

Ještě před Vánoce, tj. 21. prosince, došlo na křižovatce Štefánkovy třídy (dnes 1. máje) a ulic Dómské a Wurmovy v Olomouci k nehodě tří vozidel a muže, který tam odklízal sníh.¹⁰² Účastníky nehody byli Johann Jahn a tehdy 28letý bednářský pomocník Franz Riedl, oba z Města Libavé, kteří nákladním vozem vezli oves. Střetli se s motocyklem, obsazeným dvěma osobami a osobním automobilem. Motocyklisté byli značně polámaní a zametající muž byl velmi těžce zraněn. Noviny se tomuto tématu věnovaly i po skončení soudního procesu, kdy byli odsouzeni řidiči motocyklu a automobilu na dva a tři týdny vězení.¹⁰³ Po dvou měsících odmlky znovu propukly požáry, ve Městě Libavé hořelo celkem dvacetkrát.¹⁰⁴ Přesto, že občané hlídali své majetky ve dne i v noci, nikdo nebyl dopaden.

Rok 1934 začal oznámením krádeže v libavské lékárně.¹⁰⁵ Nakonec se přišlo na to, že lékárník Friedrich byl okrádán svou manželkou Elsou a třicetiletým účetním v lékárně K. Schiefem. V červenci 1934 bylo vyhlášeno pátrání, hledaným byl osmadvacetiletý trestanec Leopold Říha, který utekl z věznice okresního soudu ve Městě Libavé.¹⁰⁶ Jeho popis byl zveřejněn: 165 cm vysoký, vypouklá záda, oblečen byl v modrý kabát a šedé kalhoty a na hlavě měl čepici. Neznámý zloděj v noci na 13. října 1934 vnikl násilím do domu

obchodvedoucího Josefa Appela, odcizil motocykl v ceně 4.000,- Kč a na něm i odjel.¹⁰⁷ Záhadou bylo chování rolníka Franze Maiera, který prodělal první světovou válku a domů se vrátil jako invalida.¹⁰⁸ Dařilo se mu zpočátku dobře, ale po nějaké době si neustále půjčoval peníze a za tři roky se zadlužil částkou 245.000,- Kč, ač bylo o něm známo, že žil velmi střídě. Na přání jeho manželky začalo vyšetřování a Fr. Maier sdělil, že se tehdy seznámil se dvěma muži, za hovoru s nimi pozbyl vědomí a probudil se v neznámém lese. Po dlouhé námaze se vrátil domů a od té doby v určitých lhůtách vždy ho cosi nutkalo, aniž by věděl proč, aby si vypůjčil někde peníze. Ty pak posílal ofrankovanými obálkami, které dostával od těch neznámých mužů. Fr. Maier byl poslán na psychiatrická vyšetření a bylo zjištěno, že je výborným mediem a že působení hypnosy na dálku není u něho vyloučeno. Jak vše skončilo, není známo. Rok 1934 skončil ve Městě Libavé krádeží šestnáctikilogramového čokoládového Mikuláše, bonbonů a sladkostí, které měl ve výloze místní cukrář Adolf Felzmann.¹⁰⁹ Rok 1934 zakončíme radostně. Město Libavá bylo v tomto roce místem velmi zdravým.¹¹⁰ Podle statistiky úmrtnosti za posledních deset let stále ubývalo úmrtí a v roce 1934 tam zemřelo ještě méně osob než v roce předešlém. Také všechny nakažlivé nemoci, které tam propukly, měly lehký průběh a byly záhy zažehnány.

Při večerním představení v libavském biografu se vzňal film a došlo k požáru.¹¹¹ Personál kina obratným zakročením zabránil panice, obecnostvo vyšlo z kina v pořádku, aniž došlo k nějakému úrazu. V lednu rostl počet sebevražd, k nimž zavadaly příčinu neutěšené finanční poměry, bída, hlad, eventuálně zánik živností. Tak je tomu všude a obzvláště v popisované době hospodářské krize. Dobrovolnou smrt rovněž volil oblíbený libavský stavitel Ferdinand Bahner. Nechtěl trpět tím, jak jeho kdysi prosperující závod upadal.¹¹² Koncem ledna 1935 se zastřelil a zanechal po sobě vdovu a tři nezaopatřené děti. Připomeňme, že v roce 1925 provedl důkladnou opravu kaple sv. Anny nad Královskou studánkou ve Staré Vodě. Vzápětí zažilo Město Libavá další otřes. Dne 5. ledna spáchal sebevraždu ředitel Zemské odborné hospodářské školy ve Městě Libavé M. Kratochvíl.¹¹³ Vypil velkou dávku málo zředěné kyseliny sírové a přivodil si spáleniny úst, dutiny ústní, jícnu a zažívacího ústrojí. Příčina jeho zoufalého činu nebyla zjištěna. Na škole působil teprve dva roky a byl všeobecně oblíbený. A do třetice: z důvodu nevléčitelné nemoci se údajně oběsil osmašedesátiletý výměnkář J. Drexler.¹¹⁴ Ovšem na druhý den tytéž noviny uvedly, že podle zjištění lékaře zemřel přirozenou smrtí stářím a podvýživou.¹¹⁵ Jednomu obchodnímu cestujícímu, ubytovanému v jednom libavském hotelu, odcizil v dubnu 1935

neznámý zloděj z auta různé vzorky i celé štůčky plátna v ceně přes 1.000,- Kč.¹¹⁶⁾ Zároveň bylo ve stejném čísle novin oznámeno, že četnictvu ve Městě Libavé byla hlášena celá řada krádeží stromů v lese, kterých se dopouští nezaměstnaní dělníci a že škody jdou do tisíců. Počátkem dubna 1935 se o sebevraždu pokusila manželka nezaměstnaného libavského dělníka, její jméno nebylo zveřejněno.¹¹⁷⁾ Raději vypila modřidlo na prádlo, než by pomalu umírala hladem. Na dluh už manželům nikdo nechtěl nic dát. Způsobila si těžkou otravu, lékaři doufali, že přežije. Smrtelné zranění utrpěl 15. července 1935 soudní úředník Johann Exler z Města Libavé, který jel na motocyklu po silnici z Budišova domů.¹¹⁸⁾ Sjížděl prudký kopec a přitom předjížděl jiného motocyklistu. Dostal smyk a motorka ho vláčela ještě pětadvacet metrů po dlažbě. Byl odvezen do nemocnice v Budišově, kde zemřel.¹¹⁹⁾ Ve Městě Libavé hořely v noci na 8. října 1935 čtyři stodoly, škoda činila 300.000,- Kč.¹²⁰⁾ Oheň se šířil z hořící stodoly malorolníka J. Mettera a postupně zachvátil stodoly domkářů J. Otteho, A. Schnirsche a J. Nedovlaczila. Shořely do základů včetně zásob slámy, škoda činila asi 40.000,- Kč. Dne 25. listopadu 1935 si chtěl rolník Ferdinand Dörrich chtěl opravit střechu, zlomil se mu žebřík a spadl ze šesti metrů na tvrdou dlažbu.¹²¹⁾ Utrpěl zlomeninu vazů a zemřel. V závěru roku byl zadržen zloděj Adolf Hartmann, který okradl mnoho osob.¹²²⁾ Mezi nimi byl i rolník Hachendorfer ve Městě Libavé, kterému odcizil peníze a věci za 2.500,- Kč.

Pokladní loupež se odehrála v noci na 7. ledna 1936.¹²³⁾ Kasaři se vloupali do kanceláří Společenské mlékárny ve Městě Libavé, nabourali a vypáčili ohnivzdornou pokladnu a odcizili z ní 16.000,- Kč. Několik mužů vniklo 21. ledna 1936 do statku J. Sch.(!), protože slyšeli volání o pomoc.¹²⁴⁾ Na hnojišti našli jeho manželku v bezvědomí ležet v tratolišti krve a zjistili, že ji manžel pobodal vidlemi. O den později byli zatčeni dva mladíci z Města Libavé, jeden nezletilý, druhým byl devatenáctiletý Otto Jadwischek(!).¹²⁵⁾ V lese přepadli dělnice, které se vracely domů do Města Libavé z tabákové továrny v Budišově a sebrali jim batohy a kabelky v domnění, že tam mají výplaty. Mladíci tvrdili, že šlo o žert, nicméně byli dáni k soudu. U Přešlavič byl v polovině února 1936 zajištěn Franz Walter z Města Libavé, který byl podezřelý, že v noci na 9. února zavraždil v Kovářově (Potštát-Kovářov) manžele Enenkelovi, padesátiletého rolníka Josefa a jeho osmačtyřicetiletou manželku Annu.¹²⁶⁾ Sekerou jim rozťal lebku. Nějakou dobu kradl v okolí Potštátu i na Libavsku, po dopadení byl předán do vazby krajského soudu v Novém Jičíně. Neznámý pachatel vnikl do prodejní boudy na libavském náměstí, kterou provozovala Aloisia Jahn, a odcizil tam různé zboží za 500,- Kč.¹²⁷⁾ Další přečin se

odehrál 24. srpna 1936 ve Městě Libavé, není však jisté, že tři muži, kteří v hospodě hráli karty s libavským občanem Františkem Novobilským, byli místní.¹²⁸⁾ Fr. Novobilský vyhrál a to ostatní rozčílilo, počkali si na něho a do krve ho stloukli a obrali o 325,- Kč. Při vyšetřování se ukázalo, že Fr. Novobilský byl členem jejich tlupy, která se dopustila na severní Moravě mnoha krádeží. Zatčení byli všichni.¹²⁹⁾

Leo Theimer z Města Libavé byl v letech 1935–1937 v učení u řezníka a uzenáře Krumpholze v Radíkově (Olomouc-Radíkov). Jednoho dne roku 1937 jel tehdy osmnáctiletý L. Theimer s párem koní do lesa na dřevo, určené pro manžele Müllerovi, kteří ho doprovázeli. Kodrcali se úvozovou cestou směrem na Posluchov, přičemž se vůz nakláníl. L. Theimer se v jednom kritickém okamžiku pokoušel vůz vlastní silou narovnat, ale ten ho přimáčkkl k boku úvozu a zabil. Na místě nehody byl patrně jeho rodiči postaven kamenný kříž s nápisovou deskou: *Pochválen buď Ježíš Kristus. L. P. 1937.*¹³⁰⁾

Kamenný kříž v Olomouci-Radíkově, vztyčený na památku L. Theimera, 1937. Foto Jana Krejčová, 2020.

Pomocí falšovaných listin vybíral na pohořelé dělník Josef Schwanzer z Krahulčí (Dětrichov nad

Bystřicí-Krahučlč),¹³¹⁾ Vydával se např. i za Josefa Tögela z Města Libavé, kterému prý vyhořelo stavení atd. Podvodník byl zajištěn. V říjnu pak nějaký zloděj sebral Hermannu Theimerovi z vitríny dva zlaté prsteny v ceně 250Kč a menší částku na hotovosti.¹³²⁾ Snad to byl Augustin Hausler ze Samotišek u Olomouce, známý kasař, který byl zanedlouho dopaden. V závěru listopadu 1937 vnikl do Jahnova hostince zloděj, vybral si osmdesát gramofonových desek s nejnovejšími šlágry, potraviny a cukrovinky za 600,- Kč.¹³³⁾ Potom ještě kradl u trafikanta Brüxe, odnesl si kuřiva za 500,- Kč. Někdy ke konci roku 1937 vyraboval dům K. Bauera neznámý pachatel a odcizil různé šatstvo, kapesní hodinky a prsten, vše v ceně 1.100,- Kč.¹³⁴⁾ Po půl roce byl odhalen, byl jím Karel Silbach z Vítkovic (Ostrava-Vítkovice).

Z hostince A. Schmida ve Městě Libavé odcizil v červnu 1938 neznámý pachatel úředníkům Josefu Seltenovi a Josefu Spielvogelovi jízdní kola v ceně 800,- a 600,- Kč.¹³⁵⁾ Z krádeže byl podezřelý vojenský zběh Josef Kirschner z Čermné u Města Libavé, o kterém píšeme na jiném místě.

Další zpráva pochází až z března 1946, kdy byla Berta Losert z Města Libavé obviněna ze zločinu přechovávání SS-manna, jímž byl její manžel, uprchlý ze zajateckého tábora. Lidový soud v Olomouci jí vyměřil tři roky těžkého žaláře, což v praxi znamenalo zařazení do pracovních oddílů.¹³⁶⁾ Zda šlo v případě mrtvoly Rudolfa Špinera z Města Libavé-Dřemovic, nalezené 20. března 1946, o vraždu či sebevraždu, nebylo v době vydání informace známe.¹³⁷⁾ Byl zaměstnan v jednom podniku pod národní správou a byl české národnosti. Smrtící zbraň byla pohozena nedaleko. Mezi nové obyvatele po odsunu patřil i jistý J. Vlček, který se z Města Libavé vypravil do olomouckého nočního podniku. Tam se pokusil obrátit jednu ženu o peněženku se 700,- Kč, ovšem ta rychle ztrátu zpozorovala a J. Vlček byl zadržen.¹³⁸⁾

Poznámky:

- 1) Malý 1931, 176.
- 2) Die neue Zeit 22. 4. 1863, 91, 3. – Tagespost 26. 4. 1863, 94, 3. – Moravske noviny 26. 4. 1866, 50, 1. – Innsbrucker Nachrichten 8. 5. 1863, 104, 3.
- 3) Brünner Zeitung 14. 5. 1863, 110, 901.(!)
- 4) Hlas, časopis církevní 7. 4. 1883, 27, 3.
- 5) Moravské noviny 15. 3. 1889, 62, 3.
- 6) Mährisches Tagblatt 3. 4. 1886, 76, 6. – Našinec 7. 4. 1886, 42, 3.
- 7) P. Vincenc Kolář (1856 – 1883 – 1917). – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá.
- 8) Mährisches Tagblatt 5. 4. 1886, 77, 4.
- 9) Město Libavá bylo sídlem správy arcibiskupského velkostatků a lesního úřadu (od roku 1914 v majetku olomoucké kapituly). – Moravské noviny 26. 3. 1896, 72, 2.
- 10) Moravské noviny: příloha Brněnských novin 9. 7. 1896, 156, 3. – Hlas: katolický jednodenník 5. 8. 1896, 1140, 7. – Moravské noviny: příloha Brněnských novin 4. 12. 1896, 281, 3.
- 11) Hlas katolický jednodenník 5. 8. 1896, 1140, 7.
- 12) Moravské noviny 4. 12. 1896, 281, 3.
- 13) Našinec 22. 10. 1899, 122, 4.
- 14) P. Alois Michalik (1862 – 1886 – 1912). – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá.
- 15) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 168.
- 16) Mährisches Tagblatt 28. 2. 1900, 48, 6.
- 17) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 173.
- 18) Olmützer Zeitung 28. 2. 1902, 2663, 2.
- 19) Moravské noviny 19. 7. 1902, 164, 4. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá. – P. Josef Lutz (1873 – 1898 – 1935).
- 20) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 176.
- 21) Moravské noviny 27. 5. 1903, 120, 2. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá.
- 22) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 187.
- 23) Moravské noviny 31. 8. 1905, 198, 2.
- 24) Moravské noviny 30. 10. 1906, 249, 2.
- 25) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 205.
- 26) Moravské noviny 12. 9. 1908, 210, 4 a 5.
- 27) Moravské noviny 2. 7. 1909, 148, 2.
- 28) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 213. – P. Ladislav Vávra (1883 – 1907 – 1932).
- 29) Mährisches Tagblatt 15. 12. 1909, 285, 4. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá.
- 30) Mährisch-schlesische Post 5. 8. 1911, 61, 6. – ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá.
- 31) Opavský Týdeník 30. 12. 1911, 101, 4.
- 32) Opavský Týdeník 3. 4. 1912, 27, 3.
- 33) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 229.
- 34) Moravské noviny 1. 4. 1912, 75, 3.
- 35) Moravské noviny 17. 8. 1912, 187, 3.
- 36) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 232.
- 37) Našinec 15. 4. 1914, 85, 5.
- 38) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 34, inv. č. 9762, N 1883–1922, Město Libavá. – P. Josef Pírek (1884 – 1907 – 1953).
- 39) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 275. – P. Václav Jakubík (1891 – 1915 – 1968).
- 40) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 278. – P. Karel Kolsdorf (1870 – 1892 – 1954).
- 41) ZAO, pobočka Olomouc, Římskokatolická fara Město Libavá, inv. č. 9763, sign. Bu VI 35, Z 1873–1922, Město Libavá, 286.
- 42) Moravský večerník 26. 2. 1924, 47, 2.
- 43) Moravský večerník 16. 1. 1925, 12, 2.
- 44) Moravský večerník 21. 3. 1925, 66, 2.
- 45) Moravský večerník 10. 10. 1925, 231, 3.
- 46) Moravský večerník 20. 11. 1925, 265, 3.
- 47) Moravský večerník 29. 12. 1925, 296, 2.
- 48) Moravský večerník 3. 3. 1926, 52, 3.
- 49) Moravský večerník 27. 3. 1926, 73, 3.
- 50) Moravský večerník 21. 4. 1926, 93, 3.
- 51) Moravský večerník 4. 5. 1926, 103, 3.
- 52) Moravský večerník 29. 5. 1926, 123, 3.
- 53) Moravský večerník 8. 6. 1926, 130, 3. – Jeho syn P. Johann Maria Österreicher konvertoval a stal se římskokatolickým knězem (1904 – 1927 – 1993). Jako poradce Vatikánského sekretariátu pro podporu jednoty křesťanů se proslavil prosazováním židovsko-křesťanského dialogu.
- 54) Moravský večerník 23. 6. 1926, 143, 2.
- 55) Rudé právo 5. 8. 1926, 176, 3.
- 56) Moravský večerník 19. 8. 1926, 189, 3.
- 57) Moravský večerník 9. 11. 1926, 256, 3.
- 58) Moravský večerník 7. 4. 1927, 82, 2. – Jan Buriánský, jeho družka Marie, děti Bohuslav, Jan Egon a Oldřich. O nich více viz Machala 2015, 63.

- 59) Moravský večerník 12. 5. 1927, 111, 3.
- 60) Moravský večerník 19. 1. 1928, 16, 3.
- 61) Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické 16. 1. 1929, 14, 6.
- 62) Moravský večerník 21. 2. 1929, 45, 3.
- 63) Moravský večerník 29. 4. 1929, 101, 4.
- 64) Moravský večerník 31. 7. 1929, 174, 3. – Moravský večerník 20. 5. 1930, 116, 4.
- 65) Moravský večerník 20. 5. 1930, 116, 4.
- 66) Moravský večerník 7. 8. 1930, 180, 3.
- 67) Moravský večerník 26. 7. 1930, 170, 3.
- 68) Moravský deník 14. 10. 1932, 10, 2. – Moravský deník 8. 6. 1933, 133, 3.
- 69) Moravský večerník 29. 7. 1930, 172, 5.
- 70) Moravský večerník 6. 8. 1930, 179, 5.
- 71) Moravský večerník 4. 9. 1930, 203, 3.
- 72) Moravský večerník 19. 9. 1930, 216, 4.
- 73) Moravský večerník 7. 11. 1930, 256, 4.
- 74) Moravský večerník 1. 10. 1930, 226, 4.
- 75) Moravský večerník 10. 2. 1931, 34, 5.
- 76) Moravský večerník 9. 11. 1931, 257, 1.
- 77) Moravský večerník 23. 12. 1931, 294, 2.
- 78) Moravský večerník 20. 1. 1932, 16, 5.
- 79) Moravský večerník 2. 2. 1932, 27, 5. – Nejen tuto kauzu zmíní Machala 2015, např. 61.
- 80) Moravský večerník 7. 3. 1932, 56, 3.
- 81) Příslušné matriky Varhoště i Blatce, kam Š. Grunta některé noviny uvádějí, nejsou přístupné.
- 82) Moravský večerník 12. 3. 1932, 61, 5.
- 83) Moravský večerník 10. 10. 1932, 233, 3. – Moravský deník 11. 10. 1932, 7, 3.
- 84) Moravský večerník 31. 1. 1933, 26, 5.
- 85) Moravský deník 22. 2. 1933, 45, 2.
- 86) Moravský deník 1. 2. 1933, 27, 2.
- 87) Moravský deník 8. 2. 1933, 33, 2.
- 88) Moravský večerník 8. 2. 1933, 33, 2.
- 89) Moravský deník 16. 4. 1933, 91, 2.
- 90) Moravský deník 23. 5. 1933, 120, 3.
- 91) Moravský večerník 8. 6. 1933, 132, 3. – Moravský večerník 13. 6. 1933, 136, 4.
- 92) Moravský deník 29. 6. 1933, 150, 3. – Moravský večerník 3. 7. 1933, 150, 4.
- 93) Moravský deník 13. 7. 1935, 161, 11.
- 94) Moravský deník 14. 7. 1935, 162, 2.
- 95) Moravský deník 9. 7. 1933, 158, 3.
- 96) Moravský večerník 8. 8. 1933, 179, 4.
- 97) Moravský deník 9. 8. 1933, 184, 2.
- 98) Moravský deník 13. 8. 1933, 188, 2. – Moravský večerník 14. 8. 1933, 184, 4.
- 99) Moravský večerník 24. 8. 1933, 192, 4. – Moravský deník 25. 8. 1933, 198, 2.
- 100) Moravský večerník 13. 9. 1933, 209, 4.
- 101) Moravský večerník 30. 11. 1933, 273, 5. – Moravský deník 30. 11. 1933, 280, 3.
- 102) Moravský deník 22. 12. 1933, 299, 1. – Moravský večerník 22. 12. 1933, 291, 3.
- 103) Moravský večerník 4. 11. 1937, 282, 3.
- 104) Moravský večerník 23. 12. 1933, 292, 6.
- 105) Moravský večerník 2. 1. 1934, 1, 5.
- 106) Moravský večerník 27. 7. 1934, 169, 4.
- 107) Moravský deník 16. 10. 1934, 243, 2.
- 108) Moravský deník 14. 12. 1934, 293, 3. – Illustrierte Kronen Zeitung 24. 12. 1934, 1256, 9.
- 109) Moravský večerník 20. 12. 1934, 291, 4.
- 110) Moravský deník 6. 1. 1935, 5, 4.
- 111) Moravský večerník 16. 1. 1935, 13, 3.
- 112) Moravský deník 29. 1. 1935, 24, 2. – Moravský večerník 29. 1. 1935, 24, 2.
- 113) Moravský večerník 6. 2. 1935, 31, 4.
- 114) Moravský večerník 22. 2. 1935, 45, 4.
- 115) Moravský večerník 23. 2. 1935, 46, 1.
- 116) Moravský večerník 8. 4. 1935, 83, 2.
- 117) Moravský večerník 10. 4. 1935, 85, 2.

- 118) Moravský deník 17. 7. 1935, 164, 2.
- 119) Moravský večerník 17. 7. 1935, 161, 4.
- 120) Moravský deník 9. 10. 1935, 235, 2. – Moravský večerník 9. 10. 1935, 231, 3.
- 121) Moravský deník 26. 11. 1935, 275, 2.
- 122) Moravský deník 28. 12. 1935, 301, 3.
- 123) Moravský večerník 7. 1. 1936, 4, 2.
- 124) Moravský deník 23. 1. 1936, 19, 2.
- 125) Moravský večerník 22. 1. 1936, 17, 4.
- 126) Moravský večerník 17. 2. 1936, 39, 1. – Moravský deník 18. 2. 1936, 41, 3. – Moravský deník 26. 3. 1936, 73, 3.
- 127) Moravský deník 21. 8. 1936, 194, 2.
- 128) Moravský deník 25. 8. 1936, 197, 2.
- 129) Moravský večerník 26. 8. 1936, 195, 1. – Moravský deník 26. 8. 1936, 198, 3.
- 130) Papajík 2014, 71 a 72.
- 131) Moravský večerník 1. 10. 1937, 249, 4.
- 132) Moravský večerník 2. 10. 1937, 250, 5. – Moravský večerník 13. 10. 1937, 261, 4.
- 133) Moravský večerník 25. 11. 1937, 303, 5.
- 134) Moravský večerník 20. 4. 1938, 108, 5.
- 135) Moravský deník 14. 6. 1938, 138, 4.
- 136) Osvobozený Našinec 16. 3. 1946, 64, 2.
- 137) Osvobozený Našinec 23. 3. 1946, 70, 2.

Prameny:

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc

Sbírka matrik

Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 34, inv. č. 9762, N 1883–1922, Město Libavá.

Římskokatolická fara Město Libavá, sign. Bu VI 35, inv. č. 9763, Z 1873–1922, Město Libavá.

Literatura:

Machala, Jindřich: *Kronika Libavska. Páté doplněné vydání*. Město Libavá, (vl. n.) 2015.

Malý, Josef: *Vlastivěda moravská. II. Místopis. Libavský okres*. Brno, Musejní spolek 1931.

Papajík, David: *Dějiny Radikova*. Statutární město Olomouc, Olomouc 2014.

Noviny:

Moravská zemská knihovna <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

Brünner Zeitung

Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě <http://www.digitalniknihovna.cz/svkos>
Opavský Týdenník

Národní knihovna České republiky <https://kramerius5.nkp.cz/periodical>

Rudé právo: orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické

Národní muzeum <http://www.digitalniknihovna.cz/nm>
Hlas katolický jednodenník

Österreichischen Nationalbibliothek <http://anno.onb.ac.at/anno>
Illustrierte Kronen Zeitung – Innsbrucker Nachrichten – Morawске Nowiny – Tagespost

Vědecká knihovna v Olomouci <http://www.digitalniknihovna.cz/vkol>

Die neue Zeit. Blätter für nationale Interessen – Hlas, časopis církevní – Mährisch-schlesische Post – Mährisches Tagblatt – Moravské noviny: příloha Brněnských novin – Moravský večerník – Našinec – Osvobozený Našinec: deník čsl. strany lidové: list pracujícího katolického lidu

Jana Krejčová

Kontakt: janakrejцова.atelier@seznam.cz

Osudy Františka Wiltsche z Oder

Květoslav Wiltsch

František Wiltsch.

Narodil se v roce 5. dubna 1898 jako prvorozený syn chalupníka Františka (Franze) Wiltsche, německé národnosti z Vítovky č. 10 a jeho manželce, českého původu z Hané, Josefě Suchánkové pocházející z Klokočova. Byl pokřtěn jako Franz Richard Wiltsch a jeho mladšími sourozenci, také německé národnosti, byly sestra Marie (nar. r. 1900) a Angela (nar. r. 1905).

Jako malému, šestiletému chlapci, zemřel jeho otec na náhlou mozkovou příhodu. Proto se jeho matka vdala podruhé za krejčího Futschika, s nímž měla další děti Eduarda, Olgu, Josefa a Hermana.

Také druhý manžel Josefě umírá a pro nezletilost dětí se Josefa vdala potřetí za zemědělce Hausnera. S ním zplodila další dvě děti Ferdinanda a Josefu.

Když prvorozený syn František dospíval, dala ho matka v roce 1912 vyučit zednickému řemeslu u zednického mistra v Odrách. Důvodem, proč ho nechala vyučit zedníkem, bylo to, že nechtěla, aby jako prvorozený převzal hospodářství, protože by polnosti neuživily celou rodinu. Také počítala

s tím, že než se František ožení, bude podporovat rodinu ze své mzdy. V roce 1916 František narukoval do I. světové války. Nejdříve bojoval v Rusku na řece Bug a pak v Itálii na Piavě, kde upadl do zajetí. Téměř dva a půl roku pak strávil na nucených pracích na Sicílii. Byl proto nezvěstný a celá rodina věřila tomu, že se domů již živý nevrátí...

Domů z války se vrátil až v roce 1919. Záhy však poznal, že se k němu rodina chová jako k cizímu, a tak odešel pracovat do Vítkovických železáren do Ostravy jako vysokopecní zedník na bílé zdivo. Zde František velmi rychle poznal sociální nerovnosti tehdejší společnosti a politicky inklinoval k sociálnímu hnutí. Snad proto již tehdy uvažoval o členství v nějaké politické organizaci. Jeho rodina ve Vítovce ho začala ještě více nenávidět pro jeho názory a hlavně proto, že si v Ostravě vydělával více peněz.

V Ostravě poznal svou budoucí ženu Marii Adamusovou, která se narodila 29. července 1902 ve Slezské Ostravě rodičům Janu Adamusovi a Karolíně Adamusové, rozené Kwasniak z Bulowic okr. Bielsko-Biała v Polsku. Ihned si porozuměl s celou její rodinou, která ho měla po celý jeho život ve velké oblibě. Svatba se konala v Moravské Ostravě 8. července 1922. Manželka Marie měla celkem osm sourozenců (Alois, Stanislav, Karel, Jan, Josef, Ludmila, Anna, Božena).

Svatba Fr. Wiltsche (druhý zleva) a švagra Stanislava Adamuse.

Po svatbě si František odvezl svou ženu Marii domů do Vítovky a 4. října 1922 se mladým manželům narodila dcera Marie. Soužití s matkou se ale ukázalo jako neúnosné. Ta byla přesvědčena, že se chce František jako prvorozený syn v rodném domě nadobro usadit. Proto rozpoutala proti němu v celé rodině nenávistnou atmosféru.

Nadávala jeho ženě Marii, že je jenom Češka, z Valašska a vyčítala jí městské poměry.

Tou dobou již začínaly na Odersku nenávislné poměry mezi českou a německou komunitou. Toho v plné míře využila. S některými Františkovými sourozenci vycházela mladá Marie velmi dobře. Zvláště s těmi z prvního manželství, Marií a Angelou, která také byla při křtu její dcery Marie (zapsána v matrice české národnosti) jako kmotra.

Po dlouhých rozmíškách se mladým manželům podařilo sehnat podnájem ve výminku u hospodáře Kašpara ve Vítovce na č. 23. Obecní rada mu nabídla pouze pronájem maringotky, což František odmítl. Jeho žena Marie pak musela u sedláka Kašpara (něm. Kaspera) pomáhat při zemědělských pracích a s výchovou jeho nezletilých dětí. Také v novém podnájmu to mladá Marie neměla snadné. Chlívník Kašpar jí často obtěžoval, tak jako obyčejně dělávali někteří hospodáři se svými děvečkami. Když se pak Marii narodil druhorozený syn Karel také české národnosti (6. února 1924), dal hospodář na chvíli pokoj.

František tou dobou stále pracoval ve Vítkovických železárnách, kde vydělával na zdejší poměry dost peněz. Stimulem mu bylo, že si postaví rodinný domek v Odrách, kde Maticie opavská prodávala pozemky pro rodiny, které si své děti přihlásily do české školy. Se stavbou začal František v roce 1928 a velmi rychle ji dokončil. Pomohla tomu lichvářská půjčka od hospodáře Schmida z Vítovky. Od stavby domu v Odrách na Pramenní ulici č. 8 ho neodradila ani dočasná ztráta zaměstnání ve Vítkovicích vlivem hospodářské krize (1926–28).

Manželka Fr. Wiltsche Marie Wiltschová, roz. Adamusová.

Zvláště dobře se mladým manželům dařilo, když byla Marie přijata do zaměstnání ve firmě Optimit, v plášťovém oddělení. Proto také František začal uvažovat o zaměstnání v Optimitu. A tak 19. dubna 1933 opouští Vítkovice a nastoupil do oderské gumárny, kde pracoval až do začátku okupace Sudet 30. srpna 1938.

Dřívější spolupráce s levicovým hnutím ve Vítkovicích však pokračovala dále. Figuroval jako utajený člen strany a jeho dům na Pramenní ulici se stal úkrytem pro komunisty při přemísťování z Prahy na Ostravsko a hlavně pro distribuci zakázaných tiskovin. Hlavní skryší pro přenocování byl jeho zahradní včelín, kde vícekrát přespali i činovníci tehdejší komunistické strany. Chodilo se k němu zamaskovanou brankou v plotě, ze strany od polí, kde to bylo blízko k silnici mezi Fulnekem a Odrami. Několikrát se stalo, že na udání byla v domě udělána policejní kontrola, ale nikdy se nic nenašlo. Jako podezřelým z udávání se ukázal soused Kubica, který naoko vystupoval jako přítel rodiny. Pro opatrnost bylo Františkovi doporučeno, aby zničil stranickou legitimaci, kterou ukrýval v prasečím chlívku.

Po volbách v roce 1938 přišlo na řadu jeho propuštění z Optimitu. Příčina ztráty zaměstnání byla v tom, že měl za ženu Češku a k Čechům měl kladný vztah. Začátek jeho perzekuce byl doslova krutý. Jeho příčinou bylo, že nastoupil, jako vzorný občan Československa hned při první mobilizaci bránit republiku proti Hitlerovi. Při pochodu z opevnění u Bruntálu procházela jeho jednotka Fulnekem a František požádal velitele, aby převzal jeho zbraň, mohl opustit jednotku a jít domů do Oder. Jeho druzi ve zbrani ho však přesvědčili, aby s nimi řádně odevzdal výstroj na posádce ve Vsetíně. Zde ale neměli jeho civilní šaty. Proto odjel vlakem do Oder v uniformě Československé armády, bez výložek a insignií. Na nádraží byl chycen místními henleinovskými fanatiky a potupně vysvlečen do spodního pádla a nesen rozvášněným davem až na náměstí. Od té doby musel vykonávat pouze ty nejhorší práce u zemědělců v okolí. Co jiného také s neplnohodnotným Němcem!

Po obsazení Protektorátu byl poslán na nucené práce do německého města Eisenach, kde stavěl Hitlerovu dálnici. Při jednom z odpočinků byl čten místní tisk a v něm byla zveřejněna zpráva s fotkou, že v Ostravě židé zapálili Německý dům. Když to dali k posouzení Františkovi jako dělníkovi, který působil v Ostravě, prohlásil, „To je nesmysl. To je ostravská synagoga.“ V tu ránu dostal od dozorce pažbou pušky do zubů a bylo mu sděleno, že to, co je napsáno v říšském tisku, je vždy pravda!

Když takhle prozradil své smýšlení, bylo mu velice záhy zařízeno tajným protifašistickým odbojem přemístění do Vítkovických železáren, kde si ho místní odbojáři vyreklamovali jako potřebného pro vojenskou výrobu.

Od této chvíle znovu mohl pobývat doma v Odrách a pracoval až do skončení války ve Vítkovicích. Zde se podílel na tajné spolupráci s protifašistickým odbojem. Vyvíjeli hlavně nenápadnou činnost na znehodnocování výroby. Podporovali rodiny zatčených nebo uvězněných v koncentračních táborech. Ke konci války pak tajně vhažovali do transportů smrti potraviny a ošacení. Někteří z tajných spolupracovníků byli zatčeni, ale celou síť se nepodařilo rozkrýt, protože každý člen této skupiny znal pouze jednoho spolupracovníka.

Východní fronta se nezadržitelně blížila k Odrám. Několik dní bylo slyšet dunění děl při osvobození Ostravska. Celá Františkova rodina se před frontou skryla ve sklepení jejich domu. Dne 6 května v podvečer bylo vidět ze strany Pohořského a Tošovického kopce sovětské vojáky. Byly činěny přípravy k osvobození i našeho města. Aby Sověti demoralizovali německé fanatiky, začali jednotlivě ostřelovat vybrané objekty. Zejména prostříleli všechny tovární komíny, aby dali najevo, jak umí přesně střílet. Proto Němci přemístili hlavní obrannou linii do svahů Veselského a Dobešovského kopce. Jen chabý odpor bylo slyšet v okolí cihelny a oderského nádraží, ale i ten záhy utichl. Několik místních Němců v řadách domobrany zlikvidovali svá obydlí palbou z minometů, aby jejich majetky nepadly do rukou nepřátel. Byli také takoví, kteří své domy zapalovali nebo se v nich před posledním bojem oběsili. Převážná většina obyvatel byla ukryta ve sklepeních, Skalních sklepech a v podzemí břidlicových dolů. Protože Němci ustoupili za řeku Odru, dal František bílým praporkem znamení pozorovatelům ze sovětské strany, že prostor je volný. Signalizaci praporky se naučil za I. světové války na sovětské frontě. Velmi záhy se do jeho domu na Pramenní ulici nastěhoval celý jejich štáb. Došlo také k obsazení nádraží a přilehlého zahradnictví. V mlékárně pak objevili několik demižónů s lihem a ve sklenicích zahradnictví si ustlali na přinesených matracích. Opilí pak ostatní skleníky rozstříleli, takže od bujarosti zůstala jen některá tabule skla celá. Vypadalo to, jakoby o místní nádraží byl sveden ten nejtuzší boj.

Druhého dne po dělostřelecké přípravě ze 150 mm děl umístěných na Tošovickém kopci začalo obsazování pravobřežního prostoru města. Odkud sovětsí vojáci viděli nějaký odpor, tak v těch budovách byl okamžitě umlčen palbou z děl.

Štáb sovětské armády v domě Františka Wiltsche sídlil celé tři týdny. Dům byl vyjeden od sklepa až po půdu a v místnostech bylo po kotníky bláta. Od tříměsíčního hladu jeho rodinu zachránil hostinský z Hvězdného pole, který mu daroval pytel sušených kůrek chleba. Plavající broučci v polévce byli dost protivní, ale hlad byl silnější než nevolnost...

Když se v Odrách začaly zřizovat orgány prozatímní správy, byli všichni muži německé národnosti

zavřeni v lágrech a vězeních. Také Františka Wiltsche uvěznili ve sklepení oderského soudu. Jeho syn Karel, který přišel se Sověty, kde působil jako tlumočnick, ho musel jít osvobodit, protože ten, kdo bojoval proti fašismu, nemohl být přece zavřen s těmi, kteří byli pro Hitlera.

Po válce byl František stále terčem protiněmeckých fanatiků, a proto mu byla konfiskována jeho polovina domu a nutili ho k odsunu s ostatními Němci. Jeho žena Marie se o společný majetek prala, seč jí síly stačily. Františkova polovina domu však stále figurovala jako konfiskát. Musela být proto vykoupena jeho synem Karlem, protože on měl, tak jako matka Marie, české občanství. Přesto musela rodina platit nájem z konfiskované poloviny domu a kolem deseti rodin přistěhovaných do Oder po válce tuto polovinu dostalo jako umístěnkou k bydlení. Jen zuřivý pes a domluvy zájemcům o bydlení ubránily dům před perzekuci rodiny ze strany tehdejších úředníků ve vedení města.

Na domluvu rodiny z Ostravy bylo Františkovi doporučeno, aby hledal přímluvu u svých kolegů z protifašistického hnutí ve Vítkovicích. To se opravdu povedlo, i když z protifašistického odboje znal pouze toho jednoho člena. Pak teprve došlo k tomu, že mu byla polovina konfiskovaného domu 10. ledna 1952 vrácena. Co nebylo ale dodnes vráceno, byla cena výkupu poloviny domu, kterou zaplatil jeho syn Karel.

František Wiltsch byl tak znechucen přístupem některých zlatokopeckých praktik oderského národního výboru, že pomýšlel na to, že se opravdu vystěhuje do východní zóny Německa. Zabránila mu v tom pouze tvrdohlavost jeho ženy Marie a podpora rodiny z Ostravy a následné potvrzení, že je nadále občanem Československé republiky.

Po této anabázi ústrků a zastřené perzekuce ze strany tehdejších představitelů města pracoval František na obnově budov poničených válkou. Zejména se podílel jako zedník na obnově oderského zámku, na výstavbě školní jídelny dnešní Základní školy Komenského a na výstavbě koupaliště

František Wiltsch se svou ženou Marií a dcerou Marií Kozinskou při příležitosti svatby vnuka Jeronýma Wiltsche.

ve Vítovce. Jinak dostával vždy ty nejpodřadnější práce.

Vysvobozením mu byl až odchod do starobního důchodu. V něm se věnoval svým zálibám – včelaření a rybaření. Dalo by se říci, že jeho nejšťastnějšími obdobími bylo dětství do deseti let a starobní důchod, který nastoupil v roce 1958. V důchodu bylo jeho největším uspokojením budování rybářské základny ZO Českého rybářského svazu Vítkov pod Kružberskou přehradou, dnes hostinec Velké sedlo.

František Wiltsch byl vynikající vypravěč a rád se podílel o své zážitky ze života, i když některé byly

pěkné a některé nepěkné. Zemřel 14. ledna 1977 na zákeřnou nemoc krvetvorby. Na jeho pohřbu bylo mnoho jeho přátel, kteří se přišli rozloučit s člověkem poctivým a moudrým.

Květoslav Wiltsch

vnuk Františka Wiltsche, toho času bydlící na sídlišti Míru 13 v Odrách. Dlouholetý bývalý člen zastupitelstva města Oder, dřívější předseda Historicko-vlastivědného spolku, člen základní organizace Českého svazu ochránců přírody v Odrách.

Kontakt: K.L.WILTSCH@seznam.cz

Bývalý lihovar a rafinerie lihu v Bartošovicích

Jan Šádek, Radim Jarošek

„V letech 1913–14 jsem za účelem lepšího využití asi 40 000 q cukrové řepy na statku zřídil lihovar a rafinérii,“ uvádí ve vlastním životopise dr. Arthur Czczowiczka.

Objekt lihovaru je tak více než sto let nepřehlédnutelnou dominantou dolního konce Bartošovic.

O jeho osudech je následující příspěvek, který začíná v roce 1992, kdy Hanna Kunzová, roz. Czczowiczková, jako dcera Dr. Arthura a lrmý Czczowiczkových,¹ uplatnila v zákonně lhůtě koncem roku 1992 prostřednictvím svého právního zástupce u tehdejšího Okresního úřadu Nový Jičín, pozemkového úřadu, jako oprávněná osoba po své rodině restituční nárok ve smyslu zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále jen „zákon o půdě“), a to na rozsáhlé majetky své rodiny. Předmětem žádosti byly nemovitosti původně zapsané v zemských deskách moravských a dále evidované v pozemkové knize v katastrálním území Bartošovice, Sedlnice, Závšišice, Butovice a Pustějov.

Jak se o uplatnění nároku rozhodlo

Pro naše povídání se zaměříme pouze na dva spisy bývalého pozemkového úřadu, jejichž obsah se dotýká velkostatku Bartošovice, resp. areálu lihovaru (pozdější Benziny). Je vhodné zmínit, že při uplatnění nároku u tehdejšího pozemkového úřadu právní zástupce paní Kunzové, JUDr. Oldřich Horák (pozn. v řízení jej na základě substituční plné moci

občas zastupoval pan Fridolín Pokorný), oslovil nejen pozemkový úřad, ale také vyzval povinné právnické osoby, které k datu účinnosti zákona o půdě, tj. 24. 6. 1991, majetky držely. V případě lihovaru pro jistotu oslovil společnost Slezský lihovarnický a nápojový průmysl a současně společnost Benzina s. p. Po uvedených společnostech požadoval uzavření dohody dle § 9 odst. 2 zákona o půdě. Dle toho ustanovení mohla být sepsána mezi oprávněnou a povinnou osobou dohoda, kterou tehdejší pozemkový úřad svým rozhodnutím schválil nebo neschválil. V případě, že byl řádně a včas uplatněn restituční nárok a dohoda se mezi oprávněnou a povinnou z nějakého důvodu v zákonem stanovené lhůtě ne-realizovala, rozhodl tehdejší pozemkový úřad podle § 9 odst. 4 zákona o půdě sám.

Vždy však byly před vydáním rozhodnutí zkoumány zákonné podmínky pro restituci, kdy smysl celého procesu je deklarován v preambuli zákona, jehož snahou bylo zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989, dosáhnout zlepšení péče o zemědělskou a lesní půdu obnovením původních vlastnických vztahů k půdě a upravit vlastnické vztahy k půdě v souladu se zájmy hospodářského rozvoje venkova i v souladu s požadavky na tvorbu krajiny a životního prostředí.

Zjednodušeně můžeme říct, že tehdejší pozemkový úřad rozhodl o oprávněném nároku na základě stejných skutkových zjištění k části celého majetku ve výše zmíněných katastrálních územích dle § 9 odst. 2 zákona o půdě (o části týkající je zámku v Bartošovicích a areálu tehdejšího Agroprůmyslového kombinátu a. s. v Sedlnicích) a dle § 9 odst. 4 zákona o půdě (o ostatním nárokovaném majetku včetně areálu lihovaru). Dohoda dle 9 odst. 2 zákona o půdě schválena nebyla. Dle § 9 odst. 4 pozemkový úřad dále rozhodl, že paní Kunzová není vlastníkem ani ostatního nárokovaného majetku včetně lihovaru. Obě rozhodnutí tehdejšího pozemkového vycházela ze stejných skutkových zjištění a obě řádně nabyla právní moci.

¹ Arthur Czczowiczka se narodil v Přerově 8. srpna 1875 jako jedno z pěti dětí Salomona Samí Czczowiczky a Jeanette Jenni Czczowiczkové. Dne 21. března 1916 se ve Vídni oženil s Irmou Adlerovou narozenou 20. 2. 1893 v Šenově u Nového Jičína. Měli dvě dcery – Hannu, která se narodila 23. ledna 1917 ve Vídni a 11. května 1937 provdala ve Vídni za advokáta JUDr. Waltera Erwina Kunze (nar. 15. 8. 1903 v Rybářích u Karlových Varů, zemřel 16. dubna 1940 v Kensingtonu). Mladší dcera Erika se narodila 20. 8. 1918 ve Vídni, provdala se za Waltera Ernsta Simona. Obě po odchodu z Evropy žily v USA. Rodina A. a I. Czczowiczkových bydlela ve vídeňském apartmá na adrese Schwarzenbergerplatz 7/1, Vídeň III. A. Czczowiczka spravoval rozsáhlý rodinný majetek velkostatku v Bartošovicích (tehdy Partschendorf) včetně zámku, užitných budov a lihovaru. Od roku 1938 žili A. a I. Czczowiczkově ve Velké Británii. A. Czczowiczka zemřel 21. 4. 1957 ve West Hoathley v Sussexu ve Velké Británii a I. Czczowiczková 22. 11. 1954 v Londýně.

Pouze proti rozhodnutí, jímž nebyla schválena dohoda dle § 9 odst. 2 zákona o půdě, využila paní Kunzová opravný prostředek a prostřednictvím svého právního zástupce podala žalobu k Městskému soudu v Praze. Následné rozhodnutí soudu č.j. 33 Ca 61/94-7 ze dne 3. 10. 1994 navrženou dohodu rovněž neschválilo.

Co bylo pro vydaná rozhodnutí zásadní

V rámci řízení u tehdejšího pozemkového úřadu se správní orgán zabýval všemi zákonnými podmínkami pro vydání svých rozhodnutí. Zkoumal, zda paní Kunzová má postavení oprávněné osoby, zda byl nárok uplatněn řádně se všemi podklady a včas. Ve svém nároku paní Kunzová mj. uvedla, že její rodině byl odňat majetek dle § 6 odst. 1 písm. b) zákona o půdě, tj. že její rodina pozbyla majetek dle zákona č. 142/1947 Sb. a zákona 46/1948 Sb. a to odnětím bez náhrady.

Tento údaj však neodpovídal zjištěným skutečnostem ve správním řízení. Z fotokopíí návrhů na výmaz zabraného majetku velkostatku Bartošovice a lihovaru Bartošovice podle zákona č. 128/1946 Sb. (kupř. revizní zprávy z roku 1948) tehdejší pozemkový úřad zjistil, že po obsazení pohraničí Němci v roce 1939 (pozn. konfiskace započala již v roce 1938) byl velkostatek Bartošovice i lihovar Bartošovice konfiskován jako židovský majetek podle nařízení o konfiskaci jmění národu a státu nepřátelského v sudetoněmeckých územích a výnosem říšského ministra vnitra ve prospěch Lebensbornu v Mnichově² a po dobu okupace byl velkostatek veden dosazeným treuhänderem.³ Všichni Czeczowiczovi jako spoluvlastníci museli pro politickou a rasovou persekuci (v roce 1939 se při sčítání lidu přihlásili k židovské národnosti) uprchnout do zahraničí.

Po válce byla na velkostatku Bartošovice zavedena podle dekretu prezidenta č. 5/1945 Sb. národní správa.

Ze stanoviska Správy pro věci majetkové tehdejší pozemkový úřad a následně i soud zjistil, že předmětné nemovitosti stát nabyt v roce 1948, resp. 1949 dle zmíněných zákonů č. 142/1947 Sb. a 46/1948 Sb., přičemž původní vlastníci (Czeczowiczovi) byli v době odnětí majetku britskými, resp. americkými státními občany, a že byli odškodněni na základě mezinárodních dohod.

Mezi jinými doklady pro dané řízení bylo předloženo potvrzení Zahraniční kompenzační komise Londýn z 10. 4. 1969 o ocenění statku Bartošovice

a o obdržené částce pro rodinu Czeczowiczovu ve výši 42 836 liber (dle směnného kurzu v roce 1948 se jednalo o částku převyšující 8 mil. Kč).

Soud současně dovodil, že britští spoluvlastníci (Dr. Arthur a Irma) obdrželi nejméně 34 678 liber a americké spoluvlastnice (Erika a Hanna) částku 258 682,17 dolarů. Paní Kunzová byla ochotna tyto dříve poskytnuté prostředky vrátit. Tuto možnost však právní úprava nepřipouštěla.

Z rozhodnutí soudu plyne, že pro daný případ nedopadá restituční titul uvedený v § 6 odst. 1 b) zákona o půdě, kdy k odnětí majetku Czeczowiczových došlo za náhradu a nemovitosti tak nelze vydat, a to ani z jiného důvodu uvedeného v § 6 zákona o půdě.

Czeczowiczka – Bartošovice – Revizní zpráva 1948

Pro získání historicky cenných údajů o lihovaru⁴ poslouží Revizní zpráva z roku 1948, která se také nachází v restitučním spisu. Z této se lze dozvědět, že lihovar (ve zprávě označovaný jako závod) byl založen a postaven v roce 1913.⁵

Firma byla protokolována jako firma kupce jednotlivce dne 3. března⁶ 1913 u Krajského soudu v Novém Jičíně.⁷ Vstupem Salamona Czeczowiczky v roce 1919, jako společníka Arthura Czeczowiczky, byla firma přeměněna na veřejnou obchodní společnost a protokolována u téhož soudu v Novém Jičíně dne 1. 8. 1919. V roce 1930 Salomon C. ze společnosti vystoupil a jediným majitelem se tímto opět stal Arthur Czeczowiczka, zaregistrovaný ve firmním rejstříku jako kupec jednotlivce dne 12. 3. 1930. Dne 17. 12. 1933 povolil Magistrát hl. města Prahy provozování tovární výroby a rafinerie lihu v Praze-Smíchově, kam bylo sídlo firmy přemístěno, a v Bartošovicích ponechána pouze výrobní (provozovna). Do obchodního rejstříku Krajského soudu v Praze byl dne 27. 12. 1935 jako vlastník zapsán dr. Arthur Czeczowiczka, průmyslník a velkostatkář, bytem Praha-Smíchov.⁸ Do okupace byl občanem

4 Lihovar, který patřil před válkou k nejmodernějším v Československu, se nacházel v sousedství Velkého dvora (Groß Hof). V lihovaru bylo celkem zaměstnáno asi 76 osob. Suroviny do lihovaru částečně pocházely z produkce velkostatku – cukrová řepa a brambory. Továrna byla speciálně zařízena na výrobu lihu z řepy a melasy. Denní kapacita byla 120 až 150 hektolitřů lihu. Ročně bylo po vleče ze Studénky přepraveno cca 1 000 až 1 500 vagonů. Továrna byla schopna zpracovat melasu, surový cukr, cukrovou řepu, kukuřici a brambory na surový alkohol.

5 Živnostenské oprávnění na výrobu a rafinaci lihu bylo dr. A. Czeczowiczovi vydáno 23. ledna 1913 a oprávnění na továrenskou výrobu cukerních šťáv, řepného cukerního sirupu a nečištěného řepného cukru 23. června 1931.

6 Dne 3. května 1913 byla firma s názvem „Spiritusfabrik und Raffinerie Partschendorf, Dr. Arthur Czeczowiczka“ registrována u soudu v Ostravě. Od 20. října 1926 měla firma i český název „Lihovar a rafinerie lihu Bartošovice, dr. Arthur Czeczowiczka“.

7 Zakladatelem firmy byl A. Czeczowiczka, který ji jako jediný vlastnil v období 3. května 1913 až 1. srpna 1919 a pak opět od 12. března 1930.

8 Dne 9. ledna 1936 došlo k výmazu firmy se sídlem v Bartošovicích, neboť její sídlo bylo přeloženo do Prahy.

2 Lebensborn, eingetragene Vereinigung se sídlem na Poschingerstrasse 1, Mnichov 27.

3 V letech 1939–42 probíhala na území Protektorátu Čechy a Morava vyvlastňovací akce židovského majetku. V rámci vyvlastňovacího procesu přecházely hospodářské podniky vlastněné Židy na německé nucené správce (Treuhänder – „správce věrné ruky“), kteří je dále odprodávali „árijským“ zájemcům. V případě bartošovickeho lihovaru byl tímto nuceným správcem ustanoven od 28. listopadu 1938 Ing. Robert Lang.

ČSR, v roce 1939 byl přihlášen k národnosti židovské.

Vyměrem Gestapa v Opavě ze dne 26. 9. 1939, v důsledku rostoucí národní a rasové perzekuce, došlo ke konfiskaci firmy. Dne 10. 10. 1938⁹ byl závod s veškerým příslušenstvím zabrán. Němci a následně byl prodán německé firmě „Lebensborn“ e. V. Mnichov, kterou zastupoval pověřenec SS-Obersturmbannführer Dr. Heinrich Vogel, Berlin. Tato instituce však lihovar neprovozovala, ale pronajímala společnosti Deutsche Versuchsanstalt für Ernährung und Verpflegung GmbH v Berlíně.¹⁰ Vedoucím lihovaru byl Němec Heinz Sonnek.¹¹

A. Czeczowiczka po roce 1939 utekl do Londýna, kde dále spolupracoval s československým ministerstvem pro hospodářskou obnovu.

Od května 1945 byl prostřednictvím MNV v Bartošovicích dosazen za vedoucího bývalý destilátér Vilém Kozlík (Němec). Výměr ministerstva výživy ze dne 5. 12. 1945 zavedl na majetek firmy národní správu a národním správcem byl jmenován Josefa

Peška. Podnik byl následně znárodněn vyhláškou č. 26 z roku 1946 a začleněn do Slezských závodů lihovarských a potravinářských, národní podnik Opava.

V roce 1948¹² byl podnik změněn na Slezský lihovarský a nápojový průmysl, n. p., Opava. V roce 1950¹³ se pak stal bývalý lihovar v Bartošovicích součástí národního podniku Benzinol.

¹² V jiných dokumentech je uveden rok 1949.

¹³ Je uváděn i rok 1951.

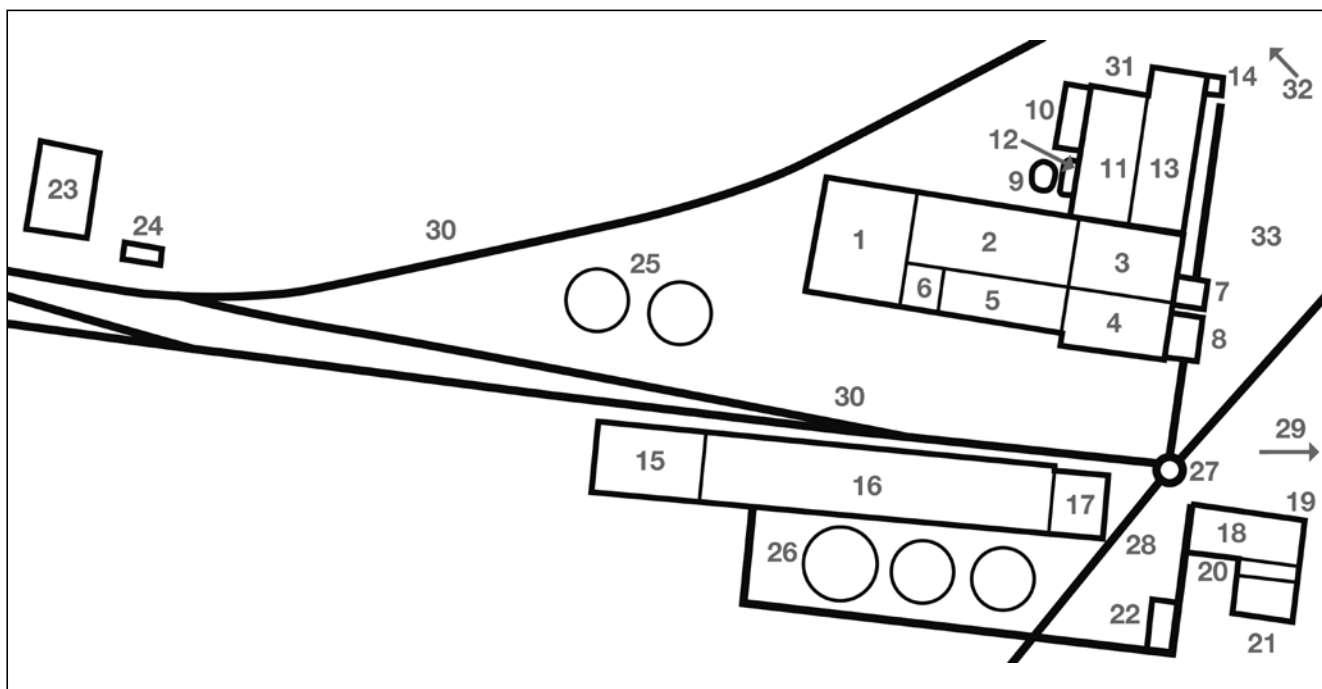
Zdroje

Za velice hodnotný zdroj dalších informací lze považovat veškerou korespondenci, kterou Hanna Kunzová zanechala americkému archivu, a která je veřejně přístupná na internetu – The Leo Baeck Institute, New York, USA (mikrofilmy AR 25253 Hanna Kunz – Family collection). Inventář Zemského archivu v Opavě „Lihovar a rafinerie lihu v Bartošovicích 1930–1950“, zpracovala PhDr. Ivana Tarobová v roce 1997.

Poděkování za pomoc při zpracování příspěvku patří Karlu Goldovi, PhDr. Ivaně Tarobové, Ing. Petru Hrudíčkovi.

Poznámka k plánu lihovaru níže:

Plán je doplněn o některé údaje z ručně vyhotoveného plánu Hannou Kunzovou. V částech 3, 4, 11 a 13 se oba plány poněkud výrazněji liší – H. Kunzová v těchto místech uvádí: kotelnu (cca 8 x 8 m, asi 12–15 m výšky), předeřhřivací stanici, strojovnu (okolo 20–25 m výšky) se třemi kompletními aparáty a jedním zahušťovačem výpalku, dozornu (6 x 5 m), další strojovnu (6 x 5 m) a pračku řepy s elevátorem (10 x 5 m). Vlečka v lihovaru je přesněji zakreslena v plánu z roku 1946 (viz s. 33).

Schematický situační plán závodu v Bartošovicích z roku 1948

1. Úřednické byty, 2. Kvasírna (kvasicí místnost o půdorysu 5 x 10 m, výška 7–8 m, 12 kvasicích kádí à 212 hl, místnost na kvasnice cca 3 x 4 m, 7–8 m vysoká), 3. Záparová síň (kolona), 4. Aparátní síň, 5. Kanceláře, 6. Nákladní výtah, 7. Řízkový lis, 8. Nádrže na výpalky, 9. Komín (36 m vysoký), 10. Dílna, 11. Kotelna, 12. Záchody, 13. Strojovna, 14. Skladiště, 15. Denaturační stanice (5 x 10 m, 5 m výšky), 16. Sklad lihu (budova o rozměrech cca 10 x 20 m, 6 m vysoká; byly v ní umístěny 2 nádrže s objemem à 1 500 hl, 2 nádrže à 350 hl, 2 nádrže à 500 hl, 1 decimální váha, 1 zařízení na plnění, 1 zařízení na úpravu výpalku), 17. Otevřená kůlna (4 x 6 m, otevřená – jen s bočními stěnami a střechou), 18. Kůlna, 19. Mostní váha, 20. Skladiště olejů, 21. Garáž, 22. Hasičská zbrojnice, 23. Skladiště, 24. Vagonová váha, 25. Nádrže na melasu, 26. Nádrže na lih (4 500 hl a dvě 2 400 hl), 27. Točna, 28. Kolejiště směrem k rampě (šlo o vlečku ze stanice Studénka délky 4 220 m), 29. Směr vjezdu do závodu, 30. Kolejiště se dvěma točnami, 31. Úložná plocha (nejspíš pro palivo, popel, škváru apod.), 32. Směr, kde byla další točna, 33. Plocha k ukládání cukrové řepy, nakládka na vagony

v. novém záznamu:

Výpis z rejstříku živnostenského.
Lváček II, odd. Aa-16

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
16	6.3. 1912 čj. 3605/12	14.1. 1913	Dr. Stater Czechowiczka, naroz. v Píčově, přísl. do Olomouce	výroba a rafinerie líha Bartošovice prac. č. 1805

Založení lihovaru – záznam z výpisu ze Živnostenského rejstříku (Zdroj: The Leo Baeck Institute, New York).

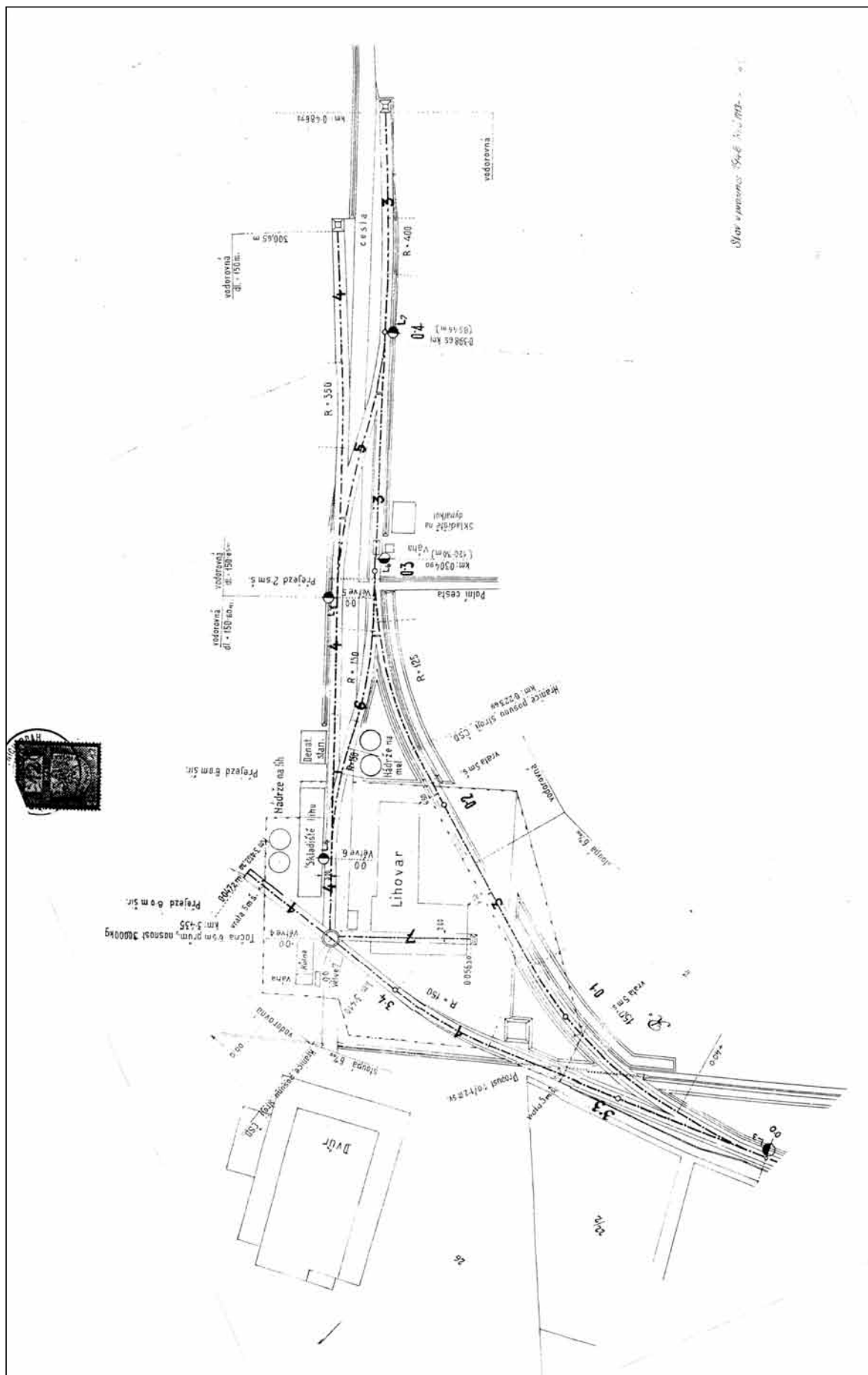

Dr. Arthur Czechowiczka – fotografie z cestovního pasu
(Zdroj: The Leo Baeck Institute, New York).

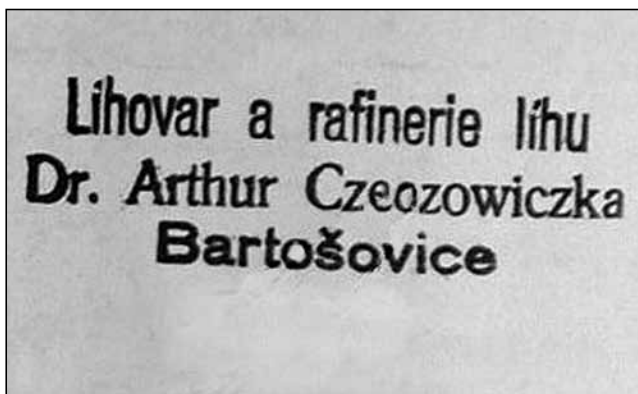
Irma Czechowiczková.

Plán železniční vlečky z roku 1946, upraveno (zapůjčil Petr Hrudička)

Vlečka do Bartošovického lihovaru byla zprovozněna v roce 1917. Připojovala se na suchdolské zhlaví stanice a na jejím počátku bylo dvojkolejné předávací kolejiště délky 236 m. V úseku asi 1 km dlouhém vedla v souběhu s hlavní trati na Přerov, poté se odklonila k jihu a v km 2,5 přebročila Odru ocelovým mostem o rozpětí 20 m. Kolejiště v lihovaru obsahovalo pět výhybek, vozovou točnu a asi 800 m koleji.

Razítko lihovaru (Zdroj SOkA Nový Jičín).

Lihovar na výřezu z pohlednice Bartošovic (zapůjčil Emil Mateiciuc).

Via exulantis. Práce na turistickém zpřístupnění cesty exulantů ze severní Moravy do lužického Herrnhutu

Jáchym Pantálek

Ve Svidnici leží na trase Via exulantis i největší dřevěný kostel v Evropě pro 7 500 věřících (na seznamu kulturního dědictví UNESCO). Foto autor.

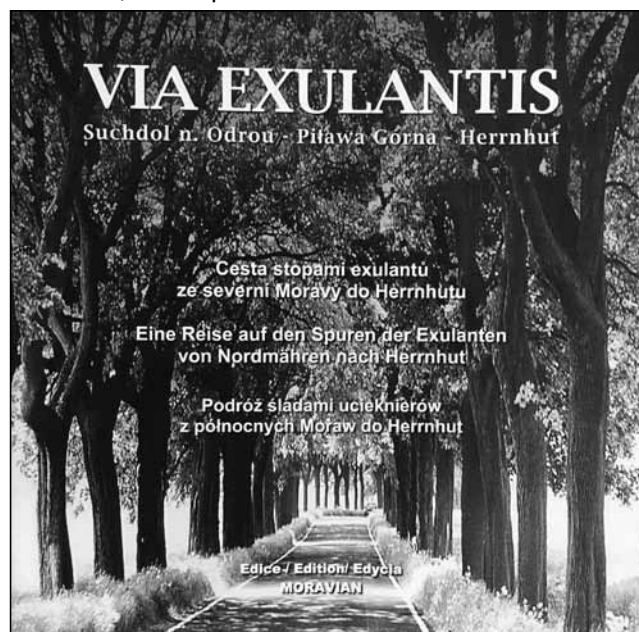
Historicko-vlastivědná společnost Moravian ze Suchdola nad Odrou řadí mezi své dlouhodobé projekty i projekt Via exulantis. Ten se zabývá cestou, po které v průběhu osmnáctého století odcházeli z našeho regionu duchovní potomci Komenského, známí též jako Moravští bratři. Po několika návštěvách lidového kazatele Kristiána Davida na Kravaňsku, které vyvolaly jakési duchovní probuzení v této oblasti, se prvních pět mužů rozhodlo v květnu 1724 odejít na panství hraběte Zinzendorfa v Horní Lužici. Zde vznikala osada Herrnhut a její český název (Ochranov) napovídá, co bylo hlavním účelem. Měli se zde shromažďovat utlačovaní nekatolíci z tehdy majoritně katolické Moravy. Touto cestou se v následujících desetiletích vydaly stovky dalších exulantů, o něž se spolek Moravian zajímá.

Poprvé po více než dvě stě padesáti letech tuto trasu prošli členové Moravianu v roce 2000. Průvodcem jim byl deník jednoho z pěti prvních suchdolských exulantů, Davida Nitschmanna Syndika, kde autor pečlivě zaznamenal průběh cesty a řadu zajímavých osobních poznatků.

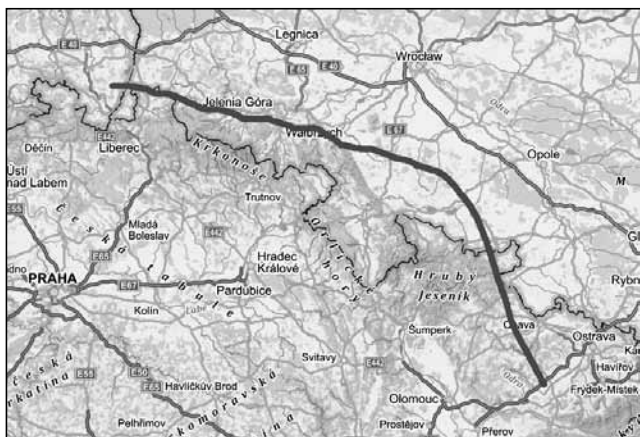
Od té doby se v menší míře pokoušeli do Herrnhutu dojít i jiní poutníci, pro něž byla ostatně vydána i publikace „Via exulantis Suchdol nad Odrou – Piława Górna – Herrnhut“.

V minulém roce se ve větší míře hybernující projekt opět probudil a klade si za úkol zpřístupnit Via exulantis pro širší veřejnost.

K tomu bylo zapotřebí navázat spolupráci s institucemi, které působí v místech ležících na trase.

Titulní strana publikace Via exulantis.

Přibližný průběh trasy. Via exulantis se táhne přibližně pět set kilometrů převážně v malebném podhůří Jeseníků, Krkonoš a Jizerských hor; ale i přes historicky zajímavá místa Horního a Dolního Slezska až do lužického Herrnhutu. Mapový podklad www.mapy.cz.

Členové Moravianu na jednání v Piławě Górnej. Zleva: Lubomír Kuc, Pavol a Petra Krištofovi, Miroslav Plánka, Ivan Lamprecht, Jáchym Pantálek a Daniel Řičan.

Členové letošní expedice na technické zastávce ve Świdnici (Foto autor).

Do jisté míry se to podařilo v Piławě Górnej a v Herrnhutu a ačkoliv je spolupráce komplikována jazykovou bariérou i aktuální epidemiologickou

Šikmá věž v Zabkowiczech Śląskich je jednou z mnoha zajímavostí na trase (Foto autor).

situací, podařilo se mezi 29. 6. a 3. 7. 2020 projet většinu trasy a zmapovat její průběh. K tomu pak přibylo pár nových důležitých kontaktů například s PTTK, polskou obdobou našeho ČKT, jejíž členové nám přislíbili pomoc s turistickým značením Via exulantis.

Navštívili jsme většinu míst historicky spjatých s působením moravských bratří, místa kde nocovalo prvních pět suchdolských exulantů i další významná města a vesnice ležící na trase. Například ve Świdnici se nachází jeden z protestantských mírových kostelů, svými rozměry největší dřevěný kostel v Evropě, zapsaný na seznamu světového dědictví UNESCO. Piława Górna je známá jako jedno ze slezských měst rozkvetlých díky práci obnovené jednoty bratrské, lužický Herrnhut snad ani není třeba představovat. Mimo tato známá místa jsme však navštívili i pár míst opomenutých, jako například chátrající bratrskou modlitebnu v Grabiszycích jen pár kilometrů od české hranice.

Trasa vede velice zajímavým prostředím. V některých vesnicích jako by se zastavil čas, zůstávají ušetřeny chaosu moderního světa, obklopeny pestrou zemědělskou krajinou. Typické jsou zde ruiny evangelických kostelů, starých zámků a hradů. Via exulantis prochází i přes kopcovitý terén sudetských pohoří, protkaný říčními údolími a přehradami. Všechna zmíněná místa jsme prověřili

Rozpadající se bratrský kostelík v Grabiszycích (Foto autor).

během proběhlé expedice, která se ukázala jako klíčová, protože na jejím základě lze dále stavět

a definitivně stanovit trasu. Ta by měla historicky přesně kopírovat cestu, kterou odcházeli exulanti z Kravařska, zároveň poutníkům ukázat zajímavá místa, ale také, a na to jsme se zaměřili výrazně, zabezpečit ubytovací a stravovací možnosti.

Moravian bude rád za každého, kdo by byl ochoten přiložit ruku k dílu, například absolvováním trasy a svými poznámkami z ní. Zkušenost poutníků je nejdůležitější, protože nám pomáhá při organizaci projektu.

Jáchym Pantálek

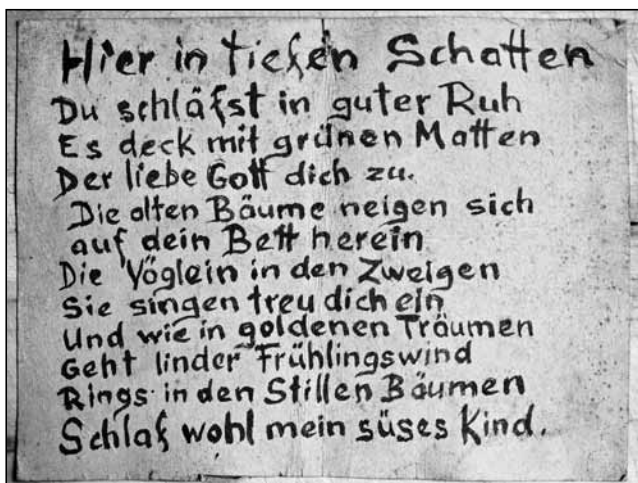
ze Suchdola nad Odrou, studuje historii v kombinaci s geografii a angažuje se ve společnosti Moravian při Muzeu Moravských bratří. Via exulantis mu byla svěřena do péče i díky schopnosti komunikovat v polštině. Zajímá jej však také příroda a zvláště ta kolem Odry.

Kontakt: jachym.pantalek@gypri.cz

Josef von Eichendorff na Libavé

Marek Bohuš

V únoru roku 2018 jsem od libavského letopisce a kolegy z Okrašlovacího spolku Lubavia Jindřicha Machaly dostal mailem fotografii německého textu spolu s dotazem, o čem se jedná. Byl napsaný ručně na kartonu a na první pohled šlo o verše. Ukázalo se, že to nebyly verše ledajaké, že jejich autorem byl básník a prozaik německého romantismu Joseph Karl Benedikt svobodný pán von Eichendorff¹ (1788–1857). Nález mě přiměl k napsání tohoto textu o spisovateli, který na horní Odře osobně zřejmě nikdy nebyl. Osud jeho rodného zámku v Lubowicích,² zničeného na konci války a dodnes v ruinách, jakož i jeho stržených památníků v Ratiboři, Vratislavi a jinde v Horním Slezsku, jsou jemu a Libavsku společné.

Nalezený text básně, Dřemovice (Archiv autora).

Místo nálezu básně

Dřemovice jsou jakýmsi předměstím Města Libavé při cestě od zaniklé vsi Smilov ve Vojenském výcvikovém prostoru Libavá. Právě na Smilovské ulici stojí domek, na jehož půdě se karton s básní při průzkumu našel. Nechala jej postavit rodina Polzerů, která vlastnila pilu v tehdy samostatných Dřemovicích (Drömsdorf či Dremmsdorf). Zatímco pilu po válce zestátnili, zařízení demontovali a budovu zbourali, domek se dochoval, protože zde vojenské statky umístily své kanceláře.

Verše z dřemovické půdy jsou úryvkem delšího básnického cyklu z roku 1832 „Auf meines Kindes Tod“ (Na smrt mého dítěte), který odráží autorův zármutek nad smrtí jeho dcer Agnes a Anny. A zatímco jeho synové Hermann a Rudolf se stali pokračovateli rodu, dvě mladší dcery zemřely již v dětském věku. Svůj žal z této životní situace vyzpíval verši, které se staly univerzálními, protože podobnou zkušenost měli skoro v každé rodině té doby. Vysoká dětská úmrtnost způsobila, že Eichendorff přišel už v dětství o několik sourozenců. Domnívám se, že oněch 12 veršů bylo určeno na náhrobní nápis, snad pro dětský hrob. Nic však nenavzdávající tomu, že by v domě, kde byl text nalezen, někdy pracoval kameník.

Nalezené verše se mírně rozcházejí s originálem.³ Dílem je to záměr, kdy první Eichendorffův verš „Dort ist so tiefer Schatten“ (Je tam tak temný stín) je nahrazen veršem „Hier in tiefen Schatten“ (Zde v temném stínu). To by odpovídalo účelu, umístit nápis na hrob. Dále jsou *vrby* (Weiden) nahrazeny *stromy* (Bäume). Ostatní odchylky jsou výsledkem pravopisné chyby (es deck/správně: deckt; süses/

1 Básníkovi je věnován text Oldřicha Sobka: Josef Eichendorff (1788–1857), POODŘÍ 4/2002, s. 41–43.

2 okres Ratiboř/Slezské vojvodství dříve Lubowitz/Rakouské Slezsko.

3 Změny v textu básně jsou podtrženy.

süßes) a hyperkorektnosti pisatele, která nerespektuje metrum básně (goldenen/goldnen).

Nalezený text:

Hier in tiefen Schatten
 Du schläfst in guter Ruh
 Es deckt mit grünen Matten
 Der liebe Gott dich zu.
 Die alten Bäume neigen sich
 auf dein Bett herein
 Die Vöglein in den Zweigen,
 Sie singen treu dich ein.
 Und wie in goldenen Träumen
 Geht linder Frühlingswind
 Rings in den stillen Bäumen –
 Schlaf wohl mein süßes Kind!

Překlad:⁴

Zde v hlubokém stínu
 Klidným spánkem spíš
 Přikryl tě dobrý bůh
 V poduškách z listí dlíš

Letité stromy se kloní
 Shora nad lůžkem tvým
 Zpěv ptáků ve větvích zvoní
 A uspává hlasem svým

Tak jako v zlatých snách
 Jarní vánek si letí
 V stromů tichých korunách
 Spěte sladce mé děti!

Originál:

Auf meines Kindes Tod

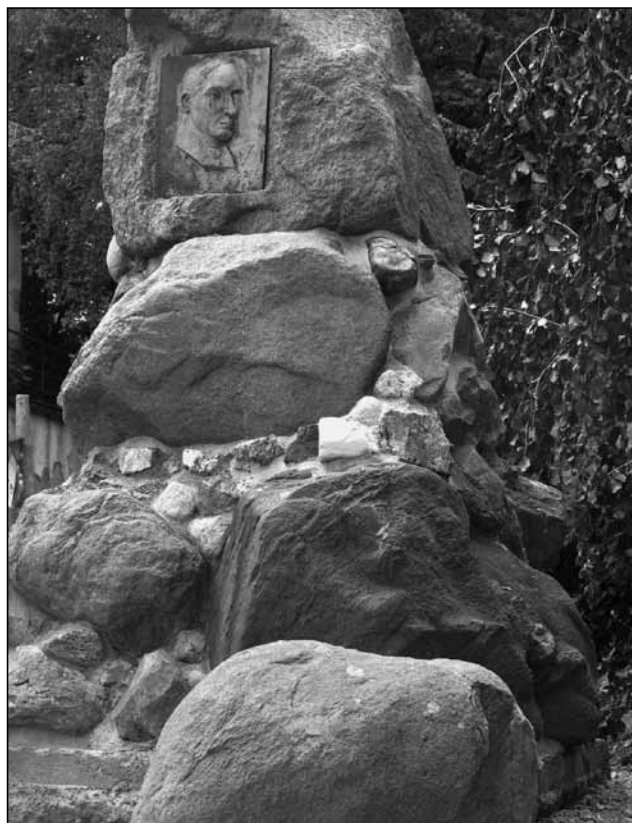
Dort ist so tiefer Schatten,
 Du schläfst in guter Ruh,
 Es deckt mit grünen Matten
 Der liebe Gott dich zu.
 Die alten Weiden neigen
 Sich auf dein Bett herein,
 Die Vöglein in den Zweigen
 Sie singen treu dich ein.
 Und wie in goldnen Träumen
 Geht linder Frühlingswind
 Rings in den stillen Bäumen –
 Schlaf wohl mein süßes Kind!

Zámky Eichendorffů v Sedlnici a Kravařích

Původně barokní zámek v Sedlnici uprostřed Kravařska je místem, díky kterému můžeme Josefa Eichendorffa počítat mezi moravské básníky německého jazyka. Sedlnice byla jediným majetkem, který rodině zůstal po nuceném prodeji pěti zadlužených statků ve Slezsku, mezi něž patřily

⁴ Tato Eichendorffova báseň není zahrnuta v jeho českých překladech, jedná se o převod autora.

i Kravaře. Roku 1831 padly za oběť finančním spekulacím básníkova otce Adolfa Theodora Rudolfa, zatímco Sedlnice jakožto léno olomouckého biskupství nemohla být zahrnuta do konkurzního řízení.⁵ Nebyť této události, nezískala by moravská Sedlnice pro básníka takový význam. Ten ale nespočíval v ekonomickém přínosu; statek nic nevynášel a on se jej marně snažil prodat, protože byl odkázán pouze na úřednický plat. Sedlnice se mu stala letním sídlem a místem setkávání s rodinou v době, kdy už státní službu opustil.⁶ Zde básník na rodovém statku po svém penzionování také pobýval a tvořil. Zde našla na počátku 20. let minulého století učitelka Anna Bönisch na půdě truhlu s koncepty jeho básní, fragmenty novel a jinými nevydanými rukopisy.⁷ Dodnes tady stojí (byť již dvakrát přestěhovaný) pomník z bludných balvanů s bronzovým reliéfem Eichendorffovy tváře od Ernsta Wilhelma Kubiény vztyčený roku 1932.

Sedlnice, pomník Josefa Eichendorffa (Foto autor).

Vzhledem k tomu, že se po požáru roku 1917 a částečné demolici v 50. letech zachovalo jen torzo jižního křídla empírového zámku, nemá někdejší šlechtické sídlo v současné době už návštěvníkovi mnoho co nabídnout. Zámek není památkově

- ⁵ Friedrich Goedeck: Josef Karl Benedikt Freiherr von Eichendorff. In: Fialová-Fürstová, Ingeborg. *Lexikon deutschmährischer Autoren*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. Beiträge zur mährischen deutschsprachigen Literatur.
- ⁶ Pro úplnost, letní sezonou se zde rozumí čas od začátku dubna do konce září, kdy si sem nechal posílat berlínské noviny, jak víme z jeho korespondence se správcem statku.
- ⁷ Goedeck (2002).

chráněn, v současnosti je prázdný a čeká na nové využití. Přílehlý krajinařský park s přírodní památkou Sedlnické sněžanky, kterým protéká pravostranný přítok Odry potok Sedlnice, přišel o část původní výměry. Starý pán, který zde rád trávil čas, byl mezi svými poddanými znám jako přívětivý, ale uzavřený člověk. Společenské kontakty udržoval jen se sběratelem písní Josefem Georgem Meinertem a jeho synem Hugem v sousedních Bartošovicích. Zdvouřlostní návštěvou poctil olomouckého arcibiskupa v jeho nedalekém letním sídle na Arcibiskupském zámečku v Hukvaldech, který stojí hned naproti bráně pod hradním vrchem.⁸ Jakožto majitel statku Manská Sedlnice dříve skládal lenní přísahu v Olomouci právě do rukou arcibiskupa.

Zaměříme se ještě na jiné šlechtické sídlo Eichendorffů, rodiště Josefova otce Adolfa Theodora, které našťastí uniklo zkáze a stojí za návštěvu. V Kravařích sídlil rod od svého příchodu z německých zemí za třicetileté války až do konce 18. století a nalezneme tu řadu připomínek na něj. První jeho zástupce, zemský hejtman Jakub Eichendorff, „přestavoval zámek a také kostel sv. Bartoloměje v Kravařích, k jehož presbytáři nechal roku 1661 přistavět kapli s rodovou hrobkou, ozdobenou kamenným heraldickým reliéfem s nápisem připomínajícím stavebníka“.⁹ Tento erb byste však dnes v Kravařích hledali marně, i když jej literatura stále zmiňuje. Nachází se totiž ve sbírkách okresního muzea v Nyse.

Erb Eichendorffů z pohřební kaple v dřívějším kostele v Kravařích (Foto z knihy L. Augustinkové).

⁸ dtto

⁹ Lucie Augustinková, Dana Kouřilová, Radka Nokkala Miltová. *Zámek Kravaře: barokní klenot Horního Slezska*. Kravaře: město Kravaře, 2019. s. 22.

Zato je v kostele vystaven zvon z roku 1641 odlitý opavským zvonařem Kryštofem Gampkem. Nese eichendorffský znak Jakuba a znak jeho ženy Veroniky Sendivojové ze Skorska. Nad hlavním portálem kravařského zámku drží dva putti rodový znak Eichendorffů lemovaný věncem z dubových ratolestí. Jedná se ovšem o dílo restaurátora ze 70. let 20. století, který nahradil erb jiného rodu pozdějších majitelů panství.¹⁰

Zámek Kravaře, hlavní portál s erbem Eichendorffů (Foto L. Augustinkové).

Motivy dubové větévky se žaludy na fasádě zámku jsou ovšem původním odkazem na heraldickou figuru Eichendorffů. Od roku 2002 stojí na nádvoří básníkova busta. Nechybělo mnoho a také kravařský zámek mohl zaniknout. Roku 1937 vyhořel a přišel nadlouho o střechu, navíc byl poškozen bojovými operacemi na konci války a málem jej postihl osud Lubowic, rodiště Josefa i jeho matky.

Vedle Sedlnice u Příbora a Kravař u Opavy se s rodem pojí ještě panství Šilheřovice na Hlučínsku, kde básníkův strýc dokonce provozoval kamenouhelný důl.

Mluvicí znak s dubovou větví

Všechny zmíněné heraldické památky zobrazují dubovou větev se zlatými žaludy a listy na červeném poli. Jedná se o tzv. mluvicí znak, protože „Eiche“ znamená v němčině „dub“, „Dorf“ je „vesnice“ a jméno Eichendorff by se tak dalo pro názornost přeložit jako Doubrava, Doubravník či Doubravice. Původně rytířský rod Eichendorffů je podle rodové pověsti doložen již v 11. století v Dolním Bavorsku, kde se dodnes nachází ves Eichendorf. V průběhu staletí se dostal přes Braniborsko až k nám. Nejstarší jeho známý předek von Eikendorp (starší podoba jména) je doložen roku 1237 jako ministeriál na hradě Eikendorp. Vesnice Eikendorp nedaleko Magdeburku se tak nazývá dodnes. Prostá heraldická figura je ve shodě s dlouhou historií rodu.

Píší právník Eichendorff

Josef von Eichendorff byl citově ukotven ve svém rodném kraji Horního Slezska a Moravy. Vedle

¹⁰ Augustinková (2019, 22).

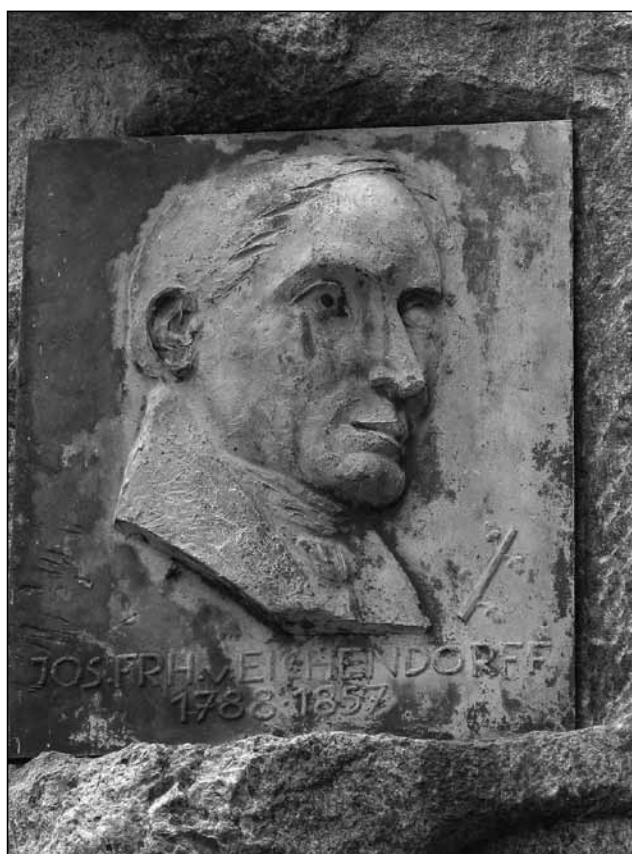
Zámek Kravaře, detail fasády s motivem žaludu
(Foto L. Augustinková).

němčiny hovořil polsky a údajně se dorozuměl i „moravsky“. Jinak byl ovšem osobností nadregionální a byly mu cizí vyhocené národnostní konflikty, do kterých byl v letech 1918 a 1938 německy mluvícími Moravany, Slezany a národními socialisty posmrtně zatahován. Spolu s bratrem Wilhelmem studovali práva v Halle a Heidelbergu, aby si zajistili obživu ve státní službě. Kvůli napoleonským válkám a uzavření univerzity i kvůli zchudnutí rodu je dokončil ve Vídni. Jako pruský státní úředník sloužil v Gdaňsku a Královci, než konečně dostal stabilní místo v Berlíně.

V německé literární vědě se ustálila kategorie „Dichterjurist“ tzn. písař právník. Spolu s Eichendorffem jsou sem řazeni např. Jacob Grimm, Johann Wolfgang von Goethe nebo Franz Kafka. Francois de Pitaval dokonce dal jméno literárnímu žánru zajímavých kriminálních případů, jaké inspirují i zpívajícího právníka Ivo Jahelku. Spojení literatury a práva v osobě jednoho tvůrce není náhodné, neboť obojí se zabývá realitou, obojí reflektuje velká témata jako jsou láska, smrt, vášeň, moc, zrada a podstatou obou oborů je text.

Patří k nejčastěji zhudebňovaným básníkům, jeho poezii spojili se svou hudbou Robert Schumann, Felix Mendelssohn, Johannes Brahms, Richard Strauss a další. Novela „Ze života darmošlapa,“ jež byla do češtiny přeložena třikrát, náleží k německé literární klasice a byla opakovaně zfilmována (1955, 1963, 1973, 1978).

Vedle již zmíněných lokalit se u nás básníkovo jméno cituje v souvislosti se zámekem Jánský Vrch v Javorníku, někdejším sídlem vatislavských

Sedlnice, básníkův portrét na pomníku z bludných balvanů
(Foto autor).

biskupů. Penzionovaný Eichendorff bydlel ve stáří u své dcery Marie Terezie ve městě Nysa, na dohled ze severních výběžků Jeseníků. Biskup Heinrich Förster, který rád vyhledával společnost umělců, využil příležitosti a pozval jej roku 1856 na pár týdnů na své letní sídlo. Od té doby se kamenné lavičky v zámeckém parku říká Eichendorffova vyhlídka. Návštěva na Jánském Vrchu se opakovala i napřesrok. Toho roku na podzim však Eichendorff onemocněl a ve věku 69 let podlehl zápalu plic.¹¹ Jeho náhrobek připomínající otevřenou knihu se nachází na městském hřbitově v Nyse a je dodnes „poutním místem“ ctitelů básníka díla. V domě dcery vznikl památník, avšak boje na konci druhé sv. války a rozsáhlý požár města zničily kulturní paměť stejně jako značnou část historického centra.

V bavorském městě Wangen im Allgäu bylo po válce založeno muzeum, věnované osobě a tvorbě Josefa von Eichendorff. Je dílem dvou vyhnanců ze Slezska, kteří shromáždili rukopisy, korespondenci, první vydání děl i portrétní grafiky. Svého autora a krajana si vzali takřkajíc s sebou.

Mgr. Marek Bohuš, Ph.D.

Kontakt: marek.bohus@email.cz

¹¹ Rudolf Zuber: Josef v. Eichendorff na Jánském Vrchu (nestr.), Šumperk 1970.

Květinová železná lávka v Odrách

Emil Mateciuc

Historické město Odry vybudované na strmém úbočí pravého břehu řeky Odry bylo původně, tj. ve 13.–14. stol., obeháno zdvojenými hradbami a před vnější hradbou probíhal hluboký suchý hradní příkop. Vlastní kamenný hrad, přestavěný v druhé polovině 16. stol. na zámek, byl součástí vnitřního města. Stál na jeho okraji přivráceném k řece Odře.

Na konci 17. stol. se uvnitř městských hradeb nalézalo 88 domů. Vně městských hradeb se kromě domků nemajetných obyvatel nacházely dva panské dvory, panský pivovar, kostelík sv. Jana se hřbitovem, mlýny, menší zemědělské usedlosti, stodoly a kůlny. Tyto objekty, pole a zahrady se vyskytovaly na obou březích Odry.¹

Území města propojovaly tři mosty:

1. *Janský most* („*Johannes Brick*“/*Johannesbrücke*) zvaný také *Dlouhý most* (*Lange Brücke*), vedl ve směru od Fulneku do centra města. V roce 1967 jej nahradil ca o 50m dále po proudu řeky současný most na tř. Osvobození.

2. *Pastevní most*, zvaný také *Dobytčí* („*Vieweit Brick*“/*Viehweitbrücke*) původně sloužil pro dobytek hnaný na pastviny. V současnosti propojuje ulici Nové Město s ulicí Skřivánčí a vede po něm silnice od Hranic na Fulnek, Vítkov a Olomouc.

3. Mezi těmito mosty, jako pokračování dnešní Zámecké ulice, stával do konce 19. stol. *Květinový most* („*Blumen Brick*“/*Blumenbrücke*) nahrazený v roce 1889 železnou lávkou, která si ponechala jméno svého předchůdce – *Květinová lávka* (*Blumensteg*).

Mosty byly původně dřevěné, nebyly kryté a sloužily i pro povozy.

Květinový most umožňoval snadnější přístup do levobřežní části města, zvané *Malá strana* („*Kleineseite*“/*Kleine Seite*), v níž se nacházela vrchnostenská květinová zahrada, založená v roce 1618 Šeborem Pražmou,³ a také zahrady zvané mrkvová, zelinářská, třešňová a šnečí. Bylo tam několik domků účelově postavených na panských pozemcích. Zastavěno bylo i území pod zámekem u panského *Velkého mlýna* („*Grosse Müll*“/*Grosse Mühle*) na protějším, pravém břehu Odry. V roce 1770 bylo celé toto území na obou březích řeky Odry sloučeno do jedné obce pojmenované *Nový Trh* („*Neumark*“).

1 ROLLEDER, Anton: *Geschichte der Stadt und des Gerichtsbezirkes Odrau* – Steyer 1903; český překlad *Dějiny města a soudního okresu Odry* – vydalo město Odry 2002; /Anton Rolleder (1855–1912)/.

2 Názvy v uvozovkách jsou doslovným přepisem uvedeným v archivních dokumentech.

3 Šebor Pražma z Bílkova na Odrách a Studénce (? – 1623). V roce 1616 mu připadlo oderské panství. (Rolleder, Anton: *Dějiny města a soudního okresu Odry*).

Květinový most propojoval obě části obce. První písemná zmínka o *Květinovém chodníku* (lávce/mostu) pochází z roku 1590.⁴

Šířka přemostěného řečiště Odry byla v místě *Janského mostu* ca 36m, v místě *Pastevního mostu* ca 31m a v místě *Květinového mostu* pouze ca 24m. Při povodních tak u *Květinového mostu* vlivem zúženého průtoku docházelo k vyššímu vzednutí hladiny a jeho poškozování.

Oderské kroniky uvádějí velké povodně na řece Odře v letech 1555, 1604 („... *zničila povodeň mosty a způsobila velké škody ...*“), 1615, 1648, 1775, 1828 („... *stoupla voda v Odře do té míry, že tekla přes Květinový most a způsobila na březích velké škody ...*“) 1902, 1909, 1914 („*V noci z 6. na 7. srpna vnikla do města strašná povodeň. Nejvyšší stav vody se pohyboval 3,5m nad běžnou hladinou. Vysoká voda s sebou nesla mnoho obilí z okolních polí, čímž zatrasila mosty. Voda přešla přes Janský most a jako jezero zaplavila sousední oblasti. Ráno se ukázal strašlivý obraz zkázy.*“).⁵ Poslední větší povodně s výškou hladiny více než 3m byly v letech 1962, 1965, 1977, 1982 a 1997.

Špatný stav *Květinového mostu* ohrožovaného zvýšenými stavy vody v řece Odře přiměl v roce 1888 obecní zastupitele k rozhodnutí o jeho nahrazení lávkou pro pěší umístěnou výše nad hladinou řeky.

V letech 1867–1897 byl starostou obce a mimo jiné také vrchním poštmistrem energický, ctižádostivý a svérázný muž Julius Gerlich⁶ (1826–1913), jehož mladší bratr Eduard Gerlich⁷ (1836–1904) byl stavebním inženýrem a významným odborníkem na dopravní stavby v rámci rakousko-uherské monarchie. Pro konec 19. stol. bylo typické užívání nýtovaných železných konstrukcí pro progresivní stavby výrobních, nádražních a také například výstavních hal, mostů i rozhleden (tzv. Ivančický viadukt dokončen 1870 – první celoželezný most v Rakousku-Uhersku, Eiffelova věž – 1889, Petřínská rozhledna – 1891, Železný most v Českých Budějovicích – 1889, vysehradský Železniční most Praha – 1901 apod.). Oderské tak v souladu s dobou a zřejmě z podnětu svého starosty, poučeného bratrem Eduardem, zvolili lávku železnou překlenující bez podpory celou šířku řečiště Odry.

4 BÖHM, Johann: *Gedenkbuch der Stadt Odrau* – 1932, s. 501,^{AR}; /Johann Böhm (1878–1950)/.

5 BÖHM, Johann: *Gedenkbuch der Stadt Odrau* – 1932, s. 245, 250–251.^{AR}

6 Julius Gerlich (1826–1913), starosta Oder v letech 1867–1897 (více Vlastivědné listy č. 87, příloha Oderského zpravodaje 12/2013).

7 Inženýr Eduard Gerlich (1836–1904), profesor Eidgenössische Technische Hochschule v Curychu v letech 1882–1903, projektant a stavitel horských železničních tratí, mostů a tunelů (více Vlastivědné listy č. 94, příloha Oderského zpravodaje 11/2014).

Květinová lávka – kresba Franz Kulstrunk dle fotografie Michaela Conrada Gerlicha, ca 1898. Lávka je na pilířích bez nábrežních zdí, v dálce pod mostem je Janský most. (A. Rolleder: *Dějiny města a soudního okresu Odry*; Steyer 1903/český překlad město Odry 2002).

Julius Gerlich si stavbu železné lávky vzal za své. V létě 1888 se obrátil na firmy z nepříliš vzdáleného okolí zabývajícími se dodávkami ocelových konstrukcí: na vítkovickou „*Witkowitz Bergbau- und Eisenhütten-Gewerkschaft, Witkowitz (Mähren)*“, na opavskou „*Adolf Schmack, Bauschlosserei in Troppau*“ a také na *nejmenovanou firmu v Suchdole n. O.* zastupovanou Heinrichem Münstrem, s poptávkou na dodávku železné lávky s termínem montáže v roce 1889 (přesný text poptávky se nezachoval). Oslovené firmy následně na základě shodně zadaného rozponu přemostění – 24,4 m a průchozí šířky lávky – 2 m předložily své nabídky:

1. Firma *Witkowitz Bergbau* s datem 13. října 1888 na dodávku železné lávky o předpokládané váze ca 7.600 kg za cenu 30,- Fl./ 100 kg – (tomu by odpovídala celková cena ca 2.280,- Fl.).^{ANJ}

2. Firma ze *Suchdolu n. O.* s datem 22. října 1888, bez propočtu váhy konstrukce lávky, za celkovou cenu 1.194,40 Fl.^{ANJ}

3. Firma *Adolf Schmack, Bauschlosserei* s datem 30. listopadu 1888 na dodávku železné lávky o váze ca 8.479 kg (železná konstrukce 6.455,32 kg a dřevěná mostovka 2.022,80 kg) za celkovou cenu 1.600,- Fl. Nabídku doložila pohledovým výkresem s ujištěním připravenosti dodat železnou lávku v solidní kvalitě a k plné spokojenosti.^{ANJ} Cena 1600,- Fl.⁸ by mohla odpovídat dnešním ca 320.000,- Kč.

8 Zlatý neboli zlatník (zl.) nazývaný také florin (Fl.) byla měnová jednotka rakousko-uherské měny v letech 1857–1892. Při přepočtu přes současnou nestabilní cenu stříbra by v roce 2020 byla hodnota florinu nebo zlatky ca 200,- Kč (https://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko-uhersk%C3%BD_zlat%C3%BD).

Obec v čele se starostou Juliusem Gerlichem se zřejmě na doporučení Slezského zemského stavebního úřadu rozhodla pro firmu *Adolf Schmack, Bauschlosserei in Troppau*.

S ohledem na charakter stavby a potřeby jejího financování se stavba dostala pod dohled Slezského zemského výboru („*Schlesischer Landes-Ausschuss*“) vedeného zemským hejtmanem (Landeshauptmann) a Slezského zemského stavebního úřadu („*Schlesisches Landes-Bauamt*“), zastupovaného inženýrem Morizem Kohutem.

Dopisem ze 4. prosince 1888 oznámil zemský hejtman hrabě Heinrich Larisch-Mönnich (1850–1918)⁹ oderskému starostovi Juliusi Gerlichovi souhlas s poskytnutím návratné finanční výpomoci (úvěru) od Slezského zemského výboru (zemské vlády) na stavbu železné lávky do výše 3.000,- Fl. s návratností 15 let.^{ANJ}

Počátkem roku 1889 předložila firma *Adolf Schmack, Bauschlosserei* starostovi Juliusi Gerlichovi výkresy¹⁰ mostní konstrukce lávky, zhotovené inženýrem Alfredem Kronichem s tím, že zástupce Slezského zemského stavebního úřadu civilní inženýr Moriz Kohut je připraven tyto představit vedení města.^{ANJ}

Nábřežní mostní pilíře pro uložení konstrukce měly být provedeny dle stavebního projektu

9 Dne 26. května 1916 byl hrabě Larisch-Mönnich (1855–1918) vzhledem ke své třicetileté službě na místě zemského hejtmana jmenován čestným občanem města Oder (BÖHM, Johann: *Gedenkbuch der Stadt Odrau – 1932*)^{AR}.

10 Světlotiskové kyanografické kopie výkresů mostní konstrukce (tzv. modráky, bílé čáry na tmavě modrém pozadí – negativ vůči originálu) zůstaly zachovány v novojičínském okresním archivu.

civilního inženýra Eduarda Neminara z Opavy, patrně pracovníka *Slezského zemského stavebního úřadu*.

Dne 5. května 1889 sdělil dopisem zástupce *Slezského zemského stavebního úřadu* inženýr Moriz Kohut starostovi Juliusi Gerlichovi, že na základě konstrukčních úprav a opravy chyby v původním propočtu váhy dochází ke zvýšení celkové ceny dodávky o 400,-zl. na 2.000,- zl. (tj. o ca 60.000,- Kč na 300.000,- Kč v současných cenách).^{ANJ}

Adolf Smack ve svém dopise z 13. května 1889 adresovaném *Slezskému zemskému stavebnímu úřadu* potvrzuje, že výroba konstrukce železné lávky v Odrách bude prováděna současně s její montáží na místě, a to po dokončení nosných nábrežních pilířů z lomového kamene.^{ANJ}

Ve stejný den 13. května 1889 inženýr Eduard Neminar a inženýr Moriz Kohut ve společném neoficiálním dopise adresovaném obecnímu úřadu v Odrách popisují rozsah podmiňujících stavebních prací spočívajících zejména ve stavbě nábrežních pilířů, které bude potřeba vykonat před montáží vlastní konstrukce lávky. Jejich cena by dle přiloženého propočtu činila 1.250,- Fl.^{ANJ}

Z interního záznamu obecního úřadu ze dne 15. května 1889 vyplývá, že tento učinil poptávku stavebních prací na realizaci nábrežních pilířů pro uložení mostní konstrukce. Osloveni byli místní stavitel Ludwig Wanke (1860–1932) a dva stavitelé z Nového Jičína, Heinrich Zeike a Josef Blum.^{ANJ}

Dne 15. května 1889 potvrdil oderský obecní úřad firmě *Adolf Schmack, Bauschlosserei* rozsah zakázky na dodávku a montáž železné lávky přes řeku Odru a poukázal jí kauci 100,- zl. (ca 5 % z ceny zakázky).^{ANJ}

Následující den 16. května 1889 připravil úřad starosty Juliuse Gerlicha, vedený sekretářem Heinrichem Richlym (1854–1927), návrh patřičné smlouvy, v níž uvedl:

- Firma *Adolf Schmack - Bauschlosserei* se zavazuje dodat železnou lávku přes řeku Odru zhotovenou podle schválené dokumentace o váze minimálně 9.220 kg.

Razítko firmy Adolfa Schmacka.

- Dodávka komponentů bude uskutečněna do osmi týdnů, tj. do 11. července 1889, následně do čtyř týdnů bude provedena montáž.

- Město Odry se zavazuje za dodání smontované mostní konstrukce zaplatit firmě *Adolf Smack - Bauschlosserei* 2.000,- zl.

- Adolf Schmack se osobně zavazuje, že dodávka se uskuteční v dohodnutém termínu. Jako záruku složí starostovi kauci ve výši 100,- zl., která mu bude v den převzetí smontované lávky vrácena. (27. května 1889 starosta Julius Gerlich potvrdil převzetí kauce).

- Doprava konstrukce bude uskutečněna *Severní dráhou císaře Ferdinanda* z železniční stanice Opava¹¹ do stanice Suchdol n. O.^{ANJ}

Týž den, což bylo 16. května 1889, bylo na obsahu smlouvy dosaženo shody a tato byla podepsána; za dodavatele Adolfem Schmackem a za město Odry Franzem Puchnerem, adjunktem stavební kanceláře obecního úřadu.^{ANJ} Starosta Julius Gerlich v tyto dny pobýval na léčebném pobytu v Karlových Varech.

Přípisem *Slezského zemského výboru* ze dne 19. května 1889 bylo městu Odry sděleno poukázání slezským hejtmanem příslibeného „úvěru“, 3.000,- Fl. na účet vedený v *Odrauer Sparkasse in Odrau (Oderské spořitelně v Odrách)* na úhradu nákladů stavby železné lávky s návratností 10 let (*sic*).^{ANJ}

Dne 29. května 1889 předložil stavitel Ludwig Wanke rozpočet na dodávku stavebních prací ve výši 1.097,-Fl. s tím, že pokud bude požadováno provedení pilířů z lomového kamene, bude cena zvýšena o 5%. Stavitelé Blum a Zeike z Nového Jičína svou nabídku do 29. května nepředložili.^{ANJ}

Dne 8. června 1889 provedl projektant civilní inženýr Eduard Neminar z Opavy zaměření staveniště. Po urychleném odjezdu do Opavy korespondoval do Oder, že na náměstí zapomněl úhlové zrcátko (*Winkelspiegel*). Tento geodetický „přístroj“ pro vytyčování pravých úhlů byl obratem odeslán na *Slezský zemský stavební úřad* zásilkou označenou datem poštovního razítka „ODRAU 8/6 89“.^{ANJ} Zda byl v týž den adresátovi také doručen, nevíme (nebylo by se ale čemu divit, za Rakouska-Uherska pošta zřejmě ještě fungovala).

Stavba lávky neušla pozornosti z hlediska její bezpečnosti. Kontrolu, patrně z vlastní iniciativy, provedl 17. června 1889 velitel (?) obecních strážníků Peryczky (?). V hlášení ze dne 18. června poukázal na závady v chybějícím ohrazení a nedostatečném zabezpečení staveniště, kdy, zejména po setmění, by mohlo dojít k pádu osoby do výkopu.^{ANJ}

11 Koncová stanice odbočného křídla Svinov – Opava, hlavní trati Severní dráhy císaře Ferdinanda; dnes Opava- východ (více BO-ROVCOVÁ, Alena: *Kulturní dědictví severní dráhy císaře Ferdinanda*. Ostrava: NPÚ, 2012).

Dopisem ze dne 23. července 1889 urguje Adolf Schmack u Carla Weissshuhna¹² (1837–1919) dodávku 102ks dubových fošen (220 x 25 x 5 cm) určených pro povalový chodník jinak železné konstrukce lávky.^{ANJ}

Dne 27. července 1889 byla s několikadenním zpožděním odeslána z opavského nádraží do stanice Suchdol nad Odrou¹³ vagonová zásilka s materiálem i náradím pro realizaci železné lávky. Zásilka čítala 15 položek, mimo jiné: 4 plotny pro uložení konstrukce na základy; válcované plocháče, úhelníky a nosníky; bednu nýtů, bednu šroubů, bednu náradí, kladkostroj, pracovní stůl, kovadlinu, polní výheň a fošny pro chodník. Celková váha zásilky dle zachovalého dodacího listu s podpisem Adolf Schmack byla 12.488 kg.^{ANJ}

V průběhu montáže lávky projektant inženýr Alfred Kronich prováděl autorský dozor, za nějž mu dle záznamu sekretáře Richleho ze dne 9. srpna 1889 mělo být vyplaceno 156,-zl.^{ANJ}

Dne 22. srpna 1889 byla montáž železné lávky zřejmě dokončena, protože Adolf Schmack zaslal

oderskému obecnímu úřadu konečnou fakturu. Starosta její úhradu podmínil provedením kontroly díla zástupcem zemského stavebního úřadu civilním inženýrem Morizem Kohutem, kterého o to požádal svým dopisem ze dne 23. srpna 1889.^{ANJ}

Kolaudace lávky proběhla pravděpodobně 15. září 1889 dopoledne.

Dá se to odvodit z textu dopisu ze dne 14. září 1889, kterým stavební projektant inženýr Eduard Neminar žádá oderský obecní úřad o zajištění (svého?) odvozu „dne 15. září 1889, po ukončení kolaudace“, k vlaku do Suchdolu nad Odrou.^{ANJ}

V následujících letech se obec o *Květinovou lávku* pečlivě starala. Pravidelně oslovovala místní lakýrníky a natěrače s poptávkou na obnovu nátěru železné konstrukce:

- V roce 1905 předložili nabídku *Johann Dwořák* za cenu 120,- Kronen (Kr.),¹⁴ *Fritz Kunschke* za cenu 156,- Kr. a *Rudolf Kobiela*¹⁵ za cenu 96,- Kr.^{ANJ}

12 Carl Weissshuhn (1837–1919), pozoruhodný a významný podnikatel zejména v opavském Slezsku (více DORKO, Branislav & ZAHNAŠ, Petr: *Osobnosti Vítkovska. Vydalo město Vítkov ve spolupráci se Zemským archivem v Opavě, 2019*).

13 Místní dráha Suchdol n. O. – Budišov n. B. se stanicí Odry byla zprovozněna až v roce 1891 (více BARTOŇ, Ladislav: *Kronika železničních tratí okresu novojičínského*; strojopis 1995).^{AB}

14 „Krone“ / koruna (K) – jednotka rakouské měny platná od roku 1892 do roku 1918. 1 zlatý rakouské měny = 2,00 koruny. (https://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousko-uhersk%C3%A1_koruna).

15 Otec významného oderského malíře Rudolfa Kobiely (1896–1923) (více ŠOPÁK, Pavel: *Poznámky k dílu Rudolfa Kobiely. Vlastivědný sborník Novojičínska sv. 60; Vlastivědné listy č. 113, Příloha Oderského zpravodaje 08/2016*).

Odrau : Blumensteg

Květinová lávka, ca 1905, autor neznámý^{SFEM}.

Lávka na fotografii Otto Lichtblaue^{SFEM}, ca 1935.

Přibližně v téže době ji zachytil i Otto Kuttler^{SFEM}.

- V roce 1912 předložil nabídku *Johann Hofmann* za cenu 214,- Kr. a *Fritz Kunschke* za cenu 180,- Kr.^{ANJ}

- V roce 1924 vyzval starosta *Josef Gold*¹⁶ místní natěrače *Johanna Dworzaka*, *Fritze Kunschkeho* a *Edmunda Peschela* k podání nabídky. Nabídku předložil *Johann Dworschak*¹⁷ za cenu 1.440,- Kč.^{ANJ} Další nabídky se nedochovaly.

Po realizaci *Květinové lávky* si pod ní zřídil místní bruslařský spolek (založen 1882)¹⁸ kluziště, které s přestávkami využíval do roku 1901.

Na počátku května 1945 byla řeka Odra silně rozvodněná. K Odrám se blížila válečná fronta a přes město, rozkládající se na obou březích řeky, přecházely ve směru od Fulneku překotně ustupující jednotky wehrmachtu prchající před Rudou armádou. Dne 6. května obsadili vojáci Rudé armády (RA) levý břeh řeky. V 9 hod. dopoledne téhož dne byly (údajně z velitelství německé vojenské jednotky, sídlícího v klášteře¹⁹ na pravém břehu Odry) elektricky odpáleny nálože, které současně vyhodily *mosty Janský* a *Pastevní*. Stejný osud měl potkat i *Květinovou lávku*. Ta ale výbuch se značným poškozením přečkala a jak je uvedeno dále, zasloužila se o snadnější osvobození pravého břehu Odry s centrem města. Po vyhození mostů ostřelovalo dělostřelectvo RA město a ústupové cesty k Dobešovu. Vojáci wehrmachtu měli děla umístěna v zámeckém parku a zahradách obyvatel města. Během noci přešly některé jednotky RA po *Květinové lávce*, a to i s povozy na pravý břeh Odry a v pondělí 7. května v 6 hod. ráno byli již vojáci na náměstí. Město tak bylo osvobozeno ve dnech 6. května – levý břeh a 7. května 1945 – pravý břeh.²⁰ Nemalou „zásluhou“ *Květinové lávky* nedopadly Odry podobně jako nedaleký Fulnek, který byl postupující válečnou frontou krutě postižen.

Na levém břehu Odry se bezprostředně před *Květinovou lávkou* nachází limnigrafická stanice Českého hydrometeorologického ústavu, která průběžně měří průtok vody a výšku její hladiny v řece Odře a slouží pro hlásnou a předpovědní povodňovou službu. Pro tuto stanici je stanoveno, že výška hladiny vody vyšší než 260 cm znamená 3. stupeň povodňové aktivity – ohrožení a výška hladiny vody vyšší než 359 cm znamená 3. stupeň povodňové aktivity – extrémní povodeň. Ze zaznamenaných vodních stavů byla za posledních 60 let hladina vody vyšší než 260 cm celkem asi 16x,

16 Josef Gold, starosta Oder v letech 1923–1924 a 1925–1934.

17 Dworák / Dworzak / Dworschak / Dworak – změna písemného tvaru příjmení v závislosti na změně režimu a jeho úředního jazyka.

18 BÖHM, Johann: *Gedenkbuch der Stadt Odrau – 1932*, s. 241^{AR}.

19 Dříve klášter s dívčí školou, současně Střední pedagogická škola a Střeni zdravotnická škola sv. Anežky České

20 FOJTÍK, Bohumil: *Doba okupace a osvobození Oderska (strojopis a rukopisné pracovní poznámky)*^{AR}, /Bohumil Fojtík (1904–1974)/. ŠUSTEK, František: *Oderský materiál pro publikaci „Rok 1945 v kraji Ostravském“* (strojopis s datem 8. dubna 1955)^{AR} /František Šustek (1914–1999)/.

Květinová lávka poškozená výbuchem po pokusu o její vyhození 6. 5. 1945 (Foto Otto Brussmann^{SFEM}).

z toho vyšší než 359 cm 2x, a to 1. dubna 1962 – 370 cm a 7. července 1997 – 373 cm. Při tomto stavu hladina vody dosahovala po konstrukci lávky, která má uváděnou výšku 372 cm ode dna řeky. Průměrný roční stav vody pod *Květinovou lávkou* je 93 cm a průměrný roční průtok 3,58 m³/s. Běžná hladina vody je ca 15 cm.

Květinová lávka s konstrukcí ze svářkového železa²¹ nám obyvatelům Oder slouží již více než 130 let. Překračuje tak o 30 let předpokládanou životnost obdobných mostních staveb. Eiffelova věž ze stejného železa je starší o 4 měsíce a prozatím se asi neuvažuje o jejím odstranění. *Květinová lávka* je neodmyslitelnou součástí Oder stejně jako mnoho dalších objektů a staveb, například restaurovaná kašna z roku 1897 na náměstí, restaurovaný sloup se sochou P. Marie z roku 1785 na náměstí, restaurovaná hřbitovní kaple sv. Rodiny, restaurovaná

21 Koncem 19. století se svářkové železo (ocel) vyrábělo v pudlovných zkujňováních. Při následném zpracování se z něho mimo jiné vyráběly válcováním profily používané také při stavbě mostů, hal, věží apod. (https://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C3%A1%C5%99kov%C3%A1_ocel).

Lávka při povodni (asi 1962)^{SFEM}, autor fotografie neznámý.

hrobka rodiny Gerlich z konce 19. stol., opravené měšťanské domy na náměstí a Kostelní ulici, restaurovaný barokní kříž z konce 18. stol. na Křížové ulici, opravený objekt tzv. Katovny, opravené budovy areálu Waschkovy továrny, zpřístupněné štolý Flascharova břidlicového dolu. A další příklady by se našly.

Stav *Květinové železné lávky* (evid. č. mostu: Od – L2) je podle odborné revizní zprávy ze dne 25. srpna 2018 vypracované Zdeňkem Šmídem, držitelem oprávnění k výkonu prohlídek mostů, reg. č. 044/1999, klasifikován následovně:

Nosná konstrukce: VI – velmi špatný (poslední stupeň je VII – havarijní); spodní stavba: V – špatný; použitelnost: 4 – omezeně použitelný.

V letošním roce (2020) byla provedena větší údržba lávky spočívající zejména ve vyčištění mostních pilířů v místech uložení ložisek, nátěru celé konstrukce a výměně dřevěných dubových fošen chodníku. Tyto práce nicméně neřeší hlavní potřebu, kterou je zejména výměna zkorodovaných prvků příhradové nosné konstrukce, příčníků a podélníků pod mostovkou, diagonálního vyztužení a oprava

Poruchy a chátrání mostní konstrukce a pilířů (Foto Emil Mateiciuc).

mostních podpěr (pilířů) a přiléhajících nábrežních zdí (křídel) vyzděných z lomového kamene.

Nedopusťme, aby *Květinovou lávku* potkal stejný osud jako mnoho jiných objektů v Odrách: zbourání městských hradeb v roce 1861, rozebrání renesanční radnice na náměstí v roce 1863, odstřelení zámku poškozeného požárem a rabováním v roce 1966, zbourání téměř všech domů na jedné straně ulice 1. Máje po roce 1970, zbourání

Fotografie na straně 47 a 48 z 9. 3. 2019 a 13. 7. 2020 (Foto Emil Mateiciuc).

původního kina s kavárnou (čp. 234) v roce 1990, necitlivé přestavby „Blaschkeho“ vily (čp. 410, Dům seniorů) a „Gerlichovy“ vily (čp. 173, Střední škola na Kopečné ul.) atd., atd.

Květinová železná lávka je hodnotnou industriální kulturní památkou, která je stále funkční. Její štíhlá elegantní konstrukce byla obdivována fotografy již záhy po svém dokončení.

Prodlení její životnosti o dalších nejméně 100 let ale vyžaduje náročnější opravu, která bude stát asi více, než byla její pořizovací cena před 130 lety – zaslouží si to!

Základní technické údaje:

Název objektu: Lávka pro pěší přes řeku Odru v Oděrách mezi ul. Křížová a Nové Město

Evid. č. mostu: Od – L 2

Zeměpisné souřadnice: WGS 84 - N 49°39'52,07", E 17°49'56,50"

Délka přemostění: 24,3 m

Výška nad terénem (dnem řeky): 372 cm

Délka nosné konstrukce: 25,07 m

Šířka konstrukce: 2,36 m

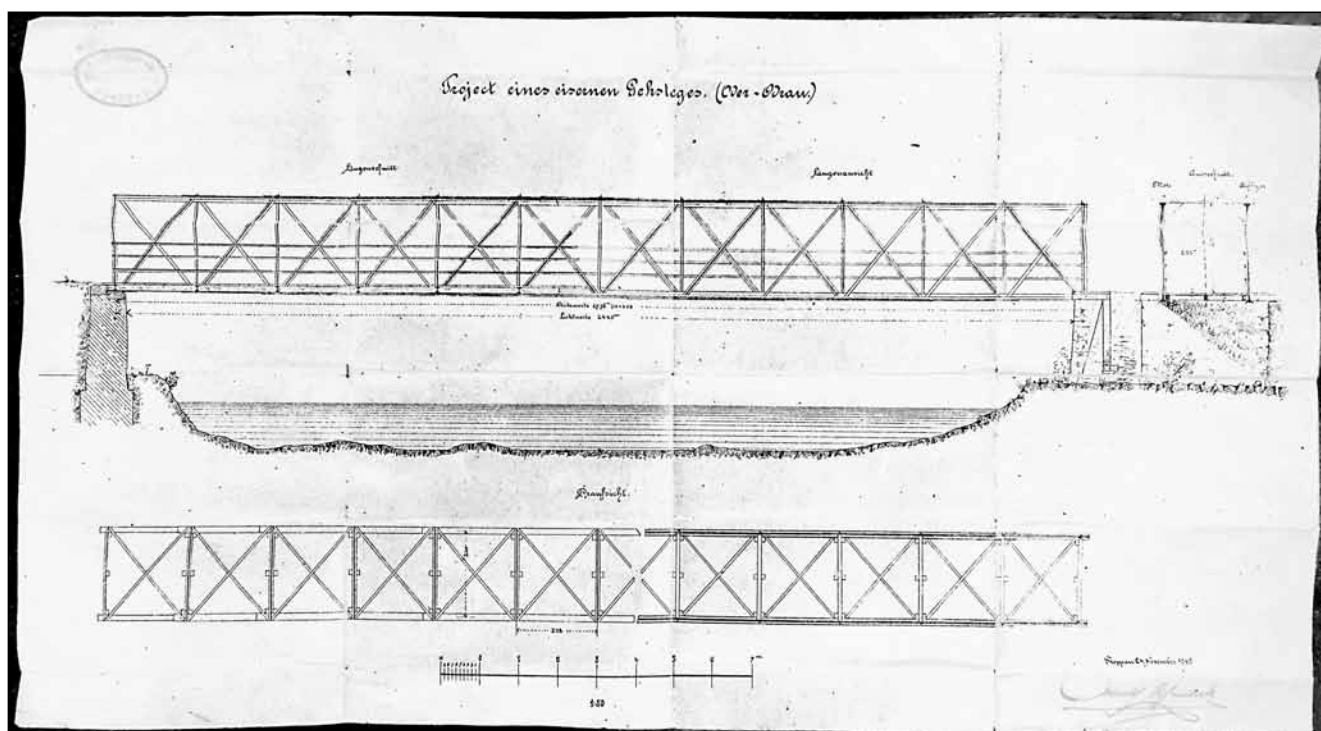
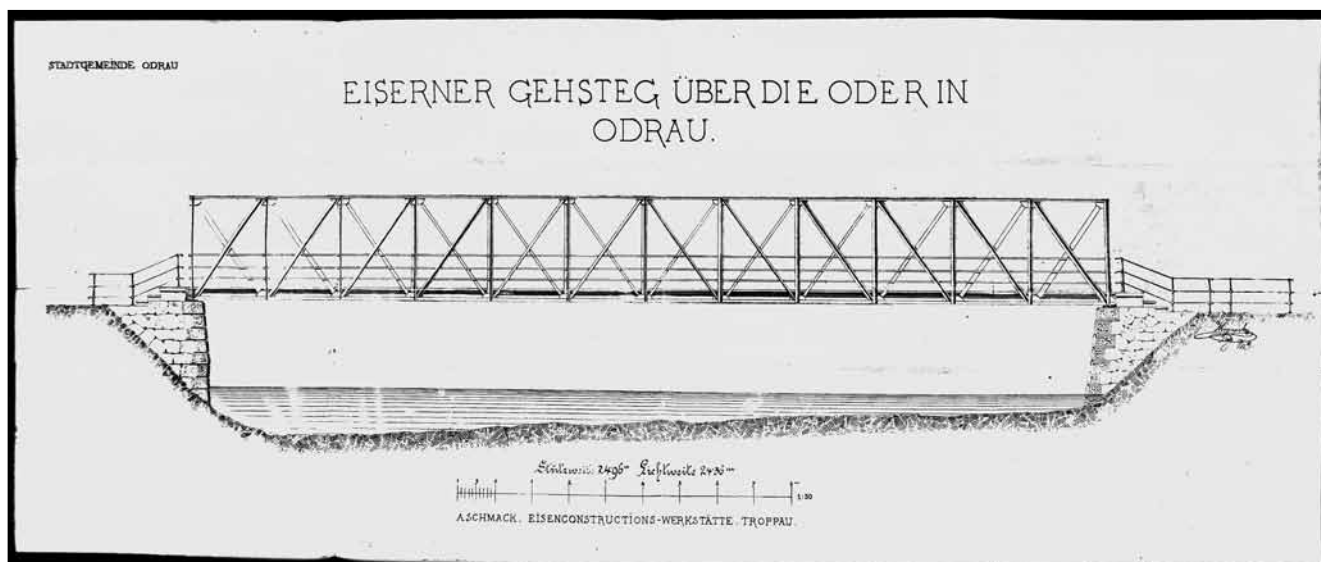
Výška konstrukce: 2,9 m

Hlavní nosnou konstrukci lávky tvoří dvojice ocelových příhradových nýtovaných nosníků s 12 poli (příhradami). Horní pásy jsou z dvojice L profilů 90/90. Diagonály z dvojice L profilů 70/70 mm, svislice z L profilů 55/55 mm. 13 ks nýtovaných příčniců I 160 mm

Štítek výrobce na mostní konstrukci (Foto Emil Mateiciuc).

Výkresy konstrukce (SOKA Nový Jičín – viz zdroje).

nese 3 podélníky z válcovaných profilů IE 140 mm, na nich je mostovka z dřevěných fošen tl. 50 mm, šířky 220 mm a délky 2.130 mm.

Konstrukce lávky má vzepětí ca 150 mm s vrcholem mezi 5. a 6. příhradou (od pravoběžné opěry).

Konstrukce lávky na obou koncích spočívá na opěrách vyzděných z lomového kamene.

Výška konstrukce nad hladinou vody je ca 3,3 m.

Za pomoc při zpracování příspěvku a zejména za překlady archivních dokumentů děkuji Inně Mateiciucové a Maxmiliánu Wildingovi.

Emil Mateiciuc

Kontakt: emil.mateiciuc@cmail.cz

Zdroje:

^{ANJ} Archiválie uložené ve Státním okresním archivu Nový Jičín (Archiv města Odry 1406–1945; NAD 876; č. pom. 1054; inv. č. 413; sig. 388 – Projekt stavby ocelového můstku přes řeku Odru (tzv. Blumenbrücke) – předběžné výpočty nákladů a rozpočet stavby, stavební plány a nákresy ...). <http://digi.archives.cz/da/searchlink?myQuery=9ae-83acfb68f8d9cd32e1d5dfe8af5e0&modeView=LIST>

^{AR} Archiv Muzejního spolku Rolleder – Odry o.p.s.

^{SEEM} Sbirka fotografií – Emil Mateiciuc

Zámek Nová Horka

- památková obnova a zpřístupnění veřejnosti

Andrea Kožuszniková

Zámek Nová Horka, dříve též Neuhübel (Neuer Hübel – Nový vrch či horka), se nachází na území města Studénka, v části Nová Horka. Velmi zevrubně byla historie zámku popsána v 19. ročníku časopisu POODŘÍ,¹ proto nyní již jen stručně. Od 13. století je Nová Horka zmiňována jako statek patřící olomouckému biskupství. První připomínka místní tvrze se vztahuje k roku 1561, kdy panství držel Hanuš Haugvic z Biskupic. Stručně je tvrz popsána v lenním urbáři z roku 1605, kdy je zde jako majitel zmiňován Albrecht Sedlnický z Choltic, jako částečně zděná a částečně dřevěná stavba s několika světnicemi, komorami a sklepy a s přilehlým pivovarem se sladovnou. Poměrně rozsáhlý musel být ve své době také hospodářský dvůr stojící poblíž tvrze. Na počátku 17. století jej obklopovaly chlévy, stodoly, kůlny a ovčiny, v nichž chovali šest set ovcí, šedesát dojníc a čtyřicet jalovic. Mimo to zde stál vepřín s šedesáti prasaty. Poblíž dvora se nacházely také čtyři zahrady a štěpnice s ovocnými stromy. V roce 1660 získává zdejší biskupský lenní statek Johann Balthasar Vetter von der Lilie a tento šlechtický rod, původem pocházející z Dolního Štýrska, se na Nové Horce usazuje na dlouhých 285 let. Johann Balthasar Vetter byl nejen manem olomouckého biskupa, ale zastával také významný post lenního hofrychtěře. Tento prestižní úřad lenního sudího v průběhu 17. a 18. století obsadili také další členové rodu. Vetterové působili nejen v úředních strukturách olomouckého biskupství, ale vstoupili také do řad olomoucké metropolitní kapituly. Dalším významným počinem v církevní kariéře rodu Vetterů bylo spoluzaložení náboženského bratrstva Uctívání let Kristových. Jedním ze dvaatřiceti spoluzakladatelů se v roce 1690 stal Albrecht Friedrich Vetter.

Podrobnější popis bývalé tvrze poskytuje inventář zaznamenaný v roce 1717 po smrti Ferdinanda Fortunáta Vettera. Hraběcí pokoj byl vybaven fládrovaným vykládaným stolem, hodinami, osmi obrazy, svícem, lenoškou, stolem a především skříní ukrývající arsenál osobních palných i chladných zbraní. V zámecké kapli se nacházel oltář s mariánským obrazem, ve věži byl zavěšen malý zvon. Jídlna byla vybavena stolem a nádobím, výslovně je zmiňován skleněný pohár zdobený erby hrabat Vetter von der Lilie a Strachviců z Gerbersdorfu. Místnost osvětlovala plechová lucerna, zastiňovaly jí závěsy a na stěnách viselo devět obrazů a pět map. Pokoj pro hosty byl zařízen hracím stolem, dvěma servírovacími stolky, lenoškou a postelemi. Zbrojnice

obsahovala velký arsenál loveckých a vojenských chladných i palných zbraní. Neukrývaly se zde však pouze zbraně, ale také postele, knihovna, modlitební klekátko včetně přenosného oltáře, koňské postoje či blíže nespecifikovaná galanterie. V malé jídelně visel genealogický strom říšského hraběte Ferdinanda Fortunáta z Lilie, šest rodinných portrétů a mosazné nástěnné hodiny. Součástí tvrze byl rovněž kapucínský pokoj, ve kterém přespával řeholník přicházející sloužit soukromé mše z blízkého Fulneku. Tři klenuté komory ukrývaly utilitární zázemí tvrze, jako destilační kotel na kořalku, měděné kotle, ocelové váhy, skříně na sušené ovoce či kotle na praní prádla. Poslední místností byla kuchyně, jejíž inventář obsahoval cínové mísy, talíře a konvičky, měděné pánve, formy na pečení dortů, hmoždíř a rošty. Vetterové byli vášniví chovatelé koní, proto nesměla chybět vrchnostenská stáj, ve které bylo ustájeno osm koní, uskladněny zde byly také lovecké potřeby, z nichž je v soupise zmíněno dvacet tři zajecích tenat, troje sítě na slavíky, pět sítí či tenat k lovu kachen, a náčiní k odchytu koroptví.²

Ve 40. letech 18. století nechává Karel Josef František Vetter přestavět starou tvrz na velkorysý barokní zámek, který se stal kulturním i hospodářským centrem širokého okolí, díky čemuž dostalo sídlo přídomek „malá Vídeň“. Další významnou přestavbou prošel zámek po požáru v roce 1857. Tehdy příborský architekt Caspar Karlseder navrhl obnovu a nové členění fasád, pozměněn byl především štít rizalitu a doplněno podkrovní patro, změny doznaly také interiérové dispozice, zvláště pak ve druhém nadzemním podlaží. K zahradnímu průčelí zámku byl přistavěn portikus s balkonem v patře. Na jeho balustrádě se nacházejí postavy čtyř kamenných puttí. Po požáru byla rovněž nahrazena mansardová střecha s vikýří střechou valbovou. Přízemí a sklepení si ponechalo svou barokní dispozici, do dnešních dnů můžeme obdivovat především původní bohatou freskovou výzdobu sala terreny, která zdobuje ve výsečích valené klenby alegorie čtyř ročních období a čtyř živlů. Centrální výjev je věnován pěti lidským smyslům. Celek je zasazen do iluzivní architektury podpírané atlanty, stěny zdobí motiv Hippocampa na pozadí antických ruin a ideální krajina. Právě nymfy a mořská monstra či na stěnách se otevírající architektonické a zahradní prospekty odhalující průhledy antickými ruinami a ideální krajiny byly s oblibou zobrazovány v lusthausech a sala terrenách panských sídel, odkazujíc tak na římské antické památky, což vyjadřovalo snahu dobové

1 POLÁCH, Radek; ZEŽULČÍK, Jaroslav (2016): Zámek Nová Horka. In: POODŘÍ, roč. 19, s. 70–75.

2 Za archivní průzkum děkuji PhDr. Zdenku Orlitovi, PhD.

šlechty vyrovnat se nádheře římských paláců a vil. Příkladem může být zahradní sál libochovického zámku.³ Nermalou roli při výběru ikonografických témat hrály také dobové traktáty, například Giovanni Paolo Lomazzo se ve 25. kapitole svého *Trattato dell'arte della pittura, scoltura et architettura* vyjadřuje k výzdobě zahrad a fontán, kdy nejlépe se hodí ovidiovská mytologie zachycující příběhy nymf měnících se ve vodu či motivy lásek říčních a mořských bohů, dále pak motivy střídání času, měsíců v roce a ročních období.⁴ Také v Nové Horce je celá ikonografická kompozice věnována cykličnosti roku a přírody, což je v zámeckých sala terrenách motiv velmi hojný a s oblibou uplatňovaný. Idea věčného bytí spojená s každodenností a koloběhem světa i přírody se objevuje například v zahradním sále kroměřížského či děčínského zámku,⁵ setkat se s ní můžeme také v církevním prostředí, jak dokládá sala terrena cisterciáckého kláštera na Velehradě. Právě na Velehradě zaujme podobnost nejen motivická, ale také rukopisná, iluzivní architektura a některé obličejové typy nápadně připomínají novohoreckou výzdobu, především pak v ústředním motivu pěti lidských smyslů. Bližší porovnání bohužel znesnadňuje přemalby předposledního restaurátorského zásahu realizovaného v 50. letech minulého století. Autorem velehradské freskové výzdoby z roku 1735 je významný moravský malíř František Karel Tepper.⁶ O jeho dílenském působení lze uvažovat snad i v případě Nové Horky. Jako další z možných autorů freskové výzdoby novohorecké sala terreny je olomoucký malíř Josef Ignác Sadler, který na konci padesátých let 18. století pracoval pro augustiniány v nedalekém Fulneku.⁷

Poslední majitel zámku z rodu Vetterů, hrabě Mořic, zemřel v roce 1945, objekt byl zestátněn a poté uzpůsoben pro potřeby domova důchodců české katolické Charity, který v roce 1967 nahradil Ústav sociální péče pro mentálně postižené ženy. Zámek v té době prošel utilitárními zásahy, které odpovídaly potřebám zdejších uživatelů a obyvatel. Ústav zde sídlil do počátku roku 2016, kdy v dubnu téhož roku přešel pod správu Muzea Novojičínska, příspěvková organizace. Ještě téhož roku v listopadu byla započata realizace projektu Zámek Nová Horka – obnova zámeckého areálu, která zahrnovala celkovou renovaci historických fasád, včetně osazení původních treláží, které byly patrné na historických fotografiích. V rámci této etapy byly doplněny chybějící omítky a fasády byly sjednoceny novým nátěrem v kombinaci bílé a okrové, doplněny byly pískovcové

okapové chodníky a rekonstruovány ciferníky ve štítech rizalitů. Současně byly obnoveny všechny dřevěné exteriérové dveřní výplně v restaurátorské dílně pana Jaroslava Jakubka. Sousoší puttů na balustrádě portiku zahradního průčelí a volně stojící dekorativní vázu s trojicí puttů restauroval Jakub Gajda. Restaurátorské práce spočívaly v odstranění vrstvy biologických mikroorganismů a prachových depozitů, konsolidaci sprašujícího se kamenného materiálu, provedení plastických retuší a závěrečné barevné retuše. V únoru letošního roku byla zkolaudována stavební část projektu „Zámek Nová Horka – Muzeum pro veřejnost“ zahrnující opravu interiérů celého přízemí. V rámci této stavební etapy byly obnoveny a restaurovány veškeré truhlářské prvky a parketové podlahy jednotlivých místností. Dle historických fotografií byly obnoveny šachovnicové dlažby v chodbě a vstupním vestibulu. Restaurována byla nádherná barokní fresková výmalba v sala terreně a došlo k novému objevu šablonových výmaleb stropů v jednotlivých pokojích, které byly rekonstruovány dle původního stavu. Zmínit lze především výmalbu bývalé jídelny nacházející se vedle sala terreny, která nese motivy z hodovních stolů, mísy s ovocem a vějíře z dekorativně složených ubrousků. V zámecké kapli pak byly obnoveny lavice, keramická dlažba a provedena nová výmalba, která částečně vychází z nálezů původních šablon. V současné době se pro návštěvníky chystají nové expozice zachycující život rodiny Vetterů. V pokoji s původními vestavěnými dřevěnými skříněmi bude instalován nově restaurovaný nábytek pocházející ze sbírek zámku Nová Horka a porcelán zdobený liliemi odkazujícími na rod Vetterů. Expozice církevního umění mimo jiné představí nově zrestaurovaný oltář z kaple již neexistujícího zámku v Odrách, který do své původní podoby uvedli Romana Balcarová a Peter Stirber. Instalován bude mobiliář zámecké kaple včetně tabernáku původního oltáře a sousoší Krista na kříži flankovaného Pannou Marií a sv. Janem Evangelistou. V prostoru pod hudební kruchtou bude vystaveno čtrnáct zastavení Křížové cesty. Dále se návštěvníci mohou těšit na prezentaci bohatě vybavené zámecké knihovny, která obsahuje sbírku cestopisů, uměnovědné a historické literatury, beletrie, přírodovědných kompendií, knih s hipologickou tematikou, astrologických spisů či kuchařek, a na přírodovědnou expozici věnující se místní přírodní rezervaci Kotvice. Zámek Nová Horka poskytne nejen možnost prohlédnout si nově zrekonstruované prostory a stálou expozici, ale do budoucna je připraven také bohatý kulturní program sestávající z koncertů, workshopů, plenérových akcí a aktivit pro děti.

Mgr. Andrea Kozuszniková

Muzeum Novojičínska, příspěvková organizace
Kastelánka – Zámek Nová Horka

Kontakt: andrea.kozusznikova@muzeumnj.cz

3 NOKKALA MILTOVÁ, Radka (2016): *Ve společenství bohů a hrdinů / Mýty antického světa v české a moravské nástěnné malbě šlechtických venkovských sídel v letech 1650–1690*, Praha, s. 166.

4 Ibidem, s. 307.

5 Ibidem, s. 73.

6 HUDEC, Petr (2012): *Zázračně vytrysklý pramen, sala terrena velehradského kláštera*, Velehrad.

7 KROUPA, Jiří; MILÁČKOVÁ, Martina; MLČÁK, Leoš (eds.) (2011): *Josef Ignác Sadler 1725–1767*, Olomouc, s. 54–64.

Zámek Nová Horka, čelní fasáda, stav během rekonstrukce (Foto Radek Polách).

Stav po rekonstrukci (Foto Karel Kita).

Socha putta na balustrádě balkonu nad portikem, stav před restaurováním (Foto Radek Polách).

Socha putta na balustrádě balkonu, stav po restaurování (Foto Andrea Kožuszniková).

Dlažba ve vstupním vestibulu, stav před rekonstrukcí (Foto Radek Polách).

Sala terrena, detail nástěnné malby s alegorií Chuti a Čichu, stav před restaurováním (Foto Radek Polách).

Stav dlažby ve vstupním vestibulu po rekonstrukci (Foto Andrea Kožuszniková).

Detail malby po restaurování (Foto Karel Kita).

*Interiérové vstupní dveře do kaple, stav před restaurováním
(Foto Radek Polách).*

Dveře po restaurování (Foto Andrea Kožuszniková).

*Dlažba v presbytáři kaple před restaurováním
(Foto Radek Polách).*

A takto vypadá po restaurování (Foto Andrea Kožuszniková).

Památná lípa J. A. Komenského ve Fulneku

Josef Pavlíček

V letošním roce si připomínáme 350. výročí od úmrtí J. A. Komenského, významného pedagoga, humanisty, vlastence s hlubokým sociálním cítěním a vysokými morálními hodnotami.

Jeho pobyt ve Fulneku je zachycen nejen v mnoha písemných zprávách, ale rovněž s ním souvisí i několik památných míst. Jedno z nich, které je velmi málo známé, je na úpatí Zámeckého vrchu, kde se nachází bývalá městská zvonice, dnes zvaná Černá věž. Ve východní části od zvonice dříve byla nad městskými hradbami zahrádka patřící bratrskému sboru. V ní měl J. A. Komenský včelín a svou památnou lípu.

Fulnecká léta pobytu (1618–1621) patřila k nejšťastnějšímu období v životě J. A. Komenského. Byla to léta spokojeného manželství s jeho první ženou Magdalénou Vizovskou. Z tohoto manželství se narodili dva synové. Starodávným slovanským zvykem při narození dítěte bylo zasadit na počest narození dítěte strom. Tak tomu bylo i u Komenských.

Původní Komenského lípa na pohlednici z 30. let 20. století, na kmeni byly umístěny dvě cedulky (archiv autora).

Lípa rostla více jak 300 let. Za tuto dobu vytvořila mohutnou korunu a její větve by mohly vypravovat tklivou, ale v každém případě bohatou historií našeho města.

V roce 1943 byla lípa během bouře poškozena a z bezpečnostních důvodů následně skácena.

Poslední chvíle života Komenského lípy velmi výstižně a dojatě popisuje jeden z ředitelů základní devítileté školy Josef Kubáč:

„Léta ubíhala. Psal se rok 1943. Nad krajem proběhla bouře. Praskot ve větvích věstil neblahou skutečnost, osudovou ránu. Nalomená koruna. Mohutná štípa větve zanechala na bílém pahýlu černý zasmolenec a kolem něho tmavě nahnědlé dřevo, které prozrazovalo příčinu zlomu. Lípa se poprvé zachvěla. Prudké zvichření utichlo v dopoledních hodinách a bylo vystřídáno nehybným klidem. Zbytek nalomené lípy však hrdě stál nezlomen. Marň přemýšlela, kde a kdy se provinila proti přírodě, že musí odejít z tohoto světa. Svým stavem ohrožovala okolí. Přišli dřevaři. Jeden vzal sekeru a rozehnal se prudce proti kmenu. Zadunělo to, od ostří sekery odlétl kus kůry a na kmeni zaskvítilo obnažené tělo. Po několika úderech dřevař ustal v práci a přinesl pilu břichatku. Tehdy se lípa zachvěla po druhé. Pila se zahryzla do kůry a vyhodila na obě strany po hrstičce zahnědlých pilin. Potom ztlumila hlas k podivnému šepotu a odplivovala na strany čisté piliny. To zajela do bělí živého dřeva. V té chvíli pronikla lípou prudká a palčivá bolest. Špičky ocelových zubů přejížděly po vláknech a přetrhávaly je. Bylo to jako by samotný oheň přejížděl v úzké ráně sem a tam. Potom pila zachřestila vyšším tónem a v zápětí se rozezvučel celý kmen, neboť zuby pily vnikly do jádra. Za chvíli se dotkly samotné duše stromu. Zatmělo se kolem lípy, ztrácejíc vědomí ozvalo se z kmene zasténání a lehýnké prasknutí.

Tak ukončovala lípa J. A. Komenského svůj život.“

Poškozená lípa před skácením – došlo k ulomení jedné z kosterních větví. Snímky s dětmi a učiteli jsou z roku 1943 (archiv autora).

Po válečných událostech byla v roce 1946 na místě, kde 300 let stávala památná lípa, zasazena nová mladá lípa. V roce 1987, kdy probíhaly úpravy zámeckého svahu, však byla nezodpovědným pracovníkem skácena.

Další, již třetí lípa, byla vysazena členy tehdejší subkomise pro památky v roce 1989, žila jen necelých jedenáct let, neboť v roce 2000 došlo při přípravě staveniště v souvislosti se sanací opěrné zdi (část bývalých hradeb) u Černé věže z neznalosti k jejímu skácení.

Následovala výsadba čtvrté lípy, která zase vinou vandalů nepřečkala rok 2000.

Současná, již pátá, byla vysazena fulneckým patriotem (J. P.) na jaře roku 2001 jako symbol nového tisíciletí. Doufejme, že zde bude růst několik staletí, a stane se tak vyjádřením Komenského úsilí o nápravu člověka, společnosti a světa.

Komenského lípa k novému tisíciletí a k 330. výročí od úmrtí J. A. Komenského (Foto Radim Jarošek).

Josef Pavlíček

Kontakt: pepa-pavlicek@seznam.cz

Kamenné klenuté mostky v Butovicích

Ludvík Kudla (text a foto)

Vracíme se znovu k tématu kamenných mostků a tentokrát zamíříme do Butovic, přesněji na Butovický potok a jeho přítoky.

Ještě donedávna byly v Butovicích čtyři, dnes najdeme bohužel jen dva.

První z dochovaných se nachází přes Butovický potok na ulici Polské. Klenutá konstrukce z opracovaných kamenných kvádrů je překryta novou betonovou mostovkou, a není proto na první pohled vidět. Kvádry nejsou pouze volně ložené, ale jsou spojeny maltou.

Podobný, jen o něco nižší most byl na bezejmenném přítoku Butovického potoka na ulici Butovická mezi čp. 113 a 428. Bohužel při opravě komunikace před devíti roky (2011) byl zbourán a nahrazen novou mostní konstrukcí.

Stávající most na ul. Polské.

Nedaleko něj, u čp. 115 a autobusové zastávky „Butovice, transformátor“, byl přímo na Butovickém potoce další klenutý mostek. Již delší dobu postupně chátral a rozpadal se. Zvýšený průtok v červnu 2020 jej zničil zcela.

Poslední se nachází na stejném bezejmenném potoce, který byl zmíněn, poblíž hřiště a čp. 887 (GPS mostku: 49.7189411N, 18.0309264E). Sloužil kdysi sedlákům k průjezdu na okolní pozemky. Je nápadně vysoký a snad i stabilnější a mohl by tak být ještě nějaký čas drobnou připomínkou dob minulých a umu předchozích generací.

Ludvík Kudla

Kontakt: kudlovi@centrum.cz

Dnes již historická fotografie mostu na bezejmenném potoce (r. 2008).

I tento mostek u čp. 115 již neexistuje, fotografie z roku 2008.

Dochovaný mostek poblíž hřiště.

Květový med z Oderských vrchů Od včelařského kroužku po rodinné včelaření

Vendula Jarošová (text a foto)

V přírodním parku Oderské vrchy v Heřmanicích u Oder byl před časem otevřen v malotřídní základní škole včelařský kroužek. Naše dcera se během jednoho roku stala nadšenou včelařkou. Slovo dalo slovo a po absolvování mnoha kurzů a seminářů začala včelařit celá rodina. Zdejší zemědělská a lesnatá krajina se včelaření přímo nabízí. Včelí úly máme umístěny na zahradě v blízkosti louky, na které jsou zákonem chráněné staleté lípy a na vrchu Chrastavci u lesa.

Na péči o včely a o úly se podílí celá rodina, hlavně však tatínek.

Med si sami zpracováváme. Vybereme z úlu vhodné medové pláсты a nachystáme si je v kuchyni. Děti pomocí vidličky pláсты odvíčkují. Odvíčkové pláсты vkládáme do elektrického medometu, ze kterého vytéká med přes síto do nerezového džberu. V sítu zůstávají zbytky vosku a jiné nečistoty. Med necháváme ve žlutých džberech ještě

cca 10 dní čerit a následně stáčíme odstátý med do sklenic.

Med má krásnou zlatavou barvu a nádherně voní. Naše včely sbírají pyl v lesnaté zemědělské krajině, kde jsou stále louky plné květin, a seno se seče dvakrát do roka.

Sami si navrhujeme etikety. Snažíme se dbát na to, aby byl na etiketě ručně kreslený motiv včely a květu. Poslední navržená etiketa je s krásnou fotkou naší malebné vesničky.

Za dobu našeho rodinného včelaření jsme se zúčastnili celostátní soutěže Med roku, ze které máme protokol o kvalitě našeho medu.

Ucházeli jsme se rovněž o získání certifikátu regionální značky „MORAVSKÉ KRAVAŘSKO, regionální produkt®“, kde se posuzuje několik níže uvedených kritérií a v červnu 2020 jsme certifikát získali.

Naplnění posuzovaných kritérií regionální značky:

Tradice – v naší oblasti se včelaří po staletí. My se však včelaření věnujeme jako rodina teprve 5 let. Výjimečnost našeho produktu spočívá v mezigenerační spolupráci, v čistotě a spjatosti se

zdejší přírodou, která je po staletí zemědělskou oblastí. Zajímavostí také je, že nebylo řemeslo předáno ze starší generace na mladší, ale právě naopak.

Místní suroviny – včely opylují květy v délce doletu cca 2 km, což nepřesahuje hranice přírodního parku Oderské vrchy žádným směrem.

Ruční, řemeslná nebo duševní práce – naše zpracování medu probíhá z 95 % ručně. Využíváme pouze elektrický medomet, PC na tisk a dopracování etiket.

Motiv/specifičnost pro region – nelze jednoznačně říci, že by med byl hlavním motivem Moravského Kravačska. Souvisí i s jinými územími, kde se vyskytují stejné běžné květiny. Dá se ovšem říci, že jsme v srdci přírodního parku Oderské vrchy, v krásném a čistém prostředí.

Kvalita – med vyhovuje legislativním požadavkům (vyhláška Ministerstva zemědělství č. 76/2003 Sb.).

Vendula Jarošová

Kontakt: vendula.jarosova@seznam.cz

Květinové klenoty z Poodří

Michaela Pěčková Kamasová

Podělím se s Vámi o příběh jedné květinářky, která si dlouhou dobu myslela, že květiny může jen vázat a prodávat. Pak ji na krátko zastavila nemoc a ona zjistila, že místo odkud pochází, je zároveň i místem, kde se pokusí květiny pěstovat.

Jmenuji se Míša Pěčková Kamasová, ve svých 14 letech jsem se rozhodla pro studium zahradnictví a nejvíce z tohoto poměrně obsáhlého oboru mne oslovila práce s květinami. Brzy to bude třicet let, kdy jsem „opustila“ své rodné Hukovice a vydala se do velkého světa, abych zjistila, že to nejvíce co mám a můžu mít, je právě tady.

Hukovice, malá vesnice, kterou celou projdete pěšky z jednoho konce na druhý za zhruba 20 minut. Vesnice, která každým rokem, tedy alespoň v mých očích, kvete víc a víc do krásy, díky lidem, kteří tady žijí. A přesně tady jsem se na konci roku 2018 rozhodla začít pěstovat květiny a bylinky, dále je pak zpracovávat a nabízet lidem.

Po necelých 18 letech jsem opustila Kunín, kde jsem provozovala vyhlášené květinářství a profesionálně se věnovala vazbě a aranžování květin. Nebylo to jednoduché rozhodnutí, jen potřeba najít sebe samu byla zkrátka silnější.

Na počátku roku 2019 jsem začala vysévat první semínka. Postupně jsem je přepichovala a pak také ručně vysazovala na zahradu mých rodičů. Přesně na konci června téhož roku, jsme s kolegyněmi začaly sklízet první květiny. První květinové klenoty z Poodří, námi vypěstované.

Dnes už je to více než rok, kdy jsem poprvé stála s plnou náručí květů a vnímala, že vše mělo svůj čas i smysl. Celý koloběh funguje, jak má, jako součást našeho života, jako nedílná součást přírody v Poodří, která nás každý den obklopuje a dává nám ze sebe to nejlepší.

Snažíme se společně podporovat místní oblast, protože je to lokalita s úžasnými možnostmi nejen k bydlení, podnikání, ale také k poznávání.

Vedeme tvůrčí tématické pracovní semináře, kde učíme děti i dospělé pracovat s květinami a dalšími přírodními materiály. Učíme tak další generace lásce k přírodě. Spolupracujeme s okolními obcemi,

Výstava Jaro ťuká na dveře, kulturní dům Hukovice jaro 2020 (Foto Petra Krotká).

Certifikát regionální značky letos získal med z Oderských vrchů a Květinové klenoty z Poodří (Foto Sandra Genčiová).

školami a školkami, které se rády zapojují do našich projektů.

Pod označením „Řezané květiny a bylinky z Poodří“ jsme od letošního roku držitelem certifikátu pro regionální značku „MORAVSKÉ KRAVAŘSKO, regionální produkt®“. Pořádáme spolu s místními organizacemi a firmami akce v rámci projektu Sejděmě se ve škole, kde prezentujeme také další lokální značky a produkty. Akce se opakovaně setkávají s velkým ohlasem.

V obchůdku v Hukovicích vždy rády vítáme nové zákazníky a o to více ty, kteří se k nám opakovaně vrací. To je pro nás největší odměna a zároveň potvrzení, že svou práci děláme dobře. Máme každý

Tvoření s dětmi, prodejna Květinové klenoty, Hukovice 2019 (Foto Karin Petrusková).

den k dispozici čerstvé květiny, stejně tak jako bylinky a hrnkové rostliny.

Snažíme se tvořit originální kombinace pestrých květů z louky, ze zahrady, spolu s květinami pěstovanými ve skleníku.

Naší specializací jsou svatební květiny, aranžmá a koordinace obřadů, které společně se snoubenci ladíme do nejmenších detailů.

Nedílnou součástí lidského života je i poslední rozloučení s našimi blízkými. Jsou to okamžiky, kdy většina z nás je bez zkušeností postavena před smutnou realitu.

A pro nás je velkou ctí, že jsme často součástí těchto momentů. Pro vaše blízké květiny navrhujeme, realizujeme, doručujeme a také s osobním a citlivým přístupem dohlížíme na důstojný průběh posledního rozloučení.

Jsme v druhé polovině roku 2020 a pomalu už chystáme plány na rok následující. Chceme rozšiřovat nabídku květin a rostlin, stejně tak jako další služby.

Až pojedete přes Hukovice, přibrzďte, vjedte do dvora a přijďte k nám nakouknout, jaké květinové klenoty v Poodří pěstujeme.

Tvoření a návody pro děti a dospělé – Projekt výsadba bedýnek, Hukovice 2020 (Foto Dana Kozáková).

Michaela Pěčková Kamasová

Kontakt: mpeckovakamasova@gmail.com,
www.kvetinoveklenoty.cz

Moje místo má svůj příběh...

Alena Lustigová

Pocházím z rolnické rodiny, rodiče vlastnili pozemky v bývalé Nové Vsi nad Kolonkou (dnes Loučky, místní část Oder). Na jednom z pozemků stála obrovská lípa. Možná to ani lípa nebyla, ale strom byl veliký a měl košatou korunu. Je to vzpomínka z mého velmi raného dětství, proto mi dnes strom na pozemku už nikdo z pamětníků nepotvrdí. Pod ním jsem trávila většinu času, když rodiče na poli pracovali a odtud jsem krásně viděla i k Františkovu kříži, nebo k památnému dubu u železniční trati. Tam jsem nesměla, a tak jsem často utíkala ke kříži, kde jsem si velmi ráda hrávala. Rodičům to nevadilo a tímto směrem mi nechávali volnost pohybu. Ke kříži jsem mohla, věděli, že tam se mi nemůže nic stát, a navíc bylo tam na mě z pole vidět. V létě tam rostla spousta lesních jahod, na podzim pro změnu ostružiny. A když se otci podařilo dříve ukončit práci na poli, vzal si mě na ramena, a ještě jsme spolu běželi do blízkého lesa prozkoumat, jestli pro nás něco nezbylo po houbařích. Vždycky jsme ještě něco našli, protože otec v lese měl svá místa,

Z místa u Františkova kříže je nádherný výhled na naše bývalé pole, k dolní části Louček a do celé Oderské kotliny. Jenže můj strom už tam není. V době socializace zemědělství byl odstraněn. Na kříži je tento nápis: Vzpomínka na rychlou smrt našeho milovaného syna Františka z 28. srpna 1881 věnují Rosalia a Leopold Wesselští

hlavně místa, kde rostli praváci. Když jsme se pak vracovali podél dnešního Kamenného potoka, vždy jsme se zastavili u Františkova kříže. Odtud byl nádherný výhled do Oderské kotliny a otec se díval s pokorou v srdci na krásu Oderských vrchů. Vůbec jsem nechápala, proč tam kříž stojí, kdo ho tam nechal postavit, co se tam vlastně stalo. Možná to tenkrát ani otec nevěděl, záznam na kříži byl nečitelný a nikdo o něm nemluvil. Dnes už vím, jaká se tam stala tragédie malého chlapce, dnes dokonce vím, že naše pole se nacházelo v oblasti, která má název Tři meze.

Místo, které jsem ale měla nejraději, bylo o něco níže, místo pro mě tenkrát zakázané, protože bylo blízko železniční trati – místo bylo u památného dubu. Za mých dětských let v Kolonce nebyla taková zástavba, jako je dnes. Nad památným dubem byla jen stará hájenka a kolem trati několik domků. Kousek od dubu byl menší svah, kde se v zimě velmi dobře sáňkovalo, u dubu lesní cestička, která vedla až k Jakubčovicím. Mě ale fascinovalo místo právě kolem dubu. Tenkrát kolem něho byla louka udržovaná a plná nejrůznějšího kvítí, lesních jahod a co bylo hlavní, byla tam úžasná energie, kterou jsem už tenkrát vnímala, tak jako otec u Františkova kříže. Bylo mi tam dobře. Měla jsem toto místo velmi ráda, a to až tak moc, že jak jsem vyrůstala, vysnila jsem si, že tam bude jednou stát můj dům. Ještě dnes bych mohla můj vysněný dům popsat – malá dřevěnice s malými okny a v nich plno červených muškátů... Jenže můj sen se nikdy nevyplnil, na tomto místě se stavět nemohlo.

Čas běžel, dospěla jsem, provdala se a měla svou rodinu. Odrostly i moje děti a začalo se znovu vše opakovat, aniž by některý ze synů mé přání znal. Starší syn si chtěl postavit svůj dům na mém vysněném místě taky, ale povolení nedostal ani on.

Památný Novoveský dub v Kolonce.

Mladší syn to ale nevzdal. Malý kousek od Fran-tiškova kříže, má dnes svůj dům. A tak se mi mé přání splnilo alespoň částečně přes jednoho syna, který si postavil dům v mé oblíbené lokalitě.

Za těch několik desítek let od mého dětství se dub změnil za velikána. Od roku 1960 je státem chráněný jako památný strom Novoveský dub. Je vysoký, silný a z jeho mocného, pevného kmene vyrostly široké košaté větve, které jako by chtěly dosáhnout až k obloze. Země ho napájí energií přírody, která proudí od kořenů, kmenem až do jeho bohaté koruny. Obvod kmene měří už více jako 450 cm a jeho celková výška je cca 27 m. Je starý zhruba 250 let a jde o dub letní. Podle záznamů

z kroniky, roku 1914 stoletá voda rozvodněné Odry sahala až k jeho patě.

Na svůj dub nezapomínám, když tudy projíždím, zpomalím, zvednu oči, abych viděla, kam až jeho větve sahají. Někdy se i zastavím, přiložím dlaně ke kmeni a čekám, až mi trochu své životadárné energie předá. Můj dub jako by na mě čekal.

Moje vysněné místo už se mi dnes ale nelíbí. Je zarostlé nálety stromů, neudržované, zpustlé a bez vysněné malé dřevěnice s malými okny s červenými muškáty...

Alena Lustigová

Kontakt: alca.lustig@seznam.cz

Kdyby tak Odra mohla vyprávět

Alena Lustigová

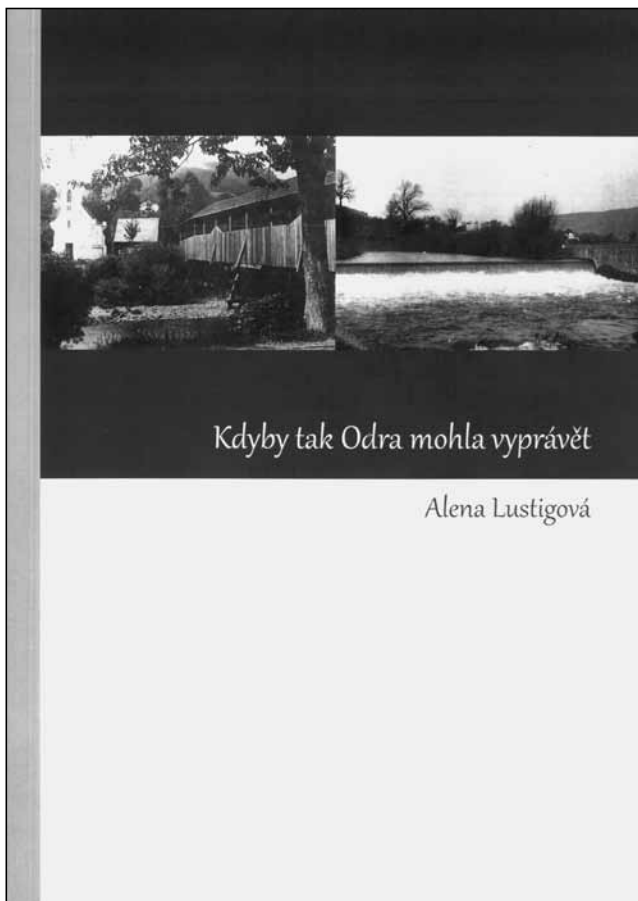
Tento vzpomínkový I. díl knihy **Kdyby tak Odra mohla vyprávět** byl vydán v roce 2018 a byl určen občanům Louček i bývalé Nové Vsi. Vznikl jen díky pamětníkům obou obcí, díky jejich vzpomínkám, historickým fotografiím, ale i nejrůznějším informacím z kronik, týkajících se obou obcí. Kniha není však na úrovni historických, nebo jiných vědeckých poznatků, byla napsána rukou amatérskou, ale zato s láskou k rodné vesnici.

Každý z pamětníků, kterého jsem navštívila, velmi rád zavzpomínal na svůj dům, kde se narodil,

na místo, kde prožil své dětství, první lásky, místo, kde prožil kus svého života. I já pocházím z Nové Vsi, kde jsem prožila své dětství, a proto jsem se rozhodla napsat tuto knihu. Mé kořeny do obce sahají, a i já mám ke své rodné vsi vřelý vztah a vzpomínky. Oba rodiče za války pracovali v Loučkách. Otec pocházel z Valašska a byl totálně nasazený na nucené práce na zdejší (starou) pilu. Matka sloužila v německé rodině v blízkosti pily a pocházela z Luboměře. V Loučkách se oba poznali a v roce 1944 uzavřeli svazek manželský. Po válce, po odsunu Němců v Loučkách zůstali natrvalo. Zde žije celá naše rodina, která zde přišla z Valašska – Hošťálkové a Ratiboře.

Mám pěknou vzpomínku na Bohumila Fojtíka, mého třídního učitele a kronikáře, která se mi zakořenila hluboko v srdci. Který nám dětem na ZDŠ vštěpoval do hlavy, že máme milovat svou osvobozenou zemi a že určitě svůj domov budeme jednou více milovat, až poznáme jeho osudy, dějiny, těžký život, tvrdé boje a oběti předků... A já, i když mnohem později až v důchodovém věku, jsem po dějinách mé rodné obce tak trochu začala pátrat. Nejprve dost opatrně, amatérsky. A najednou z toho byla kniha, která obsahuje něco z historie obou obcí, dále jak šel čas v Loučkách ve fotografiích, povídání o starých tradicích, domy starousedlíků a domy nové a spousta vzpomínek pamětníků. Vzpomínek však časem dále přibývalo a lidé jako by se přestali ostýchat vzpomínat a již po roce se zrodil další díl knihy pod názvem **Kdyby Odra mohla vyprávět a cesty povědět**.

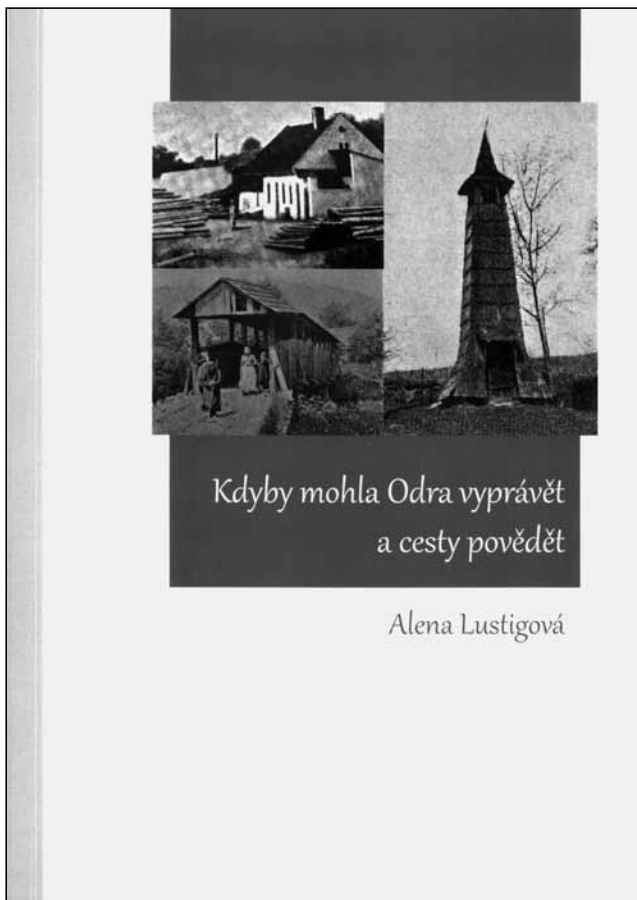
Do tohoto II. dílu jsem pak uvedla všechno to, co se nedostalo do dílu předchozího – rozepsala jsem se o pravěkých nálezích, zemětřeseních v Poodří, ale i o Sudetech a německých obyvatelích obou vesnic, význačných osobnostech, dále ze vzpomínek pamětníků o letech 1968, 1989 a taky o nových tradicích...

Loučky jsou malá obec a bývalá Nová Ves byla dokonce nejmenší obcí co do počtu obyvatel soudního okresu Odry. Ale i zde se setkáte s bohatou

historií a spoustou zajímavostí, přesto, že je obec malá, a tak trochu opomíjená.

Takto se zrodily prozatím dva díly knihy o malé vesnici, která se rozprostírá po obou březích Odry, nedaleko prvního města na řece Odře. Musím prozradit, že před dokončením je již III. díl, jehož hlavním obsahem budou povodně v minulosti i přítomnosti. Kniha vyjde ke konci roku 2020 a bude mít název **Odra píše lidem poselství**.

Generace občanů Louček a Nové Vsi téměř již celá odešla, zůstalo jich ve vsi velmi málo a pomalu začíná odcházet generace poválečná a nastupuje generace další. Stává se dnes často, což je hodně bolestivé, že stojíme před hrobem člověka mladého, u kterého jsme vůbec nepředpokládali, že odejde spíše než my...

A tak je to i se psaním knihy vzpomínek. Jednoho dne se podaří zapsat spoustu vzpomínek převzatých od pamětníků, získat mnoho historických fotografií a další den třeba „NIC“. Pamětník už tu není.

Každý z nás jsme dostali do vínku při narození počet nádechů a výdechů a každému z nás jednoho dne svíčka života dohoří. Takový je lidský osud, takový koloběh života. Žijeme jen jednou, proto by se měl každý z nás zamyslet a udělat pro život na naši Zemi maximum. Aby byl pěkný, důstojný, hlavně zdravý, a to jak pro nás, tak i pro ty po nás. Pro naše děti, vnoučata, pravnoučata...

Alena Lustigová

Kontakt: alca.lustig@seznam.cz

Liebisch 1938–1945 aneb Libhošť v třetí říši

Petr Horák

V květnu roku 2020 jsme si připomněli 75. výročí od konce nacistické okupace. Při této příležitosti vydala Místní knihovna v Libhošti publikaci s názvem „Liebisch 1938–1945 aneb Libhošťané za 2. světové války“. Hlavním autorem knihy je badatel Oldřich Sobek.

Populárně-naučná publikace o Liebischu je rozdělena do čtyř kapitol. Na více než dvou stech stránkách přibližuje historické souvislosti a příčiny 2. světové války v mezinárodním měřítku. Hlavní pozornost ovšem věnuje osudům obce Libhošť a jejích obyvatel v letech 1938–1945. „Nová publikace o Libhošti zobrazuje celé údobí meziválečné, válečné i první okamžiky poválečné jak v obecné podobě, kde je znát subjektivní empatické hodnocení, tak vyprávěním mnohých příběhů obyvatel Libhoště, nejčastěji formou rozhovorů. Autoři svá tvrzení dokládají citací archivních pramenů a odborné literatury. Kniha je především pozoruhodná právě záznamy paměti mnohých Libhošťanů, Oldřicha Sobka především. Dnes již čestný občan obce kromě svých osobních vzpomínek zúročuje veškeré

články a informace dříve sebrané, případně publikované v Libhošťském zpravodaji. A to je velmi cenné, neboť publikace se tím stává pramenem dalšího nového poznání. Autoři se neváhali dotknout i poválečných dozvuků, kdy zlo změnilo podobu,“ konstatuje v doslovu knihy historik PhDr. Karel Chobot. Cenným pramenem knihy jsou rozhovory s místními pamětníky, které Oldřich Sobek zaznamenával od poloviny 90. let. Vzpomínky svědků válečných událostí tvoří společně s citacemi kronikářských zápisů a archivních dokumentů pestrou mozaiku, která přibližuje život ryze české obce v letech nacistické okupace, kdy se řízením historických okolností stala po záboru Sudet součástí Velkoněmecké říše.

Pozornost autorů není soustředěna pouze na Libhošť. Prostřednictvím vyprávění místních se na podzim roku 1938 dostáváme na česko-polské hranice, kde zažíváme důsledky mnichovské zrady, v příběhu Viléma Řeháka se ocitáme na pražských Hlávkových kolejích, odkud společně s vypravěčem putujeme do koncentračního tábora Sachsenhausen. V závěru

Titulní stránka publikace *Liebisch 1938–1945 aneb Libhošťané za 2. světové války*. Grafickou podobu knihy zpracovala Žaneta Čuntová.

války zažíváme postup západní fronty, zprostředkovaný vyprávěním totálně nasazených Libhošťanů. Velká pozornost je věnována působení domácího protinacistického odboje, činnosti tzv. libhošťsko-rybské partyzánské skupiny.

Všechny válečné události jsou popisovány chronologicky v kapitole 6 let, 6 měsíců a 29 dní v Liebischu. Tak dlouho trvala okupace obce. Dramatické chvíle přinesly i dny osvobození. V neděli 6. května 1945 se s vojáky Rudé armády vrátil do Libhoště mír, začaly ovšem jiné boje. Účtování s kolaboranty, proces národní očisty, lidové soudy. Ani toto období publikace *Liebisch 1938–1945 aneb Libhošťané za 2. světové války* nepomínají, ale naopak je sleduje

V prvních měsících po osvobození příslušníci libhošťské národní gardy zapózovali u sovětského tanku IS-2 (nazývaného také jako „Stalinec“ – Iosif Stalin), který byl zničen pancéřovou pěstí. Fotografie pochází patrně z Hukovic, těmito tanky byla totiž vyzbrojena 42. gardová brigáda těžkých tanků, která prošla západním směrem od Libhoště v rámci 38. armády. Muži jsou vyzbrojeni německými opakovacími puškami MAUSER 98 K. Zdroj: Sbirka rodiny Šenkových z Libhoště.

věčně a mnohým aktérům nastaví i neúprosné zrcadlo.

Autentické příběhy hrdinů i antihrdinů všedního dne snad přinášejí i obecnější poučení o věčném souboji dobra se zlem. „Zmocňuje se mne pocit,“ poznamenává v doslovu ke knize dr. Chobot, „že se lidstvo nepoučilo a mám obavy, aby zlo nezačalo opět vítězit, když už na mnohých kontinentech vítězí. Snad právě tato kniha, vydávající svědectví o těžkých dobách nejen v Libhošti, pomůže pochopit nejen dobu, kterou prožili naši předci, ale i současnost, kterou žijeme.“ Publikaci o Liebischu dále recenzent charakterizuje jako „oprávněnou poctu Oldřichu Sobkovi“, který se – bohužel – vydání svého posledního díla nedočkal a skonal jen několik dnů před doručením výtisků z tiskárny. Kniha se tak stala i nezamyšlenou autorskou závětí...

Publikace *Liebisch 1938–1945 aneb Libhošťané za 2. světové války* navazuje na knížku „Těžká doba dolehla na Libhošť“, která vyšla před dvěma lety u příležitosti stého výročí vzniku Československa. Oba tituly lze zakoupit na Obecním úřadu v Libhošti nebo na místní poště.

Petr Horák

Kontakt: kvidoVi@seznam.cz

Počasí prvního pololetí roku 2020

Petr Dobeš

První pololetí roku 2020 mělo průměrnou teplotu 7,5 °C, což je o 1,0 °C více, než normál za období 1979–2013. Březen, duben a červen byly teplotně normální měsíce, květen byl silně podnormální, o celé 3 °C chladnější, než je dlouholetý průměr. Naopak leden byl teplotně nadnormální (odchylka +2,1 °C) a zejména únor byl s odchylkou +5,1 °C mimořádně nadnormálním měsícem.

Nejnižší teplota za uplynulý půlrok byla -7,9 °C a vyskytla se, poněkud neobvykle, až 1. dubna. Nejvyšší teplota 30,7 °C byla naměřena 13. června. První letní den se vyskytl 10. května, první tropický pak byl až zmiňovaný 13. červen. Letních dnů bylo prozatím devět a tropické dny pouze dva.

V prvním pololetí roku 2020 napadlo 379,4 mm srážek, což je 125 % normálu. Srážkově normální

měsíce byly únor a březen, leden byl silně podnormální a v dubnu napršelo pouhých 5 % obvyklého množství srážek. Když už to vypadalo opět na suché jaro, začalo v květnu konečně pršet, pro zemědělství a lesnictví opravdu na poslední chvíli. Květen byl se 153 % srážek nadnormální a v červnu pak přišlo ještě vydatněji. Napadlo 185,3 mm srážek, což činí 205 % normálu. Nejdeštivějším dnem byl 22. červen, to jsme v Hladkých Živicích naměřili 44,8 mm srážek.

Červnové deště byly na některých místech v Poodří a jeho okolí značně vydatné. Po přívalových srážkách ve Veřovických vrších vystoupala Jičínka v Novém Jičíně až na 3. stupeň povodňové aktivity. Dne 26. června byl po odpoledních bouřkách zaplaven suchdolský podjezd. Ještě větší problémy byly v Jeseníku nad Odrou, Studénce a v Polance nad Odrou, kde místní toky a také voda z polí zaplavily bahnem ulice, zahrady a sklepy domů. Řeky mají tedy začátkem léta hladiny mírně zvýšené a konečně došlo i k dosycení zásob podpovrchových vod.

Několikrát se vyskytl silný vítr až vichřice, nejsilnější nárazy, okolo 19 m/s přinesla tlaková níže Sabine dne 10. února. V lesích popadalo několik stromů, žádné výraznější škody jsem ale nezaznamenal.

Dnů s výskytem bouřek bylo v prvním pololetí osm, z toho v červnu pět. První bouřka se vyskytla již 11. února. Dvakrát se v Suchdole nad Odrou vyskytly i kroupy. Při bouřce 26. června měly velikost až 2 cm. Stejný den okolo 22 hodin

jsem pozoroval na obloze asi 20° nad obzorem ohnivou žlutooranžovou kouli. Zářila po dobu asi 30 sekund, aniž by se pohybovala a ani neměnila svou intenzitu. Předpokládám, že se vyskytovala někde v prostoru Suchdolského lesa, nebo mankovické šterkovny. Mohlo by se jednat o kulový blesk, který je stále opředen spoustou nejasností a vyznačuje se podivnými vlastnostmi. Bohužel nemám žádnou fotodokumentaci. Pokud to někdo ze čtenářů také viděl, dejte mi, prosím, vědět na níže uvedený e-mail.

Sněhová pokrývka byla chudá, jak je ostatně poslední dobou běžné. Sníh ležel v lednu a únoru pouhých sedm dní. Poslední pokrývka byla zaznamenána 28. února. Nejvíce sněhu leželo v Suchdole nad Odrou 19. ledna a to 3 cm. Loni na podzim napadl sníh 13. prosince a byl to do konce roku jediný den se sněhovou pokrývkou. Zimní sezóna 2019/2020 byla tedy s osmi dny se sněhovou pokrývkou nejchudší zimou od roku 2002, kdy jsem ji v Suchdole nad Odrou začal měřit. Dosud nejméně dní se sněhovou pokrývkou měla zima 2013/2014 a to 13.¹

Mgr. Petr Dobeš

Kontakt: dobes.petr@centrum.cz

¹ Zdrojem dat o teplotě vzduchu a srážkových úhrnech jsou měření pana Ladislava Rošlapila na Šlechtitelské stanici v Hladkých Živicích. Ostatní meteorologické prvky a jevy (oblačnost, rychlost větru, typ srážek, dohlednost, atmosférické jevy, bouřkové jevy a sněhová pokrývka) pozoruje autor tohoto příspěvku v Suchdole nad Odrou.

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
průměrná teplota	0,1	4,3	4,3	8,4	10,6	17,0	7,5
minimální teplota	-6,4	-4,8	-7,3	-7,9	-1,3	6,2	-7,9
maximální teplota	10,8	13,7	19,7	22,6	26,5	30,7	30,7

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
dny arktické	0	0	0	0	0	0	0
dny ledové	4	0	0	0	0	0	4
dny mrazové	23	10	19	17	2	0	71
dny letní	0	0	0	0	2	7	9
dny tropické	0	0	0	0	0	2	2

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
počet srážkových dnů	9,0	16,0	10,0	2,0	14,0	18,0	69,0
srážkový úhrn	11,8	42,5	27,6	2,3	109,9	185,3	379,4

	leden	únor	březen	duben	květen	červen	I. pololetí
počet dnů s bouřk.jevy		1		1	1	5	8
dnů se souvis.sněh.pok.	5	2					7

K nejstarším dějinám Výškovic

Petr Lexa Přendík

Výškovice ležící mezi Bělským lesem a řekou Odrou v městském obvodu Ostrava-Jih patří mezi mladší původně středověké vsi, které dnes tvoří městský celek – Ostravu. Známa je skutečnost, že severní cíp Moravy mezi řekami Odrou a Ostravicí získalo v polovině 13. století olomoucké biskupství, které se brzy vypořádalo se svými jihovýchodními sousedy z rodu Hückeswagen, jimž náleželo území vymezené vodními toky Sedlnička, Odra, Ostravice a přibližně severním hřebenem horského pásu Beskyd. Olomouckému biskupu Brunovi ze Schauenburgu (biskupem v letech 1245–1281) se tak podařilo severní cíp Moravy doplnit oblastí Místecka a Brušperska, zatímco dnešní Příborsko, Hukvaldsko a Frenštátsko udělil v léno zpět Frankovi z Hückenwagen. Zřejmé je to, že právě v severní části původně Hückenwagenské državy provedl zásadní kroky vedoucí ke vzniku nových sídel. Nejvýznamnějším činem je zde založení města Brušperk, jehož jméno se poprvé objevuje roku 1269.

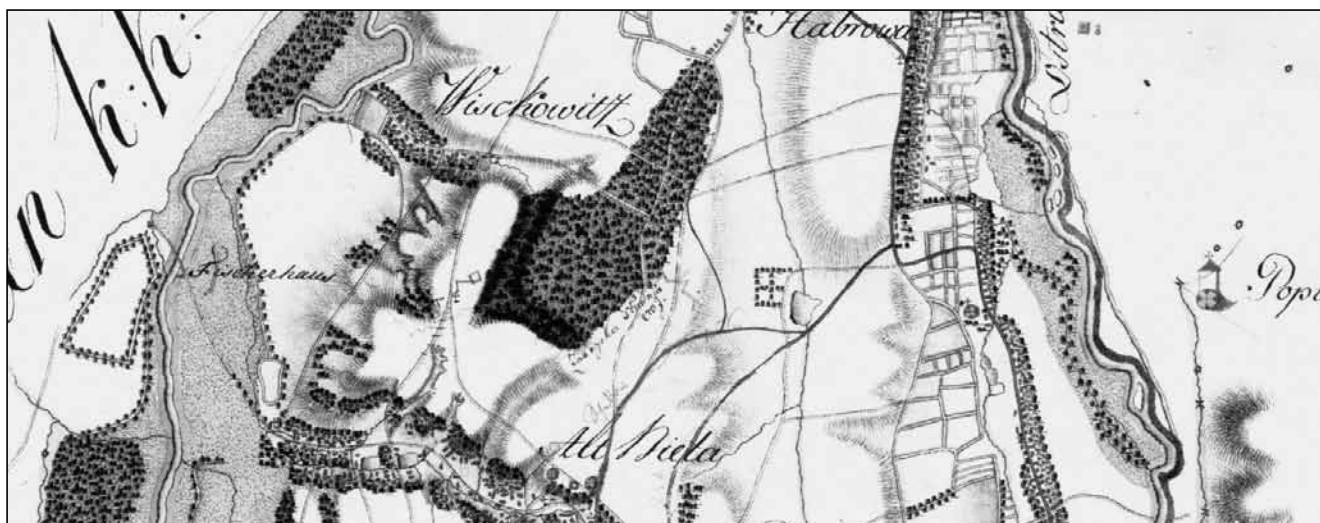
Nejstarší vsi na jihu Ostravy

V době biskupa Bruna se nám z písemného materiálu vynořují nejstarší vsi, jež dnes nacházíme při jižní hranici města Ostravy. Je to Hrabová (poprvé zmíněna pravděpodobně 29. listopadu 1267 jako *Grabowe*), Stará Bělá (první písemná zmínka z 25. června 1272 jako *Bela*) a Zábřeh (první zmínka 14. dubna 1288 jako *Heinrichsdorf*). Historici se dnes přiklání k názoru, že tyto osady původně slovanského osídlení byly v době biskupa Bruna přeměněny kolonizátory a vytvořily zemědělské zázemí nově založeného města Moravská Ostrava (první zmínka 1267). Všechny vyjmenované osady se nacházely mezi řekami Odrou a Ostravicí v místech

hustého pralesa, který byl směrem od obou řek postupně klučen. Jen nejnevhodnější podmaččená místa bohatá na řadu pramenů zůstala porostlá lesy dodnes – jedná se o Bělský les a Palesek náležející do katastru Staré Bělé. Staré osady byly po příchodu kolonizátorů rozvíjeny v duchu nového emfyteutického práva. Tvrzení, že patřily k nejstarším, může dokumentovat také to, že v Zábřehu nad Odrou, Hrabové i Staré Bělé vznikly v rozmezí 15. a 16. století dřevěné kostely, z nichž dnes můžeme obdivovat bohužel již jen repliku kostela v Hrabové. V nověji založených vsích byly kostely postaveny daleko později, často až ve 20. století.

Starou Bělou a Zábřeh nad Odrou musela jistě spojuvat pěšina, která sledovala vysoký břeh táhnoucí se podél Odry. Geomorfologický útvar strmého srázu byl vytvořen v dobách pravěku pra-Odrou, která se postupně zařezávala do svého nynějšího koryta. Právě vysoký břeh táhnoucí se od Staré Vsi nad Ondřejnicí až k Mariánským Horám zaručoval jistotu, že cesta bude průchozí, neboť divoká Odra, jak se dočítáme z řady pramenů, se téměř každý rok vylévala do své rozlehlé říční nivy.

Když si na mapě přeměříme vzdušnou vzdálenost mezi dvěma nejstaršími osadami při řece Odře, zjistíme, že historická centra Zábřehu nad Odrou a Staré Bělé dělí od sebe přibližně 5 kilometrů. Je až s podivem, že v ideální polovině této vzdálenosti leží historické centrum starých Výškovic. Tehdejší zakladatel možná mohl přemýšlet nad založením nové vsi doslova „na půli cesty“ mezi již existujícími vsemi; pro lokátora bylo však spíše podstatné uspořádání přírodních podmínek a možnost založit v nich nové sídlo.

I. vojenské mapování a nejstarší známé zachycení Výškovic. Ve středu výřezu se nachází Bělský les, původně zvaný Studna. Jihozápadně od Výškovic – mezi dnešními ulicemi K Odře a Honculí, kudy vede cyklostezka – je patrná hráz největšího výškovického rybníka zvaného Jastrabec (někdy též Velký výškovický rybník). Stav okolo roku 1770. Zdroj: oldmaps.geolab.cz

Okénková pohlednice Vyškovice, 20. léta 20. století.
(P. L. Přendík).

Založení Vyškovice

Písemné zachycení Vyškovice z roku 1372, na něž ještě často narážíme v literatuře, nehovoří o Vyškovících ležících u Moravské Ostravy, ale o Vyškovících v Čechách. Nejstarší písemná zmínka o Vyškovících rozkládajících se u břehu řeky Odry pochází až z roku 1408. Vyškovice jsou uvedeny v listině se seznamem udělených lén a lenních přísah mezi leníky a olomouckým biskupstvím, které bylo od roku 1408 nově zastoupeno biskupem Konrádem II. Hanuš z Bělé tehdy získal potvrzení na léno na manské statky Stará Bělá a Vyškovice (doslova je v listině uvedeno: *Hanussius de Byeles super bonis antiquo Biele et Wyskowiczze*, tedy *Hanuš z Bělé, držitel statku Stará Bělá a Vyškovice*). Můžeme předpokládat, že Vyškovice byly založeny někdy v rozmezí let 1390–1400. Hanuš osadu postoupil roku 1415 Mikuláši a Františku, bratrům z Pelhřimova. Vyškovice byly součástí starobělského léna a tento stav trval až do roku 1558, kdy byly obě vsi připojeny k lénu zábřežskému.

Pověst o založení Vyškovice

V nejstarší vyškovické kronice založené roku 1923 nalézáme zápis pověsti týkající se založení Vyškovice: „*Dle ústního podání vysvětluje se vznik a název Vyškovice následovně: Kde jsou nyní Vyškovice, byly pozemky, které patřily občanům ze Staré Bělé a Zábřehu. Hranici tvořil potok. Obdělávání jich bylo nepohodlné, poněvadž byly příliš vzdálené. Aby rolníci nemuseli v poledne jezdit domů, vystavěli si u potoka kůlny, kde koně krmili a v případě pilné práce neb špatného počasí i přes noc zůstali. Při kůlnách zbudována pro hlídače chatrč, kterému za odměnu dáno k užívání pole. Rolníci mu je zdarma obdělávali. Později, měl-li sedlák dětí více, vystavěl jednomu ze synů svých při potoku domek, ke kterému dal také kousek pole. Příkladem toho následovali druzí a tak v tichém údolí vznikla brzy malá osada. Mezi ní a Starou Bělou prostírá se široké návrší. Obyvatelé starobělské nazývali je „Úvyšek“ a předkům našim říkali: „sousedé za Úvyškem“, z čehož časem odvozeno jméno Vyškovice.“¹*

Až romantická představa vyvolává řadu otázek. Tou nejzásadnější je: proč by obyvatelé Staré Bělé a Zábřehu nad Odrou chodili obdělávat půdu až k potoku, který protékal přibližně dnešní Husarovou ulicí ve Vyškovících, který měl tvořit hranici mezi oběma sídly? Oba katastry jsou značně rozlehlé a můžeme předpokládat, že na počátku 15. století bylo nemožné, aby byly kompletně obdělávány. Také jízda v poledne domů nebude založena na pravdě, neboť počet vozů zde musel být minimální, byly-li zde vůbec nějaké. Navíc docházková vzdálenost z centra Vyškovice k centřům obou vsí činí přibližně 45 minut. Středověký obyvatel, nezatížen dnešním stresem a spěchem, tak určitě nepřemýšlel o časové ztrátě, možná jen o vykonané námaze.

Dodejme, že toponym Vyškovice nebylo odvozeno od slova „výška“, neboť osada byla založena téměř v říční nivě řeky Odry (zatímco dnešní Nové Vyškovice stojí na kopci, což vede k přirozenému svádění k myšlence odvozeniny od slova „výška“, od něhož je odvozen název Vyškovice ležících na nejvyšším kopci Bílovecka). Název vsi byl pravděpodobně odvozen od lokátora, který mohl nést jméno Vyšemír, Vyšeslav/Vyčeslav, podomácku „Vyšek“. Jméno osady bylo utvořeno připojením přípony -ovice k tomuto osobnímu jménu. Vývoj pojmenování osady je následující: 1408 Wyskowiczze, 1447 do Wisskowicz, 1500 z Wysskowicz, 1672 Wyschkowitz, 1846 Wischkowitz, Wisskowitz, 1854 Viškovice, Wischkowitz, 1880 Víškovice, 1890 Vyškovice, 1924 Vyškovice. Víme, že v roce 1924 se obecní představenstvo usneslo nahradit název *Vyškovice* za *Výškovice* (tedy změna **y** na **ý**), což opět podporuje výše zmíněnou a neplatnou tezi odvozenou od substantiva „výška“. Doplňme, že ve Vyškovících se objevuje již od raného novověku také rod Vyšků. Právě z rodu Vyšků mohl pocházet lokátor, který měl na starost založení nové vsi a zároveň získal titul fojta s řadou privilegií.

Vyloučili jsme pověsti o založení Vyškovice a zaměříme se na zdejší přírodní reliéf, který byl pravým důvodem pro založení nové vsi v těchto místech. Vyškovice byly založeny nedaleko říční nivy řeky Odry v oblasti, kam voda dosáhla jen zcela výjimečně (do dnešní dolní části ulice Husarova se Odra vylila naposledy roku 1894). Vyškovice vyrůstaly v skromném údolí obepínaném vysokým břehem, do něhož se od Bělského lesa zařezává užší zářez. Snad i tento svah byl v dávné minulosti vymodelován vodou. V jeho středu dnes protéká již zcela nenápadně a z větší části v potrubí skrytý bezejmenný potok, mající své prameniště v Bělském lese. Vodní tok byl ideální pro založení nové osady, neboť zajišťoval základní životní potřebu.

Podél potoka vznikly dvě protilehlé řady nejstarších domů a Vyškovice tak můžeme z hlediska sídlištní typologie označit za dvouřadou lánovou ves. Proč byly Vyškovice založeny? Možná nemusíme

1 AMO. Fond Místní národní výbor Vyškovice, inv. č. 3 (Kronika obce/městské části Vyškovice 1923–1963).

hledat přesný důvod, ale můžeme tuto otázku chápat jako přirozený vývoj v období zakládání nových vsí na Ostravsku. Ve stejném období jako Výškovice vznikly také Proskovice, které se poprvé objevují v písemných materiálech roku 1394. Také Proskovice vznikly na půli cesty mezi staršími vsemi Stará Bělá a Stará Ves nad Ondřejnicí. Obdobný případ tvoří i Nová Hrabová, dnes zvaná jako Hrabůvka, která leží pro změnu v polovině vzdálenosti mezi Zábřehem nad Odrou a Hrabovou. Poprvé se objevuje v přímé písemné zmínce roku 1392. Ve stejném zápise se zmiňuje také Nová Bělá, nacházející se mezi Starou Bělou a Hrabovou. Vidíme zde v přibližně stejný čas tendenci zakládat mezi nejstaršími osadami nová sídla, která však až do 1. poloviny 20. století svou velikostí nepředčila ta stávající.

Výškovice před třicetiletou válkou

Detailní vhléd do podoby Výškovic nám přináší urbář zábřežského statku z roku 1616, který jen pár týdnů před svou smrtí sepsal tehdejší držitel biskupského léna Jan mladší Syrakovský z Pěrkova. Jedná se o první obsáhlý seznam držitelů jednotlivých usedlostí. Jmenujme tyto osoby – **fojt:** Jiřík Vyška; **sedláci:** Martin Zych, Jura Kuroblach, Václav Lyčko, Mika Chamrád, Václav Večeřa, Mikuláš Janšův syn,

Štěpán Mraze, Matěj Šedý, Janek Valenta, Mikuláš Vyška, Adam Holain, Jiřík Belnar, Jan Rohel; **zahradníci:** Janík Kokšův, Tomáš Lyčko, Mika Sýkora, chalupníci – Jiřík Vyška, Jura Janšův, Jan Nedvyd, Václav Hošek. V urbáři jsou uvedeny také **rybníky**, které zde vznikly pravděpodobně po roce 1550: Velký výškovický, Bezděk, Vackovský, Holainův, Březný, Žabinec, Před Kuroblachem a Fojtův rybník pod lesem Studňa (dnes Bělský les). Zapsány jsou také dvě velké **louky:** Paseka (jedná se o louku u ulice Svornosti na okraji Bělské lesa, která vznikla pravděpodobně na ploše vykácené části lesa) a louka Zaryje (nacházející se snad v místech dnešního sídliště Nové Výškovice).²

Výškovice byly roku 1652 spolu se Starou Bělou a Zábřehem nad Odrou darovány olomouckým biskupem Leopoldem Vilémem k výživě olomoucké kapitule, která byla jejich vrchností až do roku 1848. Ale o tom zase někdy příště.

Mgr. Petr Lexa Přendík

Kronikář městského obvodu Ostrava-Jih

Kontakt: petr.prendik@ovajih.cz

2 ZAO. Fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 5248, sig. RXb3/3 (Urbář zábřežského statku, 1616).

Nový kříž v Bernarticích nad Odrou

Ilona Stavinohová

Po celé naší vlasti jsou na různých místech rozsety kříže. Stojí kolem cest nebo na vrcholcích malých i větších kopců jako připomínka dávných událostí. Vypovídají o tom, že život přináší lidem různé těžkosti. Naši předci je postavili na památku neštěstí, které je postihlo, stojí v místech, kde někdo tragicky ukončil svůj život nebo tam ničivě zasáhly přírodní živly. Někde byly kříže vztyčeny jako poděkování za ochranu před zlem.

Tak se stalo i v Bernarticích nad Odrou. Na nejvyšším místě katastru obce byl postaven a slavnostně požehnaný nový kamenný kříž. Stojí na kraji polní cesty mezi Bernartice nad Odrou a Starým Jičínem.

Předcházely tomu zajímavé události. Při úklidu na místní faře, byly nalezeny opracované kameny, které po sestavení vytvořily kříž, vysoký téměř čtyři metry. Ihned se zrodil nápad postavit kříž na důstojné místo v obci. Několik mužů se pustilo do díla. Zaměřili nejvyšší bod naší obce, kříž krásně vyčistili a na pevných základech jej vztyčili na místě, které je navíc spojnicí katastrů obcí Bernartice nad Odrou a Starý Jičín.

Při pátrání po historii kříže se o něm nenašla žádná zmínka v kronikách obce Bernartice nad Odrou ani v Pamětní knize farnosti Bernartice. Až pamětníci uvedli, že kříž byl pořízen po II. Světové

válce a měl být vztyčen jako poděkování za ukončení válečného běsnění. Události roku 1948, kdy se moci chopili komunisté, kteří chtěli udusit vše spojené s vírou, tomu zabránily, a tak kříž zůstal ležet zapomenut celých 75 let.

Díky úsilí několika nadšenců tak zažila naše obec slavnostní a ojedinělou událost. V neděli 30. srpna 2020 odpoledne byl kříž požehnaný za přítomnosti farníků, kteří procesím na místo došli z Bernartice nad Odrou, Starého Jičína a Loučky. Obřadu žehnání kříže se ujal P. dr. Radoslav Skupník, farář z Bernartice nad Odrou. Krátkou řeč přednesli P. Petr Dokládal, farář ze Starého Jičína a P. Mgr. Jan Zelenka, farář ze Štěpánkovic, rodák z Bernartice nad Odrou. Přítomné pak pozdravil starosta obce Bernartice nad Odrou Tomáš Horut, který zároveň poděkoval všem, kteří se o vzkříšení kříže postarali.

Po slavnostním aktu došlo k přátelskému popovídání všech přítomných a malému občerstvení v podobě bernartických koláčků.

Je třeba poděkovat všem lidem, kteří se na akci podíleli. Přítomným kněžím, farníkům a představitelům obce Bernartice nad Odrou a hlavně mužům, kteří kříž postavili, ženám, které napekly koláčky a bernartským hasičům za zajištění dovozu pro starší občany.

V dnešní uspěchané a nervózní době můžeme být vděční za vznik nového památného místa v obci. Kříž nám bude útěchou při našich starostech, je to místo k modlitbě nebo jen k zastavení, zamyšlení a spočinutí na lavičce, která poskytuje krásné výhledy na všechny světové strany.

Věřme, že kříž tady bude stát věky.

Procesí farníků z Bernartic nad Odrou.

Kněží P. dr. Radoslav Skupnik a P. Petr Dokládal a farníci z Bernartic nad Odrou, Starého Jičina a Loučky.

Ministranti z Bernartic nad Odrou, kněží P. dr. Radoslav Skupnik, P. Petr Dokládat, P. Mgr. Jan Zelenka, místostarostka obce Bernartice nad Odrou Ing. Bc. Dagmar Glogarová a starosta obce Bernartice nad Odrou Tomáš Horut.

Slova světicího kněze P.dr. Radoslava Skupnika:

„Shromáždění k slavnostnímu žehnání nového kříže připomeňme si s vírou odvážné Boží rozhodnutí, že kříž má být viditelným znamením Božího milosrdenství. Při pohledu na kříž uvažujme o tom, že se na něm dovršilo dílo lásky, kterou Kristus miloval svou církev. Když pozdravujeme kříž, mějme na paměti, že Kristus prolitím své krve přemohl hřích, příčinu všeho rozdělení, a z mnoha různých národů vytvořil jeden Boží lid. Při uctívání kříže myslíme na to, že jsme Kristovými učedníky a máme o tom vydávat svědectví, že máme každodenně nést svůj vlastní kříž a Krista následovat. Prožívejme proto tuto dnešní bohoslužbu s opravdovou vnitřní účastí, aby nám jasně zazářilo tajemství kříže a abychom poznali, jaká z něho pramení síla.“

Foto Nela Franková, fotografický spolek „Člověk a víra“.

Ilona Stavinochová

Kontakt: Ilona.Stavinohova@seznam.cz

Kříž se nalézá na hranici katastru obce Bernartice nad Odrou, výška 367 metrů nad mořem, souřadnice 49°35' 26.047 N a 17°57'31.578 E.

Flascharův důl

Alena Zemanová

Oderské dolování

Není to právě hornictví, čím je Odersko známé. To spíše řeka Odra pramenící nedaleko města dostala Odersko do povědomí veřejnosti. Při studiu archivních materiálů však zjistíme, že se jedná o lokalitu se zajímavou a různorodou hornickou minulostí.

Již v raném středověku do Oderska připutovali němečtí horníci, nejdříve prospektoři, kteří ložiska drahých kovů hledali a po nich horníci, kteří rudy dobývali a zpracovávali. Území bylo jen řídko osídleno, a tak v místech nálezů rud vznikaly nové usedlosti, osady a později celé vesnice. Na Odersku se těžily i zpracovávaly drahé kovy, konkrétně stříbro obsažené jako příměs v minerálech galeinitu, sfaleritu a chalkopyritu. Celá oblast Nízkého Jeseníku byla po mnoho staletí zkoušena soužitím Čechů a Němců a nejinak tomu bylo také již ve středověku.

Prosperující rudné hornictví bylo v předním zájmu zeměpánů a dá se předpokládat, že za vlády Jiřího z Poděbrad byli do Oderska povoláni čeští horníci z Kutné Hory, aby ložiska zkoumali a naleziště těžili. Dochované zápisy oderských kronik nám popisují, kterak se čeští horníci snažili ty německé vypudit, obraceli je na kališnickou víru a snažili se z nich jejich hornické znalosti vymámit. To se však nepodařilo, kroniky uvádí, že němečtí horníci raději jim známé rudé žíly zasypali, doly staly se nevýnosnými, až nakonec zpustly. Od 16. století se rudy na Odersku dobývaly s většími či menšími přestávkami až do 19. století.

Výsledky dolování však nebyly nijak ohromující a těžba měla pravděpodobně jen lokální význam. V okolí města Oder můžeme dodnes najít stopy po různých druzích historického dobývání rud – povrchovém i hlubinném. Dnes můžeme po stopách rudného hornictví putovat po 13 km dlouhé naučné stezce Stříbrný chodník vedoucí úbočím Pohořského kopce.

Hornická činnost na Odersku nebyla ani po ukončení dobývání rud nikdy zcela přerušena. V několika malých lomech se těžil stavební kámen a od roku 1875 začal Emil Teltschik s těžbou kulmských drob v kamenolomu v Jakubčovicích nad Odrou (dnes Lom Jakubčovice, EUROVIA Kamenolomy, a.s., největší kamenolom v České republice).

A ve 2. polovině 19. století přišla na řadu ložiska břidlice...

Naučná stezka K Flascharovu dolu

Ještě než se pustíme do odhalování tajů samotného důlního díla, připravili jsme pro čtenáře POODŘÍ popis naučné stezky K Flascharovu dolu. Tématem stezky je dolování břidlice v Nízkém

Jeseníku, lesnictví a dalším vlastivědné zajímavosti Oderska a okolí. Na trase o délce 3,5 km jsou informace prezentovány na 15 zastaveních s 36 naučnými tabulemi. Stezka vede krásným lesem, nabízí výhledy do Moravské brány a Oderské kotliny, prochází poddolovaným územím zvaným Nový Svět, ve kterém se nachází sedm historických důlních děl po těžbě břidlice.

Přibližně v polovině silnice vedoucí z Oder na Veselí se nachází odbočka na lesní cestu, na kterou navazuje parkovací plocha. Právě tady většina návštěvníků odstaví svůj automobil a dál se vydává k dolu pěšky. Všechna zastavení naučné stezky podél cesty z parkoviště k Flascharovu dolu jsou věnována hornickým a geologickým zajímavostem a po jejich přečtení je turista teoreticky připraven na zážitek z návštěvy oderského podzemí.

Informační tabule prvního zastavení jsou věnovány vymezení území, pro které byla v 18. a 19. století jedním z dominantních průmyslových odvětví těžba břidlice, území, které dnes nazýváme Krajina břidlice. Na velkoplošné mapě si mohou turisté vybrat tipy další výlety v Krajině břidlice.

Atraktivita a zajímavosti jsou barevně rozděleny do dvou skupin – geologické a hornické zajímavosti jsou prezentovány modrou barvou, oranžovou barvou zase památky, muzea, sportovní a další turistické cíle. Na dalších zastaveních naučné stezky se turisté dozvědí informace o vzniku naší krajiny datovanému do doby před více než 330 mil lety, kdy se na mořském dně usazoval drobný horninový materiál, o jeho přeměně v šedočerné kulmské horniny a následném vyzdvžení a zvrásnění masivu do složitého systému vrás.

Tyto geologické zajímavosti jsou doplněny fotografiemi z Flascharova dolu, který se dá bez nadsázky nazvat kamennou učebnicí geologie. Následující informační tabule jsou věnovány historii těžby

pokryvačské břidlice v Nížkém Jeseníku datované do 18. století, hornickému názvosloví, podzemním stavbám v břidlicových dolech a výrobkům z břidlice. Připomenuta je také nepříliš známá, dnes již zaniklá Wondrušskova továrna v Budišovicích (nedaleko Ostravy). Z břidlice se zde vyráběly elektrické izolační materiály, ozdobné předměty jako např. těžítka, kuřácké či psací soupravy, brousky a vedlejším produktem výroby byla břidlicová moučka tvořící plnivo při výrobě gramofonových desek.

Zastavení, které nelze přehlédnout, se nachází přímo u jednoho z ústí Flascharova dolu, dříve nazývaného štola Johannes (horní patro dolu). Velký odpočinkový altán je opatřen čtyřmi informačními panely věnovanými historii Flascharova dolu, je zde také zobrazena mapa dolu, fotografie a zajímavosti z částí dolu, které jsou veřejnosti nepřístupné. Altán je vybaven lavičkami a turistům skýtá možnost odpočinku i úniku před nepřízní počasí.

Stežka vede dále k druhé štolě tvořící spodní patro Flascharova dolu, pojmenované Hortensie po manželce posledního majitele dolu Hortensii Flaschar. Touto štolou návštěvníci vcházejí do Flascharova dolu na prohlídkovou trasu. U ústí štoly se nachází zastavení naučné stežky „Mýty a legendy“, které navodí uvolněnou a tajuplnou atmosféru. Informace jsou věnovány pověrám a pověstem, které se vztahují k podzemnímu životu netopýrů a pavouků. V letních dnech skýtá okolí tohoto místa únik před horkým počasím. Štola Hortensie je v letních měsících štolou tzv. výdušnou, to znamená, že z ní sálá chladný vzduch z dolu. Odpočinkové místo je vhodné pro rodiny s dětmi, vytékající důlní voda zachycená v malých jezírcích vybízí k dětským hrám a pozorování vodního života.

Po načerpání sil se vydáme dále hornickou krajinou se starými doley, dodnes patrnými odvaly odpadní břidlice a povrchovými lomy. Poslední zastavení věnované důlním dílům je věnováno podzemnímu životu, a to zejména jedné skupině živočichů – letounům. V lokalitě bylo určeno 8 druhů netopýrů a vrápenců z 27 druhů žijících v České republice. Abychom letouny nerušili při hibernaci,

je ve Flascharově dole od listopadu do dubna omezena prohlídková činnost.

Od pradávna je hornictví úzce spjato s lesnictvím a nejinak je tomu na naší naučné stežce. Zastavení č. 9, 10 a 11 jsou věnována historii lesnictví na Odersku, kdy se lesy proměňovaly od těžko dostupných pralesů, přes lesy využívané zejména k lovu zvěře, až k době kdy lesy musely ustoupit rozsáhlému mýcení a zúrodnování krajiny. Lesy byly zdrojem četných lidských aktivit, mnohde četnějších než dnes. Turisté se dozvědí zajímavé informace o dnes již téměř neznámém využívání lesů, jako bylo např. lesní pastevectví, polaření, sběr hrabanky a lesních plodů. Společně s lesními řemesly – dřevorubectvím, uhlířstvím, smolařstvím, brnčnictvím, popelářstvím a dehtářstvím měly tyto aktivity v předchozích staletích na lesy velký vliv, často až devastující. Tato část naučné stežky je vedena lesní cestou bez většího převýšení. Na čas a spěch turisté jistě zapomenou na posezení či spíše poležení na pohodlné dřevěné lavičce pro dvě osoby, ze které se nabízí úchvatné výhledy do Oderské kotliny a Moravské brány.

U kamenného monumentu, pomníku Ludwiga Jahna, německého zakladatele tělovýchovy pod širým nebem, je zastavení věnované Moravské bráně, na kterou je od pomníku krásný výhled. Moravská brána jako dopravní tepna dob minulých, současných i budoucích.

Cestou zpět k výchozímu bodu naučné stežky 1 čeká na turisty ještě poslední zastávka u Veselé studánky, která je věnována vodě v krajině. Studánky, potoky, rybníky, vodní náhony a zejména řeka Odra, tyto vodní prvky společně vytváří přívětivou a vyváženou tvář Oderska.

Naučnou stežku vybudoval Lesy České republiky, s.p. ve spolupráci s městem Odry. Pro veřejnost je stežka otevřena od května roku 2019.

Geologická expozice hornin Nížkého Jeseníku

Nížký Jeseník je plochá vrchovina rozkládající se mezi severní Slezskou nížinou a jižním Hornomoravským úvalem. Na východě přechází v Moravskou bránu a Ostravskou pánev. Západní strana navazuje na pohoří Hrubý Jeseník. Rozloha Nížkého

Jeseníku činí 2 894 km², nejvyšším bodem je vrchol Slunečná s výškou 800 m n. m., průměrná nadmořská výška je 482,5 m n. m.

Geologický vývoj Nízkého Jeseníku

Dnešní podobu Nízkého Jeseníku vytvořily zejména tyto geologické děje:

- 1) variské vrásnění v prvohorách,
- 2) intenzivní zvětrávání a zarovnění zemského povrchu během druhohor a starších třetihor,
- 3) vertikální pohyby zemských ker podél hlubokých zlomů v mladších třetihorách,
- 4) vulkanická činnost na rozhraní třetihor a čtvrtohor,
- 5) silná říční eroze v mladších třetihorách a čtvrtohorách,
- 6) mrazové zvětrávání v ledových dobách starších čtvrtohor.

V popisu geologické stavby Nízkého Jeseníku narazíme na pojem kulm, přesněji moravskoslezský kulm. Co je jím myšleno? Pojem „moravskoslezský kulm“ představuje rozsáhlá souvrství vzniklá v období spodního karbonu (kulmu), kdy svojí intenzitou vrcholilo variské vrásnění. Kulmská souvrství tvoří převážně původně hlubokomořské úlomkovité usazeniny – rytmicky se střídající jílovité břidlice, prachovce, tmavá odrůda pískovců zvaná droba a v menší míře také slepence.

V geologické expozici jsou všechny tyto horniny prezentovány, na některých vzorcích hornin jsou patrné přechody mezi hrubozrnnými a jemnozrnnějšími sedimenty. Hrubozrnné horniny (slepence) vznikající za období tektonického neklidu, kdy v důsledku např. náhlého výzdvihu horstva byly z jeho svahů sneseny hrubozrnné štěrky, které byly vodními toky transportovány a usazovány na mořském dně. Zaoblení zrn souvisí s délkou transportu. Po uklidnění tektonické aktivity dochází také k uklidnění překotné sedimentace hrubozrnných hornin a do sedimentační pánve jsou snášeny jemnozrnnější sedimenty, ze kterých následnou diagenézí (tlakem nadloží) vznikly droby, břidlice, prachovce či jílovce. Břidlice, jsou v expozici zastoupeny několika vzorky, a to jak z moravického, tak také z hradecko-kyjovického souvrství.

Dalším typem hornin Nízkého Jeseníku jsou vulkanity. K vulkanismu docházelo již v prvohorních obdobích, kdy se rozprostíral v oblasti Nízkého Jeseníku mořský záliv. Doklady podmořského vulkanismu nacházíme v oblasti hornobenešovského souvrství, konkrétně poblíž Ondrášova. Na mnoha místech této oblasti jsou patrné bočníkové útvary nazývané lávové polštáře, které vznikají při velmi rychlém ochlazení lávy, a to nejčastěji ve vodním prostředí. Vulkanické horniny z období devonu vystupují na zemský povrch v okolí Horního Města u Rýmařova, kde vytváří jednu z geologicky nejceněnějších lokalit Nízkého Jeseníku – soutěsku Rešovských vodopádů. Horniny vzniklé podmořským

vulkanismem nejsou zatím v geologické expozici vystaveny.

Důsledkem třetihorních horotvorných procesů na území dnešních Karpat se Český masív (jehož je Nízký Jeseník součástí) rozlomil na několik částí. Působením obrovských zemských tlaků se některé kry Českého masívu vyzdvihly a jiné propadly. Hrubý a Nízký Jeseník byl vyzdvižen, zatímco oblast Hornomoravského úvalu a Kladska prudce poklesla. Zlomy v zemské kůře tak otevřely cestu vulkanické činnosti a daly vzniknout nejmladším sopkám v České republice. Některé vulkány Nízkého Jeseníku byly činné ještě ve starších čtvrtohorách, před 1,5 mil. lety. Z dnešního pohledu se tento časový údaj zdá velmi vzdálený, avšak v geologickém čase vývoje naší země znamená něco jako „včera“. Sopky Červená hora, Velký a Malý Roudný, Venušina sopka a Uhlířský vrch patří k nejmladším sopkám v České republice.

Návštěvníci geologické expozice si mohou prohlédnout např. sopečné bomby (pupy) – kusy lávy vyvržené z Venušiny sopky, jejichž zaoblený tvar byl vytvořen při průletu a utužením ve vzduchu. Nebo také dva vzorky čediče z lávového proudu Chřibského lesa, jednoho ze tří lávových proudů, který se vylil z kráteru sopky Velký Roudný. Jedním vzorkem je čedič ze svrchní části lávového proudu, na kterém je patrná typická prismatická odlučnost čediče, podle které hornina vytváří charakteristické sloupy. Druhým vzorkem čedič tzv. hráškového či bobového charakteru, který je produktem pomalejšího tuhnutí horniny a pochází ze střední části lávového proudu.

Zcela novým exponátem geologické expozice je vápenec z lomu jihozápadně od Sovince. Vápenec je řazen mezi sedimentární horniny, sovinecký vápenec vznikl v období svrchního devonu v mělkém a klidném mořském prostředí.

Prostudování jednotlivých hornin, popisků a také naučných tabulí zabere určitý čas a tak jistě přijde vhod možnost posezení na stylových lavičkách, ze kterých se nabízí výhled na část města Oder.

Historie Flascharova dolu

Archivně podložené dolování břidlice v Odrách lze datovat do 80. let 19. století, kdy se do Oder

přistěhoval tkadlec hedvábí, obchodník a později také majitel kamenolomu Gustav Mauler. Břidlicí těžil na pronajatých pozemcích v lokalitě Nový Svět u Oder. Odvaly odpadní břidlice na pozemcích pronajatých Gustavem Maulerem obsahují zejména neštípatelné úlomky neforemných tvarů, nebyly nalezeny pozůstatky po štípání, řezání či jiném zpracování břidlice. Z těchto indicií se dá usuzovat, že se jednalo o dobývání kamene pro stavební účely. S vysokou pravděpodobností lze říci, že těžba břidlice na Odersku začala právě v těchto místech. Zda se jednalo o pouze o povrchové dobývání nebo dobývání hlubinné či kombinaci obou, nelze jednoznačně určit. V historické mapě je oblast označena jako „Mauler Bruch“ (lze přeložit jako Maulerův lom či Maulerův podzemní lom – při těžbě kamene není německá terminologie jednoznačná) a „Alter Tagebau“ (přeloženo jako starý povrchový lom). V oblasti Maulerova lomu se nachází tři stará důlní díla (v mapě označena jako štola Nový Svět E, štola Nový Svět D a 413 – štola Nový Svět).

V lokalitě Nový Svět se nachází dvě, svým charakterem podobná důlní díla, která nasvědčují zkusmému hledání a ověřování břidlicového ložiska, což bylo při těžbě břidlic poměrně běžné. Jsou to štoly, které záhy za ústím přechází do malé komory s rozrážkami (krátkými slepými chodbami). Charakter těchto důlních děl vypovídá o hledání ideální pozice pro založení hlubinné těžby (v mapě jsou označena jako štola Nový Svět A a štola Nový Svět D).

Obyvatelé Oderska jistě věděli o lukrativnosti břidlicového průmyslu v ostatních lokalitách Nížkého

Jeseníku, kde již byla těžba v plném proudu. Možná právě proto v roce 1867 koupil Johann Fadle st. z Veselí (místní část Oder) několik pozemků v lokalitě Nový Svět, na kterých se později břidlice dobývala. První písemný dokument, dokládající doložení břidlice v této oblasti, pochází z roku 1894, kdy byl 27letému Johannu Fadle ml. okresním hejtmanstvím v Opavě vystaven živnostenský list na těžbu a zpracování břidlice na parcele č. 1414 (nachází se na ní štola Johann, dnes horní patro Flascharova dolu). Společně se Stefanem Foltasem, bratrem své manželky, těžili břidlici v této štole. Zřejmě nedostatek finančních prostředků na potřebnou investici do rozvoje dolu přiměl v roce 1898 Johanna Fadle ml. pronajmout důl na šest let Aloisi Jamborovi z Hranic. Avšak záhy, již v roce 1899, vstupuje do hry významný investor – JUDr. Karl Flaschar, právník z Moravské Třebové a společně s Jamborem a Fadlem uzavírají dohodu o provozu dolu: Karl Flaschar – majitel, Johann Fadle, ml. – vlastník pozemků a předák dolu a Alois Jambor – prodejce břidlice.

Nový majitel investoval nejen do modernizace dolu, ale také skoupil několik okolních pozemků, což svědčí o jeho vážném zájmu a velkých plánech do budoucna.

Štola Johann je řešena jako překop (prochází napříč vrstvami) a po několika metrech z ní odbočují do stran sledné chodby (sledná chodba – ve směru ložiska, „sleduje ložisko“). Prvotní těžba ve Flascharově dole probíhala v dobývacích komorách

JUDr. Karl Flaschar, Moravská Třebová, 1902. ÖNB Wien.

Hortense Flaschar, roz. Reidlich, Moravská Třebová, 1902. ÖNB Wien. V materiálech je uváděna i jako Hortensie.

propojených levou slednou chodbou čítající několik desítek metrů. Ke stabilizaci komor sloužily základky (opěrné zdi vybudované z odpadního kamene), které jsou na několika místech již zborceny. Ložisko břidlice, procházející lokalitou Nový Svět, je značně provrášněno, ve štole Johann jsou vrstvy tvořící rameno vrásky uloženy téměř horizontálně. Mocné břidlicové desky, často odloučené od nadloží, nasedají přímo na opěrné zdi, což činí tuto část dolu velmi nebezpečnou. Řemeslnou zručnost horníků můžeme obdivovat v dlouhé chodbě vyskládané ve tvaru gotického oblouku, který ústí do vystavěného komínu sloužícího ke spouštění materiálu mezi jednotlivými komorami.

Chodba vyskládaná ve tvaru gotického oblouku, štola Nový Svět B (Foto Josef Wagner, 2019).

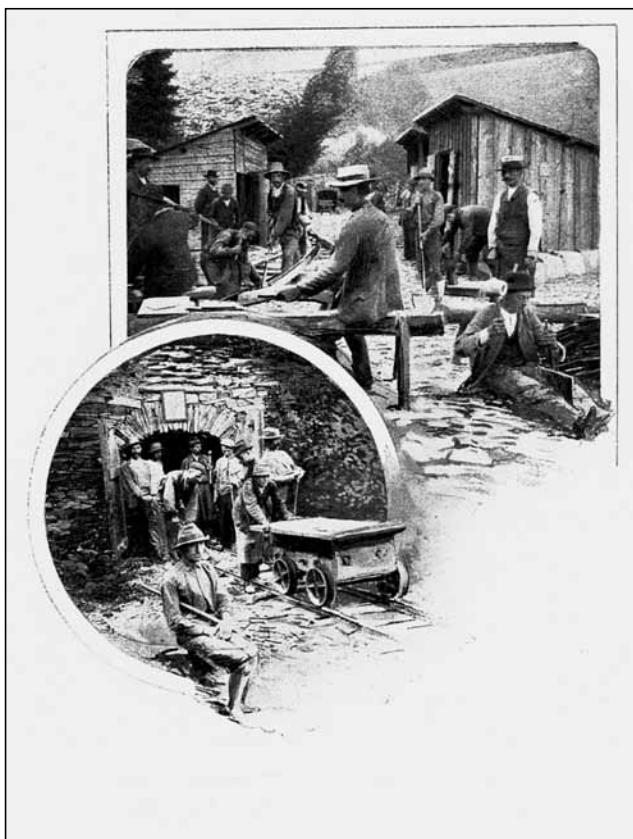
V poslední komoře na levé sledné štole se nachází z geologického hlediska patrně nejzajímavější úkaz – monumentální, těžbou odhalené čelo vrásky (osní část vrásky). Tyto impozantní prostory dolu jsou zatím bohužel pro veřejnost nepřístupné.

Pravá sledná chodba horního patra dolu ústí přes krátkou vyskládanou chodbu do menší komory, která svým charakterem nasvědčuje zkušebnímu dobývání. Překop je na několika místech rozfárán rozrážkami ověřujícími kvalitu ložiska. Dnes je většina těchto rozrážek skryta za vyskládanou

chodbou vystavěnou v roce 2019 při pracích souvisejících s budováním prohlídkového okruhu. Touto částí dolu prochází tektonická porucha, kvůli které byla v minulosti chodba překopu na úseku několika metrů minimalizována na větrací okénko. Překop ústí do malé komory s ohloubní větracího komínu, ve kterém je dnes nainstalováno lezní oddělení. Těžba břidlice ve štole Johann probíhala tzv. „do pole“, to znamená od ústí dolu do horninového masivu.

Flascharův důl doznal velkých změn po koupi Karlem Flascharem. Byl opraven portál štoly Johann, zvětšen profil překopu, položeny nové koleje z dolu až na haldu, byly postaveny hornické baráky a sklad dynamitu. Největší investicí bylo bezpochyby vyražení spodní štoly Flascharova dolu zvané Hortense, pojmenované po manželce Karla Flaschara. Pro odvod důlních vod byla v počvě dolu vyhloubena odvodňovací stružka odvádějící vodu před štolu Hortense, kde voda dodnes volně vytéká do lesa. Větrání bylo zajištěno propojením obou pater dolu větracím komínem. Dne 7. května 1903 proběhla kolaudace dolu a skladu trhavin vyžádaná Okresním hejtmánstvím v Opavě. Díky tomu se nám dochovala důlní mapa zachycující jednotlivé objekty v lokalitě Nový Svět a také průběh břidlicového ložiska.

Spodní patro dolu je otevřeno štolou Hortense, která je stejně jako štola Johann vyražena napříč vrstvami až do ložiska břidlice. Sledná chodba

Probíhající práce ve Flascharově břidlicovém dole u štoly Nový Svět B (Dějiny města a soudního okresu Odry, 1903, foto Otto Wladar).

odbočující vlevo od překopu čítá 152m. Stejně jako většina dolu je také sledná chodba bez jakékoliv výztuže, její strop tvoří vylomená břidlice kopírující úklon ložiska cca 45°. Přibližně v polovině chodby se nachází zkušební nálom, kterým horníci ověřili kvalitu ložiska. Štola ústí do rozlehlé dobývací komory, která je větracím komínem spojená se štolou Johann. Dle archiválií a charakteru spodního patra Flascharova dolu lze konstatovat, že zde byla naplánována těžba tzv. „z pole“ – z nitra horninového masivu směrem k povrchu. K vytěžení ložiska však nikdy nedošlo.

V obou patrech dolu byla přeprava materiálu řešena důlní drážkou s úzkým rozchodem. Při archeologickém výzkumu lokality bylo nalezeno několik náprav důlních vozíků, které nasvědčují rozchodu kolejí 90–100cm.

Důl nebyl elektrifikován, pro osvětlení se používaly kahany a lampy. Při archeologickém průzkumu byl nalezen jeden olejový kahan zvaný „vrabčák“, který je dnes vystaven v Odrách v návštěvnickém centru Katovna. Je velmi pravděpodobné, že se v dole svítilo také karbidovými lampami, běžně používanými v okolních břidlicových dolech, avšak pozůstatky po těchto lampách se na Odersku nenašly. Kahany byly opatřeny kovaným hákem zakončeným špicí, pomocí něhož se mohl kahan zaseknout do výdřevy

či zavěsit do škvír v základce apod. Svítivost olejových kahanů není vysoká, tmavá hornina světlo také pohlcuje, práce v dole tudíž probíhaly v přitmě.

Stejně jako v horním patře dolu, také v komoře dolního patra je odhaleno čelo vrásy. Horníci ohyby vrás netěžili, materiál pro ně byl kvůli tektonickému porušení nepoužitelný, a tak šetřili své síly i střelivo a jádra vrás ponechali vystouplé do komor. Pro další zpracování byla vhodná jen hornina uložená v ramenech vrás. Díky této selektivní těžbě se nám dochovaly velice cenné geologické útvary – odhalená jádra vrás. Stěny a stropy dobývacích komor kopírují jejich ohyb, což návštěvníkům umožní sledovat horninu v unikátním pohledu.

Vycházejíce z fotografie v kronice Paměti města a soudního okresu Odry (tzv. Rollederova kronika) dokumentující těžbu břidlice na Veselském kopci se domníváme, že ve Flascharově dolu pracovalo přibližně 20 osob. Ze vzpomínek pracovníků na jiných lokalitách břidlicových dolů v Nížkém Jeseníku lze usuzovat, že vedle specialistů – důlního technika a střelmistra – většina horníků zvládala více hornických řemesel. V břidlici jsou to lamači, voziči, štípači, důlní zedníci, důlní tesaři aj. Horníci, kteří břidlici dobývali, ji často také z dolu vyváželi a zpracovávali.

Plochá dláta nalezená ve Flascharově dole, Historicko-vlastivědný spolek v Odrách.

Dlátovitý kylof, lokalita Veselský kopec, Historicko-vlastivědný spolek v Odrách.

Po rozpadu Rakousko-Uherska v roce 1918 se JUDr. Karl Flaschar s rodinou odstěhoval do Rakouska, do Štýrského Hradce, kde zemřel v roce 1921 na zápal plic. Johann Fadle zůstal vlastníkem pozemků v lokalitě Nový Svět až do roku 1935, což mu teoreticky umožňovalo břidlici těžit, avšak archivní záznamy se nedochovaly. Ve sčítacích operátech z roku 1910 a 1921 Johann Fadle uvádí jako svou pracovní činnost práci v zemědělství (na rozdíl od roku 1900, kdy uvádí těžbu břidlice). V 79 letech, 10. června 1946 ukončil Johann Fadle ml. své mnohaleté plodné působení ve Veselí vysídlením do Německa.

Pečeť s podpisem Dr. Karla Flaschara, Soka Opava.

Flascharův důl – kamenná učebnice geologie

Horniny Oderska jsou zastoupeny převážně drobnými, jílovito-prachovcovými břidlicemi

hradecko-kyjovického souvrství. V lokalitě Nový Svět na Veselském kopci, kde se nachází také Flascharův důl, vystupují na povrch také břidlice moravických vrstev.

Strukturní geologická stavba je tvořena asymetrickými vrásami velikosti v řádu stovek metrů, které tvoří složité antiklinální (místa vyklenutí) a synklinální (místa poklesnutí) struktury. Osy vrás rotují ve směru SV – JZ až SSV – JJZ.

Složitou vrásovou strukturu lze pozorovat také na několika místech ve Flascharově dole. Dvěma komorami dolu se prolínají částečně vytěžené vrásy.

Flascharův důl ožívá po 100 letech

Po ukončení hornické činnosti se stará důlní díla v lokalitě Nový Svět stala oblíbeným cílem trampů a dobrodruhů, kteří je zkoumali a obdivovali jejich tajuplnou krásu. Bylo tomu tak již ve 40. letech 20. století, kdy se za dobrodružstvím do opuštěných břidlicových štol vydávala oderská mládež, jak se nám dokládá záznam vzpomínky Adolfa Kremela v časopise Heimatbrief der Stadt Odrau und Umgebung z roku 1952. Doly však neunikly ani pozornosti odborníků. V roce 2003 Česká geologická služba ve svém vyjádření k návrhu územního plánu města Oder doporučila částečné zpřístupnění důlních děl pro veřejnost. Tato myšlenka nabyla konkrétní podoby v roce 2016, kdy zastupitelstvo města Oder schválilo převzetí práv a povinností k důlním dílům a převzalo si jejich správu od Ministerstva životního prostředí ČR.

Ústí štoly Nový Svět B (Foto Alena Zemanová, 2015).

Ústí štoly Nový Svět B (Foto Alena Zemanová, 2020).

Ústí štoly Nový Svět C (Foto Alena Zemanová, 2015).

Ústí štoly Nový Svět C (Toto Alena Zemanová, 2020).

Vyskládaná chodba vybudovaná při zpřístupnění dolu ve štole Nový Svět B v místě částečně zborcené původní důlní chodby (Foto Jiří Spáčil, 2020).

Vstupy do dolu se nachází ve svažitém terénu a byly silně zasuceny. V první fázi zpřístupňovacích prací byla tato ústí zvětšena, zpevněna vybudováním kamenných portálů a okolní terén byl zajištěn kamennými opěrnými zdmi. Vzhled portálů vychází z dochované fotografie Flascharova dolu v Rollederově kronice.

Na zajištěné ústí štol navazují chodby vyztužené lichoběžníkovou dřevěnou výztuží a po několika metrech se nacházíme již v pevném skalním masivu.

Při zprůchodnění štoly Johann až ke komínu (dnes lezní oddělení) bylo vymáháno několik metrů závalu a v tomto místě porušeném tektonickou poruchou byla vybudována chodba vyskládána z odpadního kamene.

Také komora odbočující ze štoly Johann vpravo se dočkala velkých změn. Na základce ležel velký blok horniny odloučený od nadloží. Bylo nutné tuto horninu strhnout, vyskládat základku znovu a strop komory zajistit.

Turistický prohlídkový okruh Flascharova dolu nabízí cca 400m zpřístupněných důlních chodeb, několik dobývacích komor a lezní oddělení nainstalované v původním, dvacet metrů vysokém větracím komínu. Lezní oddělení se skládá ze čtyř šikmých žebříků oddělených podestami sloužících k případnému potřebnému odpočinku. V několika úsecích je trasa vedena klenutými chodbami vyskládanými ve tvaru gotického a románského oblouku. Malí návštěvníci dolu budou mít jistě radost z expozice permoníků Šiferů tajně pomáhajících horníkům kopat další štolu. Jednou z největších zajímavostí Flascharova dolu je tzv. Oderská vrása prolínající se jednou z dobývacích komor dolu. Část horního patra dolu (štoly Johannes), je zatím pro veřejnost nepřístupná. Jedná se o nejstarší úsek dolu, který je místy velmi nestabilní. Vedení

města Oder se bude otázkou možného zpřístupnění těchto prostor zabývat.

Vydejte se s námi objevovat krásu podzemí, dozvědět se mnoho zajímavého, zažít naprostou tmou, poslechnout si podzemní vody, zprostředkované zvuky letounů a pomyslně smeknout před řemeslnou zručností a namáhavou prací obyvatel, kteří na Odersku žili. Těšíme se na vaši návštěvu.

Za zpracování podkladů děkuji:

- Historicko-vlastivědnému spolku v Odrách, jmenovitě Pavlu Kašparovi, Emilu Mateiciucovi a Karlu Goldovi za „Příspěvek k historii zaniklé těžby břidlice na oderském katastru v lokalitě Odry-Nový Svět“
- Květoslavu Wiltschovi za vyzvednutí a zpracování archeologických nálezů v lokalitě Nový Svět
- Karolu Šmehilovi za studii „Flascharův břidlicový důl z pohledu hornictví“
- Jiřímu Juhasovi a Petru Strohalmovi za „Studii geologické stavby oblasti města Odry a okolí se zaměřením na oblast mezi Odrami a Veselím u Oder“
- Jiřímu Kupkovi za inventarizaci živočichů vyskytujících se v důlních dílech v lokalitě Nový Svět
- Jiřímu Šafářovi za inventarizaci a zpracování podkladů o letounech vyskytujících se v lokalitě Nový Svět
- Josefu Wagnerovi a ZO ČSS Orcus Bohumín za každoroční inventarizaci letounů zimujících v důlních dílech v lokalitě Nový Svět
- Lukáši Faltejskovi za zprávu „Geomikrobiologický průzkum Flascharova dolu u Oder“
- Fotografům Josefu Wagnerovi a Marku Audymu

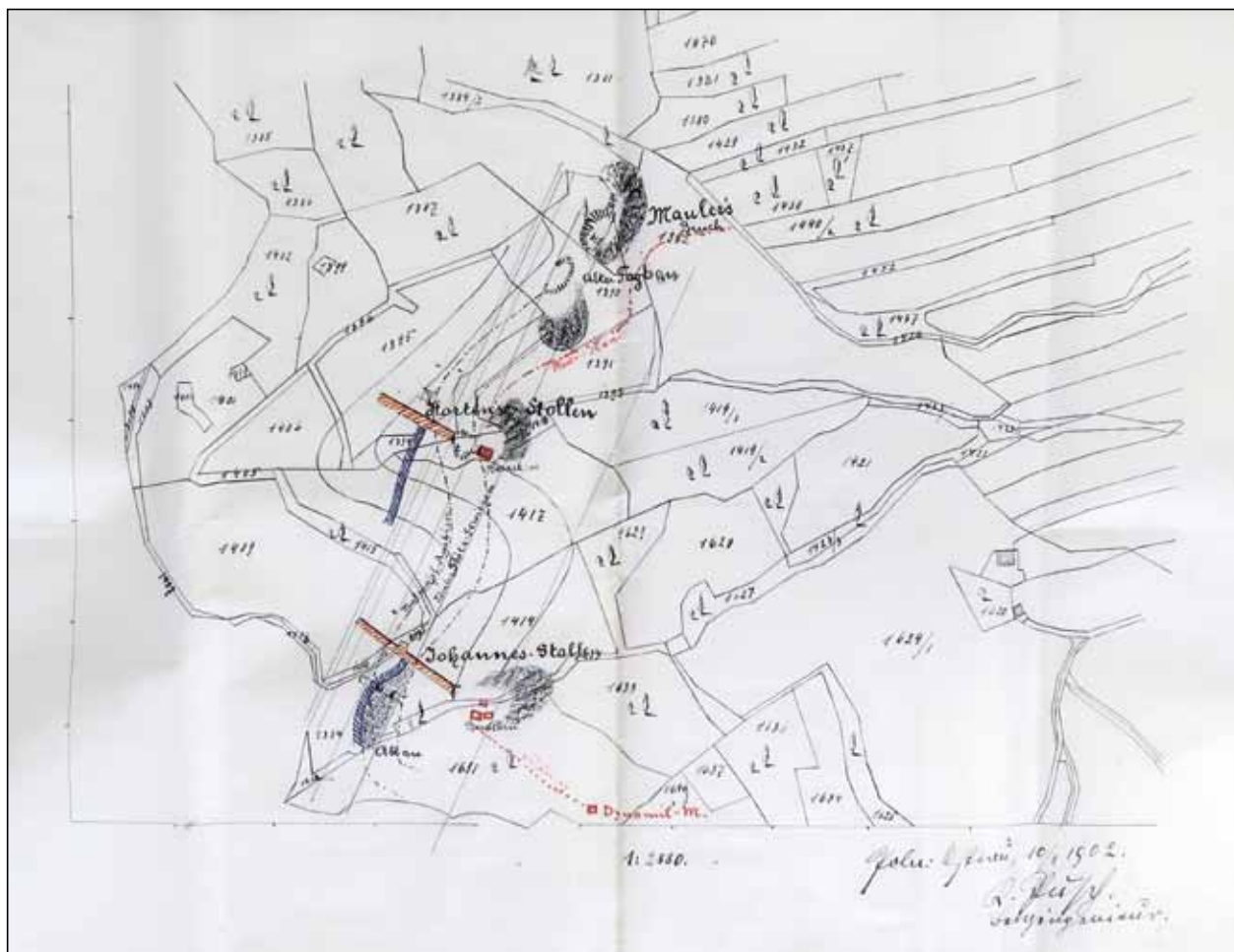
Mgr. Alena Zemanová

vedoucí Odboru kultury a školství Městského úřadu Odry

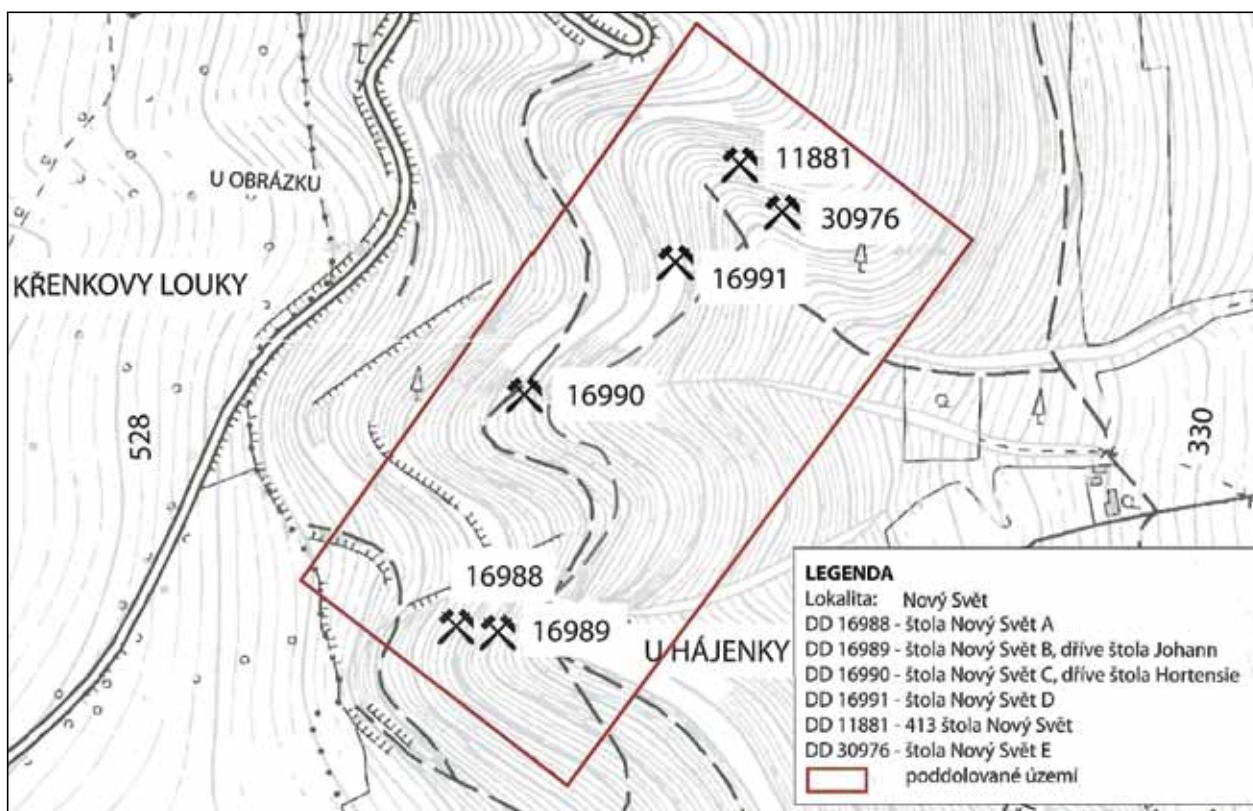
Kontakt: alena.zemanova@odry.cz

Vyskládaná chodba ve štole Nový Svět B (Foto Marek Audy, 2019).

Situační mapa lokality Nový Svět u Oder zpracovaná pro kolaudaci dohu. Autor Karl Pusck, 12. 8. 1902, Polská Ostrava. Soka Opava.

Mapa lokality Nový Svět se zákresem důlních děl (Autor Lumír Moučka).

Těžbou odhalené jádro vrásky v dobývací komoře štoly Nový Svět C (Foto Josef Wagner, 2019).

Vyskládané opěrné zdi podírající horizontálně uložené nadložní vrstvy hornin, štola Nový Svět C (Foto Josef Wagner, 2019).

Dobývací komora ve štole Nový Svět C (Foto Marek Audy, 2019).

Sledná chodba Nový Svět C (Foto Marek Audy, 2019).

*Olejový kahan nalezený ve štole Nový Svět C,
Historicko-vlastivědný spolek v Odrách.*

*Hornická motyka nalezena pod haldou štoly Nový Svět B,
Historicko-vlastivědný spolek v Odrách.*

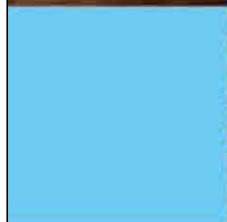
*Hřeby z prážců nalezené ve štole Nový Svět C,
Historicko-vlastivědný spolek v Odrách.*

Pojďte s námi do přírody!

Otevřeli jsme pro vás již stovku cenných lokalit.

Blíž přírodě

<p>Porovnejte si délku skoku s blechou nebo jelenem. Zásmucká Babanice Zásmuky / Kolín</p>		<p>Objevte studánku, kde žijí mláci skvrňiti. Mláci studánka Myslík / Frydek-Místek</p>		
	<p>Bivakujte v zaniklé osadě. Úmit, Plachtín / Plzeň – sever</p>		<p>Otužte se v přírodním knajpovišti. Semanínská stezka, Semanín / Ústí n. Orlicí</p>	
<p>Pohrajte si s vodním mlynkem. Capartické louky, Capartice / Domažlice</p>			<p>Poučte se o jediné lokalitě kriticky ohrožené byliny kandík psí zub v ČR. Medník, Hradištko / Praha – západ</p>	
	<p>Obejděte s námi celý Svět. Cesta kolem Světa, Treboň</p>	<p>Učte se poznávat přírodu nejen očima. Les plný smyslů, Krásná Lipa / Děčín</p>		<p>Pozorujte až 160 druhů ptáků. Rezervace Štěpán, Děhylov / Ostrava</p>
	<p>Podívejte se na lhnisté prohady a ještěrky. Mokřadní louka Kolo Slavkov / Uh. Hradiště</p>	<p>S Českým svazem ochránců přírody jsme v rámci programu NET4GAS Blíž přírodě zpřístupnili veřejnosti již stovku přírodně cenných lokalit.</p>		

www.net4gas.cz

Přesvědčte se na www.blizprirode.cz a vyrazte rovnou do přírody!

Flascharův důl – opěrná zeď a chodba ve štole Nový Svět B (Foto Josef Wagner: 2019).